

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

MUTLU DEMİR YÜKSEK LİSANS TEZİ GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ABD 2014

ABDULLAH TUKAY'IN ŞİİRLERİNDE ÇEKİM
EDATLARI İLE BAĞLAMA EDATLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUTLU DEMİR

GAZİANTEP
HAZİRAN 2014

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ABDULLAH TUKAY'IN ŞİİRLERİNDE ÇEKİM
EDATLARI İLE BAĞLAMA EDATLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUTLU DEMİR

TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR. MURAT CERİTOĞLU

GAZİANTEP
HAZİRAN 2014

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**Abdullah Tukay'ın Şiirlerinde Çekim Edatları İle
Bağlama Edatları**

MUTLU DEMİR

Tez Savunma Tarihi: 24.06.2014
Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Hilmi BAYRAKTAR
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığımı onaylarım.

Doç. Dr. Halil İbrahim YAKAR
Enstitü ABD
Başkanı

Bu tez tarafımca (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç.Dr.Murat CERİTOĞLU
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

İmzası
Doç. Dr. Murat CERİTOĞLU

Doç. Dr. Hülya ARSLAN EROL

Yrd. Doç. Dr. Mehmet SOĞUKÖMEROĞULLARI

ÖZET

ABDULLAH TUKAY'IN ŞİİRLERİNDE ÇEKİM EDATLARI İLE BAĞLAMA EDATLARI

DEMİR, MUTLU

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı/Yeni Türk Dili Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Murat CERİTOĞLU

Haziran 2014

226 s.

Abdullah Tukay, Kuzey-Batı Türk Lehçeleri grubu içerisinde yer alan Kazan-Tatar sahasının en önemli şairlerinden birisidir. Yazdığı eserleri tüm Türk dünyasında yankı uyandıran Tukay eserlerinde, içinde yaşadığı toplumun sorunlarına duyarsız kalmamıştır. Tukay'ın eserleri; dil özellikleri bakımından Türk dili tarihi incelemelerinde önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmamızda Türk dilinin bu derece önemli eserleri arasında gösterilen Abdullah Tukay'ın şiirlerinde yer alan çekim edatları ile bağlama edatları, kullanıldıkları yerde kazandıkları anlam ve cümle içerisinde gördükleri görevler dikkate alınarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Abdullah Tukay'ın şiirleri, Çekim Edatları, Bağlama Edatları

ABSTRACT**THE PREPOSITIONS AND CONJUNCTIONS IN THE ABDULLAH TUKAY'S
POETRY**

DEMİR, MUTLU

Master Thesis, Turkish Language and Literature /Department of New Turkic
Language

Supervisor: Assoc. Prof. Murat CERİTOĞLU

April 2014

226 p.

Abdullah Tukay is one of the most important poets of Kazan-Tatar area which is involved in the North-West Turkish dialect. Tukay, whose works had a great impact in the whole Turkish world, did not ignore the challenges of the society in which he lived. Tukay's works has an important place in terms of language features in the Turkish language history studies. In this study, we examined prepositional suffixes which do not change their types of words and particles in Abdullah Tukay's poems, which are shown among the most important Turkish language works, paying attention to different meanings they get in certain places in a sentence and to their duties in the sentence.

Key Words: Abdullah Tukay's poetry, Particles, Conjunctions.

ÖN SÖZ

“Abdullah Tukay’ın Şiirlerinde Çekim Edatları ile Bağlama Edatları” adlı bu çalışmanın temel konusunu, Tatar Edebiyatının en önemli şairlerinden biri olan Abdullah Tukay’ın şiirlerinde yer alan çekim edatları ile bağlama edatlarının tespiti ve tespit edilen bu edatların örnekler ile açıklanması oluşturmaktadır.

Tezimiz dört bölümden oluşmaktadır. “Giriş” başlığı altında öncelikle Abdullah Tukay’ın hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra ise, “Sözlerin Sınıflandırılması ve Yardımcı Sözler, Edatlar ve edatlar içerisinde büyük bir yekünü kaplayan Çekim Edatları ile Bağlama Edatları” üzerinde durulmuştur.

İkinci bölüm “Kaynak Özetleri” başlığı taşımaktadır. Bu bölümde, çalışmada sıkça kullanılan belli başlı kaynaklar ve bu kaynakların genel özellikleri ve nitelikleri hakkında bilgi verilmiştir.

“Materyal ve Yöntem” adlı üçüncü bölümde, çalışmaya esas olarak alınan malzeme-metin ve metnin incelenmesinde kullanılan yöntem ve tezin genel düzeninde izlenen yol hakkında açıklamalara yer verilmiştir.

Dördüncü bölüm “Bulgular ve Tartışma” adını taşımaktadır. Bu bölümde Kazan-Tatar Türkçesinde yer alan “Çekim Edatları ile Bağlama Edatları”, giriş bölümünde belirtilen sınıflandırma çerçevesinde değerlendirilmiş ve inceleme metninde tespit edilen örnekler açıklamalar ile ortaya koyulmuştur. Bölümün devamında ise; Abdullah Tukay’ın şiirlerinde yer alan çekim edatları ile bağlama edatları indeksine yer verilmiştir. Bu bölümde metinden verilen cümle örnekleri, sayfa numarası-satır numarası şeklinde gösterilmiştir. Örn: 111-11 (111’inci sayfanın 11’inci satırı).

“Sonuç” başlığı altında Abdullah Tukay’ın hayatı ve şiirlerinde yer alan çekim edatları ile bağlama edatları ile ilgili tespitlerimize ve incelememiz neticesinde ulaştığımız sonuçlara yer verilmiştir. İncelememiz sırasında yararlandığımız kitap, makale ve bildirimler “Kaynaklar” başlığı altında sıralanmıştır.

Son olarak “Metin” bölümünde tezimizin inceleme metni olan Abdullah Tukay’ın şiirlerinin çeviriyazısına (transkripsiyonuna) yer verilmiştir. Ayrıca burada belirtilmesi gereken husus vardır ki; indeks kısmından yararlanılmasını kolaylaştırmak adına tezin bu bölümünde inceleme metnini oluşturmak için çeviriyazısını yaptığımız kaynak kitabın sayfa ve satır numaralarına göre metnin tamamı numaralandırılmıştır.

Gerek ders aşamasında gerekse tez çalışmam sırasında, hemen her safhada yardımlarını benden esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Murat Ceritoğlu’na, çalışma arkadaşlarıma ve hayatımdaki en büyük destekçim, Sevgili Eşime teşekkürlerimi sunarım.

Mutlu DEMİR

Haziran, 2014

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	iii
KISALTMALAR	v
ÇEVİRİYAZI ALFABESİ	vi
BİRİNCİ BÖLÜM	1
1.1. GİRİŞ	1
1.2. ABDULLAH TUKAY'IN HAYATI VE ESERLERİ	1
1.3. SÖZLERİN SINIFLANDIRILMASI VE YARDIMCI SÖZLER	3
1.4. EDATLAR VE EDATLARIN SINIFLANDIRILMASI	5
1.4.1. Çekim Edatları	7
1.4.2. Bağlama Edatları	10
İKİNCİ BÖLÜM	13
2.1. KAYNAK ÖZETLERİ	13
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	15
3.1. MATERYAL	15
3.2. YÖNTEM	15
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	16
4.1. ÇEKİM EDATLARI	16
4.1.1. Yalın Hal İle Bağlanan Edatlar	16
4.1.2. Yönelme Hali İle Bağlanan Edatlar	24
4.1.3. Çıkma Hali İle Bağlanan Edatlar	26
4.2. BAĞLAMA EDATLARI	28
4.2.1. Bağlayıcılar	28
4.2.2. Cümle Başı Bağlama Edatları	30
4.2.3. Sona Gelen Bağlama Edatları	33
4.3. ABDULLAH TUKAY'IN ŞİİRLERİNDE YER ALAN ÇEKİM EDATLARI İLE BAĞLAMA EDATLARI İNDEKSİ	36
4.3.1. Çekim Edatları	36
4.3.2. Bağlama Edatları	40
SONUÇ	44
KAYNAKLAR	47
METİN	49
ÖZGEÇMİŞ	216
VITAE	216

KISALTMALAR

- a.g.e. : Adı geçen eser
a.g.m. : Adı geçen makale
a.g.t. : Adı geçen tez
bk. : Bakınız
C. : Cilt
S. : Sayı
s. : Sayfa
ss. : Sayfadan sayfaya

ÇEVİRİYAZI ALFABESİ

А а	A a	Т т	T t
Б б	B b	У у	U u (v)
В в	V v	Ф ф	F f
Г г	G g	Х х	Ĥ ĥ
Д д	D d	Ц ц	Ts
Е е	E ě	Ч ч	Ç ç
Ж ж	J j	Ш ш	Ş ş
З з	Z z	Щ щ	Şç
И и	İ i	Ы ы	I ı
Й й	Y y	Э э	E ě
К к	K k	Ю ю	Yu Yü
Л л	L l	Я я	Ya/ Ye
М м	M m	Ә ә	E e
Н н	N n	Ө ө	Ö ö
О о	O o	Ү ү	Ü ü
П п	P p	Ж ж	C c
Р р	R r	ң	ñ
С с	S s	Һ һ	H h

BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ

1.1. GİRİŞ

1.2. ABDULLAH TUKAY'IN HAYATI VE ESERLERİ

Tatarların millî şairi Abdullah Tukay (Abdullah Mehemmet Arif oğlu Tukayef) 26 Nisan 1886'da Kazan bölgesi Menger ili Kuşlavıç köyünde (şimdiki Tataristan Cumhuriyeti Arca bölgesinde) doğmuştur. Küçük yaşta yetim kaldığı için evlatlık verildiği aileler ve akrabaları arasında elden ele ve ilden ile dolaşan Tukay'ın çocukluğu Sansa, Üçili, Kırday Köylerinde geçmiş; ilköğrenimini Kırday Köyü Medresesi'nde almıştır.¹

Evlatlık olarak değişik ailelere verilen Tukay, 1895 yılında Cayık'taki eniştesi Ali Asgar Osmanoğlu'nun evine yerleşmiş ve tahsili ile bizzat ilgilenen Ali Asgar Efendi tarafından üç yıl süreli bir Rus mektebine yazdırılmıştır. Cayık'ta yaşlı bir hocadan da dersler alan Tukay, aynı dönemde Buhara usûlü eğitim veren Mutiullah Medresesine de devam etmiş ve on bir yıllık medrese öğrenimi boyunca Arapça, sarf, nahiv, terkip, fıkıh, tefsir ve mantık dersleri almıştır. Bu devirde Tukay ilk olarak Bakırganî ve Muhammediye gibi Kuzey ve Orta Asya Türkleri arasında yaygın olarak bilinen anonim dinî-tasavvufî eserleri okumuş, üslûp ve şiir tekniği açısından bu eserlerden istifade etmiştir. Daha medrese talebesi iken ilk şiir denemelerini yazarak kendini geliştirmeye başlamıştır. Tukay, medrese öğrenimi esnasında Gark-ı Rus, Tercüman gibi gazetelere ilaveten İstanbul ve Arap gazetelerini de takip etmiştir. 1902 yılında Tukay, kendisine ciddi anlamda tesir eden Mutiullah Hoca'nın oğlu Mehmet Kâmil Efendi ve İstanbul'dan gelip medreseye kaydolan Abdülveli adlı bir talebe ile tanışmıştır. İleri görüşlü bir kişi olan Mehmet

¹ Nil Yüziyev (2001)., Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kültür Bakanlığı Yayınları, "Abdullah Tukay", C. 19, Ankara. ss. 66-83.

Kâmil Efendi ile dostluğunu ilerletmiş, onun evindeki sohbetlere de katılarak söylediği Arapça ve Türkçe Şarkıları zevkle dinlemiştir. Tukay'ın medresede dostluk kurduğu Abdülveli isimli İstanbullu bir talebe burada bir yıl kalmış ve bu süre zarfında Tukay'a İstanbul Türkçesi ile Osmanlı edebiyatını sevdirmiştir. Tukay daha sonra Mehmet Kâmil Efendi'nin çıkardığı gazetelerde çalışmış ve ilk şiirlerini de bu dönemde vermiştir.²

Medrese öğreniminin yanında, Cayık'ta yaşadığı dönemde sosyal faaliyetlere de iştirak eden Tukay, meşhur Rus şair ve yazarları adına düzenlenen gecelere de katılmıştır. 1906 yılında medreseden ayrılan Tukay, 1905 ihtilalinin getirdiği serbestlik ortamında siyasî faaliyetlerde de boy göstermiştir. Medreseden ayrılarak eski hayat tarzına fikren tavır alan Tukay, bu devirde güçlenmekte olan sol partilerin ve devrimci işçilerin faaliyetlerinde de aktif olarak rol almaya başlamıştır.³

Tukay, doğduğu ve edebi hayatında önemli yere sahip olan 1905-1907 yılları arasına tekabül eden dönemde yaşadığı Cayık (Uralsk) Şehrinden 1907 yılının güzünde Kazan'a dönmüş, o zamanki edebî-medenî muhitin merkezi olan Kazan'da olgunlaşmıştır. A. Kemal ile birlikte *Yeşin*, *Yalt-Yult* dergilerini çıkaran Tukay, *El-İslah* gazetesinde sık sık yazmıştır.⁴

Fikrî planda eski ile arasına mesafe koyan, medreseden ayrılıp devrin aktif ve etkili sol hareketlerine yakın bir duruş sergileyen, ihtilalci gruplar ve devrimci işçilerle hareket eden, daha Cayık'ta iken yazdığı Şiirlerle Kazan'daki edebiyat çevrelerinin de dikkatini çekmeye başlayan Tukay, Kazan'a geldikten sonra da Kazan Türkleri arasındaki batıl inançları, köhnemiş zihniyet ve kurumları, softa din adamlarını eleştiren yazılar ve şiirler kaleme almıştır. Fikrî ve edebî yazılarının ve şiirlerinin yanı sıra tenkit maksadı ile yazdıkları da onun Kazan'daki şöhretini arttırmıştır. 27 yıllık kısacık hayatına külliyat mesabesinde eserler sığdıran Tukay, 15 Nisan 1913 günü tüberküloz hastalığından vefat etmiştir.⁵

Eserleri: Abdullah Tukay 27 yıllık kısacık hayatında birçok şiir, fıkra ve siyasi makaleler kaleme almıştır. *Fikir*, *Yıldız*, *El-İslâh*, *Kuyaş* ve *Turmuş* gazeteleri

² Murat Uzun.(2013). *Abdullah Tukay'ın Tatarca Üzerindeki Etkileri*. Turkish Studies, C.8/4, Ankara. ss. 1423-1440.

³ Fatma Özkan.(1994). *Abdullah Tukay'ın Şiirleri (İnceleme-Metin-Aktarma)*. TKAE Yay., Ankara. ss. 19-38.

⁴ Fatma Özkan, a.g.e., ss. 29-32.

⁵ Fatma Özkan, a.g.e., ss. 32-36.

ile *El-Asrû'l-Cedit*, *Terbiyetü'l-Etfal*, *Añ*, *Yeşin*, *Yalt*, *Yult* ve *Mektep* gibi dergilerde yayımlanan şiir ve nesirleri, 1907'den 1917 yılına kadar geçen zaman içerisinde risâleler halinde 55 defa basılmıştır. 1906 ile 1913 yılları arasında çıkan söz konusu gazete ve dergilerde 214 şiir ve nesri yer almıştır.

Tukay'ın şiirleri, 1917'den önce risaleler şeklinde yayınlanmış, sonra ise daha hacimli olmak üzere Rusçaya çevrilmiş; Kırım-Tatar, Kazak, Kırgız, Özbek, Başkurt, Uygur ve Çuvaş Türkçelerine aktarılmıştır. Ancak, Tukay hayatta iken bütün şiir ve nesirlerinin bir arada toplandığı yayınları görememiştir. Şiirlerinden seçmelerinin oluşturduğu ilk eser yayıma hazırlanırken o, hastanede yatmaktadır. 14 Mart 1913'te kaleme aldığı "Uyangaç Birinçi İşim" başlıklı yazısında 400 sayfalık şiir kitabını yayımlatmayı vaadederek. Ancak, bu eser, o öldükten sonra 1914'te basılır. Şiir ve nesirlerinin toplu yayını ise, Latin harfleriyle 1929-1931 yıllarında üç cilt olarak; Kiril harfleriyle 1947-1948'de iki; 1955-1956'da dört; 1976'da dört ve son olarak 1985'te beş cilt halinde yayımlanır.⁶

1.3. SÖZLERİN SINIFLANDIRILMASI VE YARDIMCI SÖZLER

Bu bölümde Türk dili incelemelerinde sözlerin sınıflandırılması ile ilgili dil bilimcilerin görüşlerine yer verildikten sonra, yardımcı söz terimi tanımlanacak ve hangi sözlerin bu tanımlama içerisinde sınıflandırılabileceği değerlendirilecektir.

Bir varlığı, bir nesneyi, bir düşünceyi, bir duyguyu ve hareketi tam olarak ifade eden ses topluluğuna söz denir. Sözler dil bilimi açısından ifade ettikleri anlam ve yükledikleri görev itibarıyla çeşitli sınıflandırmalara tabi olurlar. Dil bilimi araştırmacıları sözleri, anlam ve görevleri yönünden değerlendirmişler ve kendilerine göre tasniflerde bulunmuşlardır. Türkiye Türkçesi üzerine çalışan bazı gramercilerin yapmış oldukları söz tasnifleri şu şekildedir:

Ergin, kelimeleri anlamları ve görevleri bakımından isimler, fiiller ve edatlar olmak üzere üçe ayırmakta; isimlerin ve fiillerin tek başlarına anlamları olduğunu, edatların ise tek başlarına anlamlarının olmadığını, ancak isimlerin ve fiillerin yanında kullanıldıklarında bir derece anlam kazandıklarını veya cümle içerisinde bazı gramer vazifelerini yerine getirdiklerini belirtmektedir.⁷

⁶ Fatma Özkan, a.g.e., s. 37.

⁷ Muharrem Ergin. (2005). *Türk Dil Bilgisi*. Bayrak Yay., İstanbul. ss. 216-218.

Sözleri genel olarak yukarıdaki gibi sınıflandıran Ergin, sıfat, zarf ve zamirleri de isim veya isim soylu kelimeler içerisinde değerlendirmekte; edatları ise ünlem edatları, bağlama edatları ve son çekim edatları olmak üzere üçe ayırmaktadır.⁸

Hacıeminoğlu ise Türkçede kelime sınıflandırmaları ile ilgili görüşleri verdikten sonra, kelimeleri menşe, yapı ve özellikleri bakımında isimler, fiiller ve edatlar olarak üçe ayırmakta; diğer araştırmacılar tarafından ayrı ayrı değerlendirilen sıfat, zamir ve zarfları isimler başlığı altında; ünlem ve bağlaçları da edatlar başlığı altında toplamaktadır.⁹

Bilgegil, "lafızların yargıya kabiliyeti bakımından" kelimeleri isimler, fiiller ve edatlar olmak üzere üçe ayırmaktadır. Bu sınıflandırma ile Ergin ve Hacıeminoğlu'nun sınıflandırmaları arasında benzerlik görülmekle birlikte Bilgegil, edatlar, bağlaçlar, zarflar, ünlemler ve ekleri de edatlar başlığı altında incelemektedir.¹⁰

Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi* adlı eserinde, dilimizdeki kelime türlerini, aralarındaki birleştirici ortak özelliklere veya birbirinden ayırıcı niteliklere bakarak sınıflandırırken sözleri “Anlamli kelimeler (Asıl kelimeler), Görevli kelimeler (Yardımcı kelimeler) ve Anlamli-Görevli kelimeler” olmak üzere üç ana gruba ayırmıştır. Anlamli kelimeler grubunda “Adları, Sıfatları, Zamirleri, Zarfları ve Fiilleri”, Görevli kelimeler grubunda “Edatları ve Bağlaçları”, Anlamli-Görevli kelimeler grubunda ise “Ünlemleri” incelemiştir.¹¹

Karaağaç, *Dil Birimi Terimleri Sözlüğü* adlı eserinde sözleri söz dizimindeki işlevlerine göre ad, sıfat, zarf, zamir, eylem, edat ve özel ad olmak üzere yediye ayırmaktadır. Edatları da çekim edatları, bağlama edatları ve ünlem edatları olmak üzere üçe ayırmaktadır.¹²

Ceritoğlu, *Kırgız Türkçesinin Söz Dizimi* adlı eserinde, sözleri asıl sözler ve yardımcı sözler olarak ikiye ayırmakta; ad, sıfat, zarf, zamir ve fiilleri asıl sözler başlığı altında; bağlaçlar, çekim edatları, kuvvetlendirme edatları, gösterme edatları,

⁸ Muharrem Ergin, *a.g.e.*, ss. 244-280.

⁹ Necmettin Hacıeminoğlu. (1992). *Türk Dilinde Edatlar*, MEB Yay., İstanbul. ss. 9-10.

¹⁰ M. Kaya Bilgegil. (2009). *Türkçe Dilbilgisi*, Salkımsöğüt Yayınevi, Erzurum. s.164.

¹¹ Zeynep Korkmaz. (2007). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. TDK, Ankara. ss. 1049-1051.

¹² Günay Karaağaç. (2012). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*. TDK Yay., Ankara. ss. 730-740.

seslenmeler, ünlemler ve yardımcı fiilleri ise yardımcı sözler başlığı altında açıklamaktadır.¹³

Ahanov (Akt. Ceritoğlu), Dil Biliminin Esasları adlı eserinde, sözleri bağımsız sözler (aynı zamanda anlamlı sözler ve adlandırma sözler terimini de kullanmış) ve yardımcı sözler olarak ikiye ayırmakta; adlar, sıfatlar, fiiller ve zarfları bağımsız sözler; bağlaçlar, cümle başı edatları, kuvvetlendirme edatları, çekim edatları, yardımcı fiiller, ön ekler ve tanımlıkları (article) ise yardımcı sözler başlığı altında incelemektedir. Zamirler, sayı adları ve ünlemlerin yerini ise bu iki tür arasında göstermiştir.¹⁴

Yukarıdaki araştırmacıların yaptıkları tasniften hareketle, sahip oldukları anlam ve yüklendikleri görev bakımından asıl sözleri *isim, sıfat, zamir, zarf ve fiiller*; yardımcı sözleri ise *çekim edatlar, bağlama edatları, ünlem edatları ve yardımcı fiiller* şeklinde gruplandırabiliriz. “Görülerek, işitilerek, tadılarak, koklanarak, dokunularak veya başka bir yolla öğrenilen soyut somut nesnelerin, duyguların, olguların, süreçlerin, özelliklerin, hareketlerin genelleştirilmesiyle meydana getirilen kavramlar ile işitim imgelerin bütünleşmesiyle asıl sözler oluşur. Asıl sözler bilgilerin isimleridir. Sözler varlığın, özelliğin ve hareketin kendisini değil, bilgisini taşır.”¹⁵ “Göstereni ses yapısı bakımından bağımsız olan, ancak gösterileni varlık, özellik, hareket değil de bir dil bilgisi görevi olan dil birimleri yardımcı söz olarak adlandırılır.”¹⁶

1.4. EDATLAR VE EDATLARIN SINIFLANDIRILMASI

Bu bölümde, Türk dili incelemelerinde edatların genel tanımı ve sınıflandırılması ile ilgili dil bilimcilerin görüşlerine yer verdikten sonra, çalışmamızın konusu olan Çekim Edatları ile Bağlama Edatları hakkında bilgi verilecektir.

Edatlar, Türk dili içinde oldukça kapsamlı ve önemli bir yere sahip olan dil bilgisi unsurlarıdır. Edatların bu denli önemli ve kapsamlı olmasının sebebi, onların kendi başlarına herhangi bir görev teşkil etmemesi ancak kelimeleri, cümleleri

¹³ Murat Ceritoğlu. (2012). *Kırgız Türkçesinin Söz Dizimi*. Kesit Yay., İstanbul. ss.20-22.

¹⁴ Kaken Ahanov (Akt. Murat Ceritoğlu). (2008). *Dil Biliminin Esasları*. TDK Yay., Ankara. ss. 91-94.

¹⁵ Murat Ceritoğlu, a.g.e., s. 20.

¹⁶ Murat Ceritoğlu, a.g.e., s. 21.

birbirine bağlayıp bir bütünü oluşturmada yardımcı olmaları denilebilir. Türkiye Türkçesi üzerine çalışma yapan dil bilimcilerin edatlar hakkındaki görüşleri şu şekildedir:

Necmettin Hacıeminoğlu'nun tanımı “Arapça bir kelime olan *edat* ‘alet’ ve ‘vasıta’ demektir. Bir gramer unsuru olarak edatlar, tek başlarına manaları olmayıp, ancak cümledeki diğer kelime ve kelime grupları arasında çeşitli münasebetler kurmaya yarayan alet sözlerdir.”¹⁷ şeklindedir. Hacıeminoğlu, bu tanımı yaptıktan sonra edatları mana ve vazifelerine göre *çekim edatları, bağlama edatları, kuvvetlendirme edatları, karşılaştırma-denkleştirme edatları, soru edatları, çağırma-hitap edatları, cevap edatları, ünlem edatları, gösterme edatları ve tekrür edatları* diye on sınıfa ayırmıştır. Hacıeminoğlu'nun bu sınıflandırması, diğer dilbilimcilerden farklı olarak alt başlıksız, daha geniş bir sınıflandırmadır.

Muharrem Ergin, edatlar hakkında “Manaları olmayan, sadece gramer vazifeleri bulunan kelimelerdir. Tek başlarına manaları yoktur. Hiçbir nesne ve hareketi karşılamazlar. Fakat manalı kelimeler ile birlikte kullanılarak onları desteklemek sureti ile bir gramer vazifesi görürler.”¹⁸ tanımını yapmıştır. Devamında ise, edatları ünlem edatları, bağlama edatları ve son çekim edatları olarak üç sınıfa ayırmıştır.

Recep Toparlı'nın tanımı “Tek başlarına anlamları olmayan, kelimeler ve kavramlar arasında anlam ilgisi kurmaya yarayan ve ancak bu görevleri gereği kullanılabilen kelimelere edat denir. Tanımından da anlaşıldığı gibi, onların tek başlarına anlamları yoktur. Bunlar cümle içinde bir anlam bütünlüğü sağlanmasına hizmet ederler.”¹⁹ şeklindedir. Bu tanımın devamında, edatları bağlaçlar, son çekim edatları ve ünlem edatları olmak üzere üç sınıfa ayırmıştır.

Edatlar için “takı” kelimesini kullanan Tahsin Banguoğlu, tanım olarak “İsimlerden sonra gelip onların söz içinde başka unsurlarla ilişkilerini kuran kelimelere takı (postposition) adını veriyoruz.”²⁰ şeklinde yapmıştır. Banguoğlu, diğer dilbilimcilerden farklı olarak edat, bağlaç ve ünlemleri edat başlığı altında

¹⁷ Necmettin Hacıeminoğlu, a.g.e., s.V

¹⁸ Muharrem Ergin, a.g.e., s.348.

¹⁹ Recep Toparlı. (2000). *Türk Dili ve Kompozisyon*. Dilek Ofset Matbaacılık, Sivas. s.100.

²⁰ Tahsin Banguoğlu. (2011). *Türkçenin Grameri*. TDK Yay., Ankara. s.386.

sınıflandırmamış; bunların her birini birer kelime olarak ayrı başlıklar halinde incelemiştir.

Edatların sözlük birimleri arasında apayrı bir yere sahip olduğunu vurgulayan Günay Karaağaç, şu bilgiyi vermiştir: “Edatlar, bağlı bilgilerin ve ilişkilerin adıdır. Dilde bağımsız olarak var olamayan, yani kendi başlarına kullanılamayan edatlar, söz, söz öbeği ve cümle gibi dil birimleriyle kullanılabilen ve onlara değişik anlam renkleri katan veya onları çekime sokan sözlük veya söz dizimi birimleridir.”²¹ Bu tanımdan sonra Karaağaç, edatları kullanım biçimlerini, görevlerini göz önüne alarak çekim edatları, bağlama edatları ve ünlem edatları şeklinde üç gruba ayırmıştır.

Tahir Nejat Gencan, bağlaç ve ünlemleri edat grubu içinde değil; tıpkı Banguoğlu gibi kendi başına birer kelime türü olarak incelemiştir. “İlgeç” olarak adlandırdığı edat tanımını ise; şu şekilde en basit hali ile yapmıştır: “Sözcükler, kavramlar arasında anlam ilgisi kurmaya yarayan ve ancak bu görevleri için kullanılan sözcüklere ilgeç denir.”²²

Zeynep Korkmaz edatlara farklı şekilde yaklaşmış, edat ve bağlaçlar şeklinde ayrı ayrı “görevli kelimeler” başlığı ile incelemiştir. Eserinde bazı dil araştırmacılarının tasnifine değinmiş, sonuç olarak kendisi edatları ve bağlaçları görevli kelimeler olarak iki grupta incelemiştir.²³

Yukarıdaki dilbilimcilerin yaptıkları tasnifler doğrultusunda, sahip oldukları anlam ve almış oldukları görev bakımından edatları şöyle sınıflandırabiliriz: *Çekim Edatları, Bağlama Edatları, Ünlem Edatları.*

Çağdaş Türk lehçeleri araştırmacılarının da edatları yukarıdaki tasniflere uygun olarak aynı sınıflandırmalar başlığı altında incelemişler ve biz de tanımlara bağlı olarak, tezimizde tespit ettiğimiz edatları *çekim edatları ve bağlama edatları* şeklinde alt başlıklar ile inceledik.

1.4.1. Çekim Edatları

Edatların genel tanımı hakkında bilgi verdikten sonra, asıl çalışmaya geçmeden önce aşağıda bazı dilbilimcilerin “çekim edatları” hakkındaki

²¹ Günay Karaağaç. (2012). *Türkçenin Dil Bilgisi*. Akçağ Yay., Ankara. ss. 432-433.

²² Tahir Nejat Gencan. (2001). *Dilbilgisi*. Ayraç Yay., Ankara. s. 473.

²³ Zeynep Korkmaz, a.g.e., ss. 1049-1050.

açıklamalarına yer verdik. Buna göre aşağıdaki tanımlara dayanarak, tezimizin bulgular ve tartışma bölümünde “çekim edatları” başlığı altında tespit ettiğimiz edatları kendi içinde de gruplara ayırdık. Kimi dil bilimciler bu grupları anlamlarını ya da işlevlerini esas alarak sebep, benzerlik, vasıta, tarz, miktar, zaman bildirmelerine göre yaparken; kimileri de yanaştıkları sözlerin durumuna göre yapmıştır. Biz de tezimizde, *çekim edatları* ana başlığı altında tespit ettiğimiz bu edatları, yanaştıkları sözlerin buldukları duruma göre gruplandırdık. Buna göre bu grupları, *yalın hal ile bağlanan edatlar, yönelme hali ile bağlanan edatlar, çıkma hali ile bağlanan edatlar* olarak adlandırdık. Aşağıda da, yine yukarıdaki başlıkta yaptığımız gibi dil bilimcilerin çekim edatları hakkındaki görüşlerine yer verdik.

A.Von Gabain son çekim edatları hakkında “İsimleri, zamirleri ve sayıları takip eden, onlarla sıkı sıkıya bağlı, manalarına göre onlara tabi, fakat gramer bakımından onlara hâkim kelimeler” olduğu tanımını yapmıştır.²⁴

Necmettin Hacıeminoğlu son çekim edatının tanımını “İsimlerden sonra gelerek, bağlı olduğu isimle cümlenin diğer unsurları arasında zaman, mekân, cihet, tarz, benzerlik, başkalık vb. gibi bakımlardan çeşitli ilgiler kuran kelimeler” olarak yapar.²⁵ Edatlar hakkında bu tanımları yapan Hacıeminoğlu, çekim edatlarını hal ekleri ile birleşme durumlarına göre değil; yapı, menşe ve anlam bakımından sınıflandırmıştır.

Muharrem Ergin, son çekim edatları hakkında şunları söylemiştir: “Bunlar işletme eki vazifesi gören edatlardır. İsimlerden sonra gelerek onların çeşitli zarf hallerini yaparlar. Hal ekleri ismin nominal hallerini, isim hallerini; son çekim edatları ise ismin adverbial hallerini, zarf hallerini meydana getirirler. Böylece her ikisi de ismi isim dışı münasebete hazırlarlar. İsim bu münasebete hal ekleriyle doğrudan doğruya isim, son çekim edatları ile ise zarf fonksiyonu içine girer. Şu halde son çekim edatları hal eklerinin, isim çekim eklerinin tamamlayıcıları, yardımcıları, onların vazife ortakları durumundadırlar. Eğer isim unsuru bir isimse edatların bir kısmı onun yalın hali ile birleşir, bir kısmı ise onun bir çekim şekliyle, bir hal eki almış şekli ile birleşir. İsim unsuru zamir olduğu takdirde ise bütün edatlar

²⁴ A. Von Gabain (çev. Mehmet Akalın). (2007). *Eski Türkçenin Grameri*. TDK Yay., Ankara. s. 93.

²⁵ Necmettin Hacıeminoğlu, a.g.e., ss. 1-2.

onun muhakkak bir çekim şekli ile birleşir, yalın halini istemezler. Bazı edatlar datif bazı edatlar ablatif, bazı edatlar akuzatif veya genitif halleri ile birleşirler.”²⁶

Tahsin Banguoğlu, diğer dilbilimcilerden farklı olarak edatlara *takı* adını verir. Onun tanımına göre edatlar isimlerden sonra gelip onların söz içinde başka unsurlar ile ilişkilerini kuran kelimelerdir. Edatların genel tanımını bu şekilde yapan Banguoğlu, daha sonra son çekim edatları hakkında şu bilgiyi vermiştir: “Fiiller nesne olan addan belli çekim halleri istedikleri gibi takılar da ilişki kurdukları addan işleyişlerine göre belli çekim halleri isterler. Buna *istem* deriz. Türkçede takıların dört türlü istemi vardır. 1. Kim hali isteyen takılar, 2. Kime hali isteyen takılar, 3. Kimden hali isteyen takılar, 4. Adı katkı alan takılar.”²⁷

Günay Karaağaç, çekim edatları hakkında “Bir adla birlikte kullanılarak, o ada yer, yön, zaman, şekil, tarz, neden, miktar gibi nitelikler yükleyen, kendisinden sonra gelen eylem veya adı bu niteliklerle niteleyen veya ilişkilendiren çekimlik bağlı birimlerdir. Sonuna geldikleri sözleri kendi çevresinde toplayıp bir bütün oluştururlar. Çekim edatları, varlık-varlık ve varlık-eylem ilişkilerinin adlarıdır; bu yüzden çekimlik bağlı birimlerdir ve tek başlarına kullanılamazlar. Türkçenin tarihindeki çekimlik bağlı birimlerinin büyük bölümü, sonradan ek halini almıştır ve uzun sözlü devirler içinde bağlı sözlerden yani edatlardan ekleşmiş olan bu ekler, ad durum ekleri olarak bilinir.”²⁸ tanımını yapmış ve çekim edatlarını ad durum ekleri ile ilişkilendirmiştir.

Zeynep Korkmaz edatların yapı, kullanılış ve görevleri bakımından üç türlü sınıflandırılabileceğini, kullanılış biçimleri açısından da hal eklerine bağlı bulduklarını söylemiştir. Korkmaz’a göre kullanılış biçimine göre edatlar, eklendikleri ad soylu kelimelerin ya yalın biçimlerinden ya da yönelme, çıkma, ilgi ve vasıta durumu gibi ad çekimi ile genişletilmiş biçimlerden sonra gelir. İstedikleri durum ekleri açısından edatları “1. Yalın durum isteyen edatlar 2. Zamirlerden sonra ilgi durumu isteyen edatlar 3. Yönelme durumu isteyen edatlar 4. Çıkma Durumu isteyen edatlar” olarak dört gruba ayrılabilir.”²⁹

²⁶ Muharrem Ergin, a.g.e., ss.365-366.

²⁷ Tahsin Banguoğlu, a.g.e., s.386.

²⁸ Günay Karaağaç, a.g.e., s. 353.

²⁹ Zeynep Korkmaz, a.g.e., s.1061.

Recep Toparlı edatları sınıflandırdıktan sonra, *son çekim edatı* diye adlandırdığı grubu şöyle açıklamıştır: “İşletme eki vazifesi gören bu edatlar, isimlerden sonra gelerek onların zarflaşmasını sağlarlar. Türkçede kullanılan son çekim edatlarını dört grupta incelemek mümkündür: 1. İsimlerle eksiz olarak birleşen son çekim edatları 2. Zamirlerin ve isimlerin yönelme halleriyle birleşen son çekim edatları 3. Zamirlerin ilgi halleriyle birleşen son çekim edatları 4. Zamirlerin ve isimlerin ayrılma hali ile birleşen son çekim edatları”.³⁰

Tuncer Gülensoy, edatları ünlem, bağlama ve son çekim edatları olarak sınıflandırdıktan sonra, son çekim edatları hakkında şu tanımları yapmıştır: “Bu edatlar işletme eki vazifesi gören edatlar olup, isimlerden sonra gelerek onların çeşitli zarf hallerini yaparlar. Son çekim edatları beraber buldukları isim unsurunun sonuna gelir ve onunla birlikte edat grubu adı verilen kelime grubunu meydana getirirler. Türkçede kullanılan son çekim edatları şunlardır: a. İsimlerle eksiksiz olarak birleşenler b. Zamirlerin genitif halleri ile birleşenler c. İsimlerin ve zamirlerin datif hali ile birleşenler d. İsimlerin ve zamirlerin ablatif hali ile birleşenler”.³¹

Sadettin Özçelik edatları bağlama, çekim ve soru, cevap, gösterme edatları diye üç gruba ayırdıktan sonra, çekim edatları hakkında şu açıklamayı yapmıştır: “Çekim edatları isim çekim ekleri gibi kullanılırlar. İsimlerden sonra gelerek zarflar yaparlar. Çekim edatları kullanılışları bakımından dikkat çeker. Bunlar yalın isimlerle kullanılan edatlar, çekimli fiillerle kullanılan edatlar, İlgi durumu almış zamirlerle kullanılan edatlar, yönelme durumu almış isimlerle kullanılan edatlar ve ayrılma durumu almış isimlerle kurulan edatlar.”³²

Jean Deny, edatlar hakkında gerekli tanımları yaptıktan sonra onları bir takım sınıflara ayırır. Bunlar; adların yalın halini ve birtakım zamirlerde ilgi halini alan edatlar, yönelme halini destekleyen edatlar, ayrılma halini destekleyen edatlardır.³³

1.4.2. Bağlama Edatları

Bağlama edatları hakkında dilbilimcilerin tanımları şöyledir:

³⁰ Recep Toparlı, a.g.e., ss. 101-102.

³¹ Tuncer Gülensoy. (1994). *Türkçe El Kitabı*. Bizim Gençlik Yay., Kayseri. s. 132.

³² Sadettin Özçelik-Münür Erten. (2011). *Türkiye Türkçesi Dilbilgisi*, Bizim Büro Basımevi, Ankara ss. 189-191.

³³ Jean Deny. (2012). *Türk Dil Bilgisi*, Kabalcı Yayınları, İstanbul. s. 531 .

Muharrem Ergin, bağlama edatları için “Bunlar kelimedен küçük dil birlikleri, kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri şekil ve mana bakımından birbirine bağlayan, onlar arasında bir irtibat kuran edatlardır. Türkçede aslında bağlama edatı yoktur. Bağlama edatları Türkçede sonradan ve yabancı dillerin tesiri ile ortaya çıkmıştır.” Tanımını yaptıktan sonra, bu grubu kendi içinde sıralama, denkleştirme-karşılaştırma, cümle başı ve sona gelen edatlar diye ayrı ayrı sınıflandırmıştır.³⁴

Recep Toparlı bağlama edatlarını “bağlaçlar” adı ile şöyle tanımlamıştır: “Kelimeler, kelime grupları ve cümleler arasında bir ilgi kuran ve bunları birbirine bağlayan edatlara bağlaç veya bir başka adla bağlama edatları denir. Bu edat da kendi içinde alt başlıklara ayrılır. Bunlar cümle başı edatları, sıralama edatları, karşılaştırma edatları, denkleştirme edatları, sona gelen edatlardır.”³⁵

Necmettin Hacıeminoğlu, bağlama edatlarının cümleleri veya cümle içindeki kelimeleri ve kelime gruplarını ya mana bakımından ya da şekil itibariyle birbirine bağlayan sözler olduğunu söylemiş ve bağlama edatlarını cümle başı edatları, asıl bağlama edatları ve denkleştirme edatları olarak üç gruba ayırmıştır.³⁶

Zeynep Korkmaz ise; bağlaç olarak adlandırdığı bağlama edatının, söz içinde birden çok kelimeyi, kelime grubunu veya cümleyi birbirine bağlayarak aralarında çeşitli yönlerden ilgiler kuran görevli kelimeler olduğunu söylemiştir.³⁷

Tahsin Banguoğlu “bağlam” adını verdiği bağlama edatları için söz içinde iki kelimeyi, aynı değerde iki cümle unsurunu, iki yargıyı ve bazen da iki paragrafı bağlamaya yarayan kelimeler olduğu tanımını yapmıştır. Banguoğlu, diğer dilbilimcilerden biraz farklı olarak, bağlama edatlarını ulama, ayırtlama, karşıtlama, almaşma, üsteleme, açıklama, salt bağlamlar, yerverme, sebep, sonuç, amaç, şart bağlamları olarak sınıflandırmıştır.³⁸

Günay Karaağaç’ın bağlama edatları hakkındaki açıklaması ise şöyledir: “Sözleri, söz öbeklerini veya cümleleri bir araya getirmeye yarayan çekimlik bağlı birimlerdir. Bu dil öğelerini bir araya getiriş, sıralayıcı veya açıklayıcı biçimlerdeki

³⁴ Muharrem Ergin, a.g.e., ss. 352-355.

³⁵ Recep Toparlı, a.g.e., s. 101.

³⁶ Necmettin Hacıeminoğlu, a.g.e., ss. 112-113.

³⁷ Zeynep Korkmaz, a.g.e (2010), s. 32.

³⁸ Tahsin Banguoğlu, a.g.e., ss. 391-393.

bağlamalardır.”³⁹ Bu tanımın devamında Karaağaç, bağlama edatlarını sıralayıcı ve açıklayıcı olmak üzere iki gruba ayırmıştır.

Bağlama edatları çalışmamızın çekim edatlarından sonra önemli bir bölümümü kapsamaktadır. Çağdaş Türk Lehçeleri alanında özellikle de Kazan-Tatar Türkçesi alanında önemli çalışmalar yapan Mustafa Öner, Kazan-Tatar Türkçesinde yer alan bağlama edatlarını görevlerine ve kullanıldıkları yere göre “*Bağlayıcılar, Cümle Başı Bağlama Edatları, Sona Gelen Bağlama Edatları*” şeklinde tasnif etmiştir.⁴⁰ Biz de çalışmamızda bu tasnife bağlı kalarak Abdullah Tukay’ın şiirlerinde yer alan bağlama edatlarını bu tasnife göre ele aldık.

³⁹ Günay Karaağaç, a.g.e., s. 434.

⁴⁰ Mustafa Öner. (2007) *Türk Lehçeleri Grameri (Tatar Türkçesi)* (Edt. A.B. Ercilasun). Akçağ Yay., Ankara. ss. 728-731.

İKİNCİ BÖLÜM KAYNAK ÖZETLERİ

2.1. KAYNAK ÖZETLERİ

Necmettin Hacıeminoğlu'nun *Türk Dilinde Edatlar* (1992) adlı eseri edatlar üzerine yapılmış ilk ve en kapsamlı çalışmadır. Birçok dilbilimcinin ayrı birer kelime türü olarak incelediği edat, bağlaç ve ünlemleri, Hacıeminoğlu "edatlar" başlığı altında bir arada incelemiştir. Eserde en eski Türkçe metinlerden günümüze kadar var olan edatlar tarihi gelişimleri ve örnekleri ile birlikte açıklanmıştır. Tezimizin konusuna bağlı olarak, kimi Türkçe kökenli edatların tarihi gelişimleri ile edatların sınıflandırılması konusunda eserden faydalanılmıştır.

Muharrem Ergin'in *Türk Dil Bilgisi* (2005) adlı eseri de, Türkçe'nin tarihi gelişimi ve gramer özelliklerinin ayrıntılı olarak incelenmesi bakımından çok önemli bir eserdir. Yazıldığı tarihten günümüze kadar popülerliğini yitirmeyen eser, Türkçenin tarihi gelişimi, ses ve şekil özellikleri, kelime ve cümle yapısı bakımından en geniş bilgileri verir. Tez çalışmamızda, eserden edatların tanımı ve sınıflandırılması konusunda faydalanılmıştır.

Mustafa Öner'in *Kazan-Tatar Türkçesi Sözlüğü* (2009) adlı eseri, Kazan-Tatar Türkçesi çalışmaları bakımından alanında Türkiye'de hazırlanmış tek sözlüktür. Bu sözlük, 9427 madde ve sözleri örneklendirmek için kullanılan cümle, kıta beyit veya mani türünden 2600 örnek alıntıyı içine almaktadır. Tespit ettiğimiz çekim ve bağlama edatlarının geçtiği cümlelerin Türkiye Türkçesine aktarılması sırasında sözlükten sıkça faydalanılmıştır.

Yine Mustafa Öner'in *Bugünkü Kıpçak Türkçesi* (1998) adlı eseri çalışmamızda faydalandığımız önemli eserlerden birisidir. Eser içerisinde Bugünkü Kıpçak Türkçesi diye belirtilen Karaim (Karay), Kırım-Tatar, Karaçay-Balkar, Kumuk, Kazan-Tatar, Başkurt, Kazak, Karakalpak, Nogay ve Kırgız Türkçelerinin ses ve şekil bilgisine yer vermiştir.

Ercan Alkaya'nın *Kuzey Grubu Türk Lehçelerinde Edatlar* (2007) adlı yayınlanmış doktora tezi, Kuzey Grubuna dâhil bütün lehçelerde yer alan edatların incelenmesi, örneklendirilmesi bakımından çok önemli bir eserdir. Eserde, Kuzey grubuna ait edatların neredeyse tamamı tespit edilmiş, her biri köken bilgisi, anlam bilgisi ve kullanışları açısından ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Tezimizde özellikle çekim edatları bölümünde, kaynaktan sıkça faydalanılmıştır.

Ahmet Bican Ercilasun'un editörlüğü ile hazırlanmış olan *Türk Lehçeleri Grameri* (2007) adlı eser, Türk lehçelerinin ses ve şekil özelliklerinin ayrıntılı olarak incelenmesi çalışmalarını bir araya getiren bir eserdir. Eserde yer alan lehçelerin edatlar, bağlaçlar ve ünlemler bölümünden faydalanılmıştır.

Günay Karaağaç'ın *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü* (2013) adlı eseri çalışmamız esnasında karşılaştığımız dil birimi terimlerini açıklamada sıkça başvurduğumuz kaynaklardan birisidir.

Fatma Özkan'ın *Abdullah Tukay'ın Şiirleri (İnceleme-Metin-Aktarma)* (1994) adlı eseri, çalışmamızın konusu olan Abdulla Tukay'ı tanımamızda ve edebî kişiliğini anlamamızda çok büyük katkısı olmuştur. Ayrıca eserden, kullanmış olduğumuz örnek cümlelerin Türkiye Türkçesine aktarımında da yer yer faydalanılmıştır.

Abdullah Tukay'ın *Saylanma Eserler (Şiirler, Poemalar)* (2006) isimli eseri asıl kaynak kitaplarımızdan birisidir. Eser, Kazan'da Tataristan Kitap Neşriyatınca yayınlanmıştır. Eserde Tukay'ın 1905-1913 yılları arasında yazmış olduğu şiirleri yer almaktadır. Eserde yer alan şiirler çeviriyazı edilerek, çalışmamızın ana metni oluşturulmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM MATERYAL ve YÖNTEM

3.1. MATERYAL

İncelememizde içerisinde Abdullah Tukay'ın şiirlerinin yer aldığı Abdullah Tukay'ın "Saylanma Eserler" isimli eseri ile Mustafa Öner'in Kazan-Tatar Türkçesi Sözlüğü asıl kaynak olarak kullanılmıştır.

Edatların tanımı ve sınıflandırılması konusunda, Türk dilbilgisi ve çağdaş Türk lehçeleri alanında yapılmış olan çalışmalardan faydalanılmıştır.

3.2. YÖNTEM

Tezimizin başlangıcında öncelikle Tatar Türkçesi alfabesi ile yazılmış olan asıl metin çeviriyazı edilerek, inceleme metni oluşturulmuş ve asıl metindeki sayfa numarası köşeli parantez içerisinde, satır numarası ise parantez içerisinde gösterilmiştir. Daha sonra dilbilimcilerin çekim ve bağlama edatları hakkındaki tasnifleri esas alınarak, çekim edatları ile bağlama edatları sınıflandırılmış ve Kazan-Tatar Türkçesinde yer alan çekim edatları ile bağlama edatları bu sınıflar içerisine yerleştirilmiştir. Daha sonra sınıflandırılmış olan bu edatlar, çeviriyazı metin içinde aranarak tespit edilmiş ve incelemeye hazır hale getirilmiştir.

Tespit edilen ve sınıflandırılan çekim edatları ile bağlama edatları, buldukları cümle içindeki anlam ve görevleri göz önünde bulundurularak, çeşitli kaynaklardan alınan bilgiler doğrultusunda açıklanmış ve buldukları cümle örnekleri Türkiye Türkçesine aktarılarak eklenmiştir.

Ayrıca tespit edilen edatların dizin çalışmasına, dördüncü bölümün devamında yer verilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR ve TARTIŞMA

4.1. ÇEKİM EDATLARI

Çalışmamızın giriş bölümünde de bahsettiğimiz üzere, çekim edatları tek başlarına anlamı olmayıp, bir kelimeye bağlanıp onu fiil ile ilişkilendiren gramer unsurlarıdır. Bu durumda, edatlar bir kelimeye bağlı olmak zorundadırlar. Birçok dilbilimcinin de ulaştığı sonuçlara göre çekim edatları işlevleri yönünden birtakım hal eklerine göre şekil alırlar.

İnceleme metninde tespit edilen çekim edatları, bağlandıkları kelimelerin aldığı hal ekine göre sınıflandırılmıştır. Bulunan edatların köken bilgisi üzerinde durulmamış; sadece genel işlevlerinden bahsedilerek, metinde karşılaşılan örneklerin anlamları üzerinde durulmuştur. Metinde Tatar Türkçesinde kullanılan toplam 35 çekim edatı örneğine rastlanmıştır. Bu edatlar, yalın hal, yönelme hali ve çıkma hali almış kelimelerden sonra gelerek fiile bağlanmışlardır.

4.1.1. Yalın Hal İle Bağlanan Edatlar

4.1.1.1. aldinnan

Türkiye Türkçesindeki “önce, -den önce” anlamını taşıyan bu edat, zaman bakımından öncelik yapar; işin, durumun, olayın ikinci bir iş veya durumdan önce olduğunu, yapıldığını gösterir.⁴¹ Edatın örneğine inceleme metninde sadece bir defa rastlanmıştır.

❖ Tañ aldinnan yañlış yoklap kitken çağım

(Sabahdan önce uykuya daldığım geçen zamanım) 89-10

⁴¹ Ercan Alkaya. (2007). *Kuzey Grubu Türk Lehçelerinde Edatlar*. Manas Yayınları, Elazığ. s. 93.

4.1.1.2. arkılı

Arkılı edatı “vasıtasıyla, yoluyla, üzerinden, yüzünden, sayesinde, sonra, ile, -den”⁴² anlamlarında kullanılan bir çekim edatıdır. Vasıta, sebep, sıra ve derece belirtme görevlerinde kullanılır.

- ❖ Yözedër arkılı, buyga, kotılmaktan ömid özmiy.

(Boyunca yüzmüş sayesinde, kurtulmaktan ümit kesmeden.) 81-7

4.1.1.3. artınnan

“ardından, sonra” anlamında kullanılan edat; iş, durum ve kişiler arasında sıralama yapar.⁴³

- ❖ Yıl yıl artınnan haman ütmektedir.

(Birbiri ardından yıllar geçmektedir.) 126-3

- ❖ Kilëp çıktı hëzër fikrëm koyaşı zolmet artınnan.

(Çıkıverdi fikrimin güneşi karanlıkların ardından.) 206-3

4.1.1.4. astında

“altında, içerisinde, vasıtasıyla, dolay” anlamında kullanılan edat; kişinin, olayın içinde bulunduğu durumu bildirir.⁴⁴

- ❖ Këm bële, yıglap ayak astında ütken könnërëm.

(Kim bilir, ağlayarak ayak altında geçirdiğim günlerimi.) 96-14

- ❖ Hem ayak astında yatkan tirëler

(Ve ayak altında yatan deriler) 119-5

4.1.1.5. bëlen

Hem yaşadığı eklerin hem de işlevlerinin çeşitli olması sebebi ile diğer edatlardan daha farklı incelenmesi gereken bir edattır. “ile, ile birlikte, ile beraber” anlamlarında kullanılan edat, diğer Türk lehçelerinde olduğu gibi Kuzey Türk lehçelerinde de kullanımı en yaygın olan edattır. İnceleme metnimizde en sık

⁴² Ercan Alkaya, a.g.e. (2007), s. 114.

⁴³ Ercan Alkaya, a.g.e. (2007), s. 127.

⁴⁴ Ercan Alkaya, a.g.e. (2007), s. 132.

kullanılan çekim edatıdır. *Bëlen* edatının cümle içerisinde üstlenmiş olduğu başlıca görevleri şunlardır: “İşin hareketin hangi araç yardımıyla yapıldığını belirtir. Birliktelik katar. Zaman ilgisi bildiren kelimelerle birlikte kullanılarak, zaman ilgisi kurar. Genellikle isim fiil ve sıfat fiilden sonra kullanıldığında işin, hareketin tez arada yapıldığını bildirir. İşin, durumun sebebini belirtir. İşin, hareketin nasıl ve ne şekilde yapıldığını bildirir.”⁴⁵

- ❖ Sin bülëş, söyseñ minë, gıylmëñ ve gıyrfanıñ bëlen.

(Paylaş sen, seviyorsan beni, ilim ve irfanın ile.) 63-2

- ❖ Abıy bëlen bëргеleşëp kara cirnë

(ağabeyim ile beraber kara toprağı) 161-12

- ❖ Taşladı yoklıp mucik halkı töbëñ-tamrıñ bëlen,

(Attılar koparıp köylüler, kökünden, yaprakları ile birlikte,) 224-9

4.1.1.6. boyınça

“boyunca, süresince, vasıtasıyla, üzere, ilgili, hakkında, -e göre, bakımından, şekilde, için, yüzünden” anlamlarında kullanılan çekim edatıdır. Kullanıldıkları cümlelerde ilgi, sebep, amaç, sınırlama, vasıta, yer-mesafe, zaman, durum ilişkisi kurar.⁴⁶

- ❖ Könozın kükte yöze hem kön buyınça yaktıra.

(Gün boyunca gökte yüzerek, etrafı aydınlatır.) 159-7

- ❖ Kaydadır yöрге idë kırlar buyınça bër kuyan.

(Kırlar boyunca bir tavşan oynardı, nerededir.) 225-2

4.1.1.7. bulıp

Edat “gibi, olarak” anlamında kullanılır. Gibilik, benzerlik ifade eder ve karşılaştırma yapar.⁴⁷

⁴⁵ Ercan Alkaya, a.g.e. (2007), ss. 174-197.

⁴⁶ Ercan Alkaya, a.g.e. (2007), ss. 239-249.

⁴⁷ Ercan Alkaya, a.g.e. (2007), ss. 222-224.

- ❖ Deryalarda bozlar aga tav-tav bulıp.

(Deryalarda buzlar akar dağ dağ gibi.) 21-5

- ❖ Canım köçlë bulıp kalır, helden taymas.

(Ruhum güçlü olarak kalır, zayıf öüşmez.) 92-5

4.1.1.8. buyı

“boyu, boyunca” anlamında kullanılan edat, isimlerin yalın halinden sonra gelerek yer, mesafe ilgisi kurar; mevsim, ay, hafta, gün veya süre gibi zaman ilgisi taşıyan kelimelerden sonra gelerek zaman miktarı bildirir, zaman ilgisi kurar; sıfat fiilden sonra kullanıldığı örneklerde ise durum bildirir.⁴⁸

- ❖ Tañ atkaçdin uram buyı çapkan çagım,

(Tan attıktan sonra sokak boyunca koştüğüm günlerim) 89-14

- ❖ Kül buyı taliblerë kötmektedir...

(Göl boyu talipleri beklemektedir.) 126-4

4.1.1.9. buyına

Buyına çekim edatı da buyı çekim edatı gibi “boyu, boyunca” anlamında kullanılan bir çekim edatıdır. Zaman kavramı taşıyan isimlerin yalın halinden sonra kullanılarak, zaman miktarı bildirir; isim fiilden sonra kullanıldığı durumlarda ise yapılan hareketin tezliğini bildirir.⁴⁹ İnceleme metninde örneğine bir defa rastlanmıştır.

- ❖ Tön buyına nindi katı cil ismesën,

(Gece boyunca şiddetli rüzgâr esmesin,) 175-15

⁴⁸ Ercan Alkaya, a.g.e. (2007), ss. 232-236.

⁴⁹ Ercan Alkaya, a.g.e. (2007), ss. 236-239.

4.1.1.10. buylap

Edat “boyunca” anlamında kullanılır. Buylap edatı yerin, mesafenin uzunluğunu belirtir, ayrıca zaman ilgisiyle kullanılarak hareketin zamanını, süresini belirtir.⁵⁰ Edatın örneğine inceleme metninde sadece bir defa rastlanmıştır.

- ❖ Tagın bolar urman buylap sefer ittë.

(Orman boyunca yola devam ettiler.) 181-31

4.1.1.11. hakkında/hakta

“hakkında, için” anlamlarında kullanılan çekim edatıdır. Görevi ilgi kurmaktır. İnceleme metninde sık kullanılmayan çekim edatlarından birisidir.

- ❖ İttifak Hakkında

(İttifak Hakkında) 18-1

- ❖ Eyte: Bu hakta minëm fikrëm şuşı:

(Söyler: Bu kişinin hakkında benim fikrim şudur:) 121-2

4.1.1.12. ile/ilen

“ile” çekim edatı Tatar Türkçesinde de Türkiye Türkçesinde olduğu gibi aynı görevde kullanılır. İşin, hareketin hangi araç yardımıyla yapıldığını belirtir. Birliktelik belirtir. İşin sebebini, vesilesini bildirir.⁵¹

- ❖ Beklenür dürt küz ile lotfında istikbalëmëz.

(Beklenir dört göz ile lütfunda istikbalimiz.) 23-17

- ❖ Gazaplar megnevi bër kul ilen alınadır kannan.

(Gazaplar manevi bir el ile alınır candan.) 90-5

- ❖ Bu kerametnë küz ile kürdëler.

(Bu keramete gözleri ile şahit olmuşlar.) 133-3

⁵⁰ Ercan Alkaya, a.g.e. (2007), ss. 228-231.

⁵¹ Ercan Alkaya, a.g.e. (2007), ss. 391-397.

4.1.1.13. kaderlě

“kadar, -e kadar” anlamlarında kullanılan çekim edatıdır. Kullanıldığı cümlelerde ölçü, miktar belirtme ve benzerlik katma görevini üstlenir.

- ❖ Kış, buran, salkın hava, yafrak kaderlě kar töşe.

(Kış, bora, hava soğuk, yaprağa kadar kar yağar.) 56-2

4.1.1.14. katış

“ile, bile, ile birlikte; karışık” anlamlarında kullanılan çekim edatıdır. Edatın inceleme metninde sadece bir örneği vardır. *Katış* çekim edatı kullanıldığı cümlelerde birliktelik anlamı katar.

- ❖ Hem Çabaksarga, Mamadışlarga Çar, Malmij katış.

(Çabaksar, Mamadış, Çar, Malmij bile.) 234-7

4.1.1.15. këbi

“gibi” anlamında kullanılan edat, bugünkü Tatar Türkçesinde këbëk olarak karşımıza çıkar. “Görevi benzerlik kurmak, karşılaştırma yapmak, aynı türdeki birden fazla unsuru sıralarken sona gelerek gibi, benzeri, vs., vb. gibi anlamlar katmak; sıfat fiilden ve çekimli fiilden sonra kullanıldığında bir durum anlatmaktır.”⁵²

- ❖ İtme terciḡ ben këbi meftüněñe bër cahili.

(Tercih etme benim gibi vurgununa bir cahili.)38-9

- ❖ Takır kaldı tatar başı këbi kır.

(Bomboş kaldı Tatar başı gibi kır.) 43-8

⁵² Ercan Alkaya, a.g.e. (2007), ss. 476-489.

4.1.1.16. öçen

“için, dolayı” anlamlarında kullanılan çekim edatıdır. *Öçen* çekim edatı, sıfat fiillerden sonra kullanıldığında sebep, isim fiillerden sonra kullanıldığında amaç, şahıs zamirlerinin ilgi hali almış halinden sonra kullanımında ilgi bildirir.⁵³

❖ Tatar behtë öçen min can atarmin.

(Tatarın geleceği için ben can atarım.) 50-6

❖ Cırlaganda köy öçen “tavukları cırlay” diyeler.

(Şarkı söylediğinde köy için “tavukları şarkı söyler.” derler.)70-3

4.1.1.17. östëne/östënde/östënnen

Bu edat “üzerine, hakkında, ilgili; dolayı, için; yanında, yanı sıra; vasıtasıyla, esnasında” anlamlarında kullanılır.

❖ Alalmay hırlıgın üz östëne yöklep kadalmıyça

(Alamamasının kabahatini kendisi üstlenmeyince) 115-9

❖ Tibërçënme, tērëlmıysëñ, yul östënde

(Kımıldanma, dirilemezsin, yol üzerinde) 138-4

❖ Behtësëzlernëñ östënnen kölerler.

(Behdbahtların hakkında gülerler.) 111-9

4.1.1.18. sayın

Bu edat, cümle içinde birlikte taşıdığı kelimeyi “her, -dıkça” anlamı ile yer, zaman bakımından sıra bildirmek üzere fiile bağlar.

❖ Biş namaz sayın namaz ehlëne kul suzıp kala;

(Beş vakit her namaz kılanlara el açar.)57-5

❖ Kôn sayın sulsa sulsın, canda nik kıtlık kürem?

⁵³ Ercan Alkaya, a.g.e. (2007), ss. 371-391.

(Gün geçtikçe benzim solsa da, ruhumda neden yokluk görürüm?) 240-19

4.1.1.19. sebeplë

Bu edat “dolayı, için, yüzünden, sebebiyle” anlamlarında kullanılır. Kullanıldığı cümlelerde var olan bir durumun sebebini bildirir.⁵⁴ İnceleme metninde sadece bir defa rastlanmıştır.

- ❖ Şul sebeplë defterëñde, belki, küptër yağşılık.

(Bu sebeple defterinde belki çoktur iyilik.) 203-20

4.1.1.20. sıman

Sıman edatı, “gibi” anlamında kullanılır ve kullanıldığı cümlelerde benzerlik, karşılaştırma ve yaklaşıklık bildirir. “Daha çok sıfat fiillerden ve çekimli fiillerden sonra kullanıldığında bir yaklaşıklık, ihtimal, gibilik söz konusudur.”⁵⁵

- ❖ Küterëp başını arıslan sıman.

(Kaldırdı başını aslan gibi.)132-6

4.1.1.21. şikëllë

“gibi” anlamında kullanılan edat, benzerlik ve karşılaştırma yapar, sıfat fiilden sonra geldiğinde durumu tasvir eder veya birbirine benzer durumları bildirir, çekimli fiillerden sonra geldiğinde bir şüphe veya ihtimal bildirir. Birden fazla unsuru sıralarken “gibi, vs., vb.,” anlamlarında kullanılır.⁵⁶

- ❖ Nurlana, cëm cëm ite yıldız şikëllë, kaltrıy.

(Işıl ışıl ışıldadığımı, yıldız gibi kaydığımı)186-5

4.1.1.22. taba

“-e doğru; aracılığıyla, üzerinden, -den” anlamlarında kullanılan bu edat, Tatar Türkçesinde yönelme hali ekinden sonra kullanılmasına rağmen, inceleme metninde yalın halden sonra da kullanıldığı bir örneğine rastlanmıştır.

⁵⁴ Ercan Alkaya, a.g.e. (2007), s. 551.

⁵⁵ Ercan Alkaya, a.g.e. (2007), s. 566.

⁵⁶ Ercan Alkaya, a.g.e. (2007), s. 597-599.

- ❖ Bëraz vakıt şatlık taba isrëk këne.

(Birazcık mutluluktan olur sarhoş.)165-14

4.1.1.23. turında/tugrıda

İlgi kurmak amacı ile “hakkında, konuda, ilgili” anlamı taşır.

- ❖ Öy turında këmdër ise bırgı uynıy.

(Evin çatısında birileri borozan çalar.) 212-9,

- ❖ Ul tugrıda bık yavız, ay-hay, yavız min!

(O hususta pek katıyım, affedemem!) 77-21

4.1.1.24. ugrında

“için, uğruna” anlamında kullanılır. “Daha çok kutsal bir amaç uğruna mücadele edilen durumlarda kullanılan ve sebep, ilgi bildiren bir edattır.”⁵⁷ Edatın inceleme metninde tek bir örneğine rastladık.

- ❖ Köreş ugrında ar, tal, tırle, imgen;

(Savaş uğrunda, çalış, çabala, yorul, terle;) 100-14

4.1.1.25. yaktan

İlgi kurmak amacı ile “bakımdan, bakımından, yönünden tarafından” anlamı taşıyarak, kelimeyi fiile bağlar. İnceleme metninde bu edatın tek bir örneğine rastladık.

- ❖ Tüzmiyler bit bër gëne yaktan açılğan yaktıma!

(Tahammül edemezler bir köşeden aldığım ışığıma.) 217-5

4.1.2. Yönelme Hali İle Bağlanan Edatlar

4.1.2.1. çaklı

“kadar, -e kadar, -dığı kadar, gibi” anlamlarında kullanılan çekim edatıdır. *Çaklı* edatı yalın halden sonra kullanılan örneklerde çeşitli bakımlardan miktar, ölçü,

⁵⁷ Ercan Alkaya, a.g.e. (2007), s. 510.

derece bildirirken, yönelme halinden sonra kullanılan örneklerde ise çeşitli bakımlardan sınırlama yapar.⁵⁸

- ❖ Şuñar çaklı yögër fontanga, bar, sız.

(O zamana kadar yürü, havuza git, uzan.) 40-7

- ❖ Cir yazga çaklı

(Toprak bahara kadar) 171-4

4.1.2.2. kader

“kadar, -e kadar, gibi, olarak” anlamlarında kullanılan çekim edatıdır. Bu edat, zaman sınırlaması yapma; ölçü, miktar belirtme; benzerlik kurma görevini üstlenir.

- ❖ Refg idëb Avrupai sen garşë eglaya kader,

(Yükseltip Avrupa’yı sen arşı âlâya kadar,)22-6

4.1.2.3. karşı

Bu edat, karşılık, zaman, yönelme anlamları taşır. Bağlandığı kelimeye “- e karşı, -e doğru” anlamı yükler.

- ❖ Neçëk këm şemse karşı parlayur dönya ve mafiha.

(Nasıl ki, güneşe karşı parlarsa her şey ve dünya.) 26-9

- ❖ Matur bulır bu korsaklarga karşı çaralar korsak;

(İyi olur bu midelere karşı tedbirler alsak;) 32-14

4.1.2.4. taba/tabán

“-e doğru; aracılığıyla, üzerinden, -den” anlamlarında kullanılan bu edat, Tatar Türkçesinde yönelme hali ekinden sonra kullanılır. “Yere, yöne, kişiye veya

⁵⁸ Ercan Alkaya, a.g.e. (2007), s. 281.

nesneye doğru yönelme bildirir. Zaman kavramı taşıyan kelimelerden sonra geldiğinde belirli bir zamana doğru yönelme, yakınlık bildirir.”⁵⁹

- ❖ Kittē bolar kırğa taba sefer çıgıp.

(Gitmişler kıra doğru yola koyulup.) 179-17

- ❖ Şunıñ öçen astka taban tarta küñel;

(Onun için aşağıya doğru çeker insanı gönül;) 69-18

4.1.3. Çıkma Hali İle Bağlanan Edatlar

4.1.3.1. arı

“-den sonra, -den itibaren, -den başlayarak, -dan başka, - dan öte” anlamında kullanılan bu edat kelimeyi zaman ya da mekân açısından fiile bağlar. “Yani zaman, mekân ve miktar sınırlaması yapar.”⁶⁰

- ❖ Mondin arı üzēñe, uglıña, neslēñge tiyem.

(Bundan sonra sana, evladına, nesline dokunmam.) 73-4

4.1.3.2. artık

“-den artık, -den çok, -den fazla, -den iyi, - den üstün” anlamında kullanılan bu edat kelimeyi zaman, sınırlama, pekiştirme, karşılaştırma açısından fiile bağlar.

- ❖ Şep idē! Bik şep idē, min şunnan artık ni diyim?

(Güzeldi! Pek güzeldi, bundan fazla ne diyeyim?) 56-18

4.1.3.3. başka

Bu edat “başka, dışında, farklı” anlamlarını bildirmek üzere görev alır. “İşi, olayı, durumu sınırlar ve kesin olarak belirtir.”⁶¹

- ❖ Hönerler küp cihanda, sin de monnan başka sangat tap;

⁵⁹ Ercan Alkaya, a.g.e. (2007), s. 607-608.

⁶⁰ Ercan Alkaya, a.g.e. (2007), s. 108-109.

⁶¹ Ercan Alkaya, a.g.e. (2007), s. 161.

(Hüner çok cihanda, sen de bundan başka sanat bul;) 64-4

4.1.3.4. birlë

“-den beri, -den itibaren” anlamlarında kullanılır. “Devam etmekte olan bir işin başlangıç noktasını gösteren bu edat, daha çok zaman anlamı taşıyan kelimelerden sonra kullanılmaktadır.”⁶²

❖ Şul zamannan birlë, këm, altın, kömëş

(O günden beri, altın ve gümüş) 125-15,

4.1.3.5. бүten

“-den başka” anlamında kullanılan bir edattır. “İsimlerden sonra kullanıldığında hareketi, durumu; zamirlerden sonra kullanıldığında da kişiyi sınırlar.”⁶³

❖ Bar miken, bëlminim, monıñ minnen бүten añlavçısı?

(Var mıdır, bilmem benden başka aşkın anlayıcısı?) 114-15

4.1.3.6. soñ

“sonra, dolayı, için” anlamında kullanılan bir zaman bildirme edatıdır. Tatar Türkçesinde bu edat; zaman bildirmek, sıralama ve sebep belirtmek için kullanılır.

❖ Bëraz yıldan soñ ukıp bu şigırnë.

(Birkaç yıldan sonra, oku bu şiiiri.) 85-2

4.1.3.7. soñra

“-den sonra, -den başka” anlamlarında kullanılır.

❖ Bu gahëdten soñra başnıñ küzlerë

(Bu yeminden sonra, başın gözleri) 123-5

⁶² Ercan Alkaya, a.g.e. (2007), s. 213.

⁶³ Ercan Alkaya, a.g.e. (2007), s. 252.

4.2. BAĞLAMA EDATLARI

Giriş bölümünde bahsettiğimiz üzere, bağlama edatları kelime, kelime grupları veya cümleleri birbirine bağlayan gramer unsurlarıdır. Tek başlarına vazifeleri yoktur ve kendilerinden önceki veya sonraki ögeye bağlanmak zorundadırlar. *Bağlayıcılar, Cümle Başı Bağlama Edatları, Sona Gelen Bağlama Edatları* tasnifine bağlı kalarak, biz de tezimizde bağlama edatlarını gruplara ayırdık ve bu grup başlıkları altında açıklamaya çalıştık. İnceleme metninde Tatar Türkçesine ait toplam 24 bağlama edatı örneğine ulaştık ve başlıklarda bunlara yer verdik.

4.2.1. Bağlayıcılar

4.2.1.1. da / de

Bağlayıcı göreviyle kullanılan da/de bağlama edatı “ve” anlamında kullanılır. İnceleme metninde tespit edilen örneklerden anlaşıldığı üzere, iki veya daha fazla cümleyi sıralama, sebep, sonuç vb. anlam ilişkileri ile birbirine bağlar.

- ❖ Halık batsın da bətsən, tik bolarnıñ eçlerə küpsən;

(Halk batsın ve bitsin, yeter ki onların mideleri şişsin;) 32-8

- ❖ Yaradırın, yanarın da köyarmən.

(Severim, yanarım ve kururum.) 41-9

4.2.1.2. hem

İnceleme metninde *da/de* bağlama edatından sonra örneğine en fazla rastladığımız bağlama edatıdır. “ve, hem de, hem ... hem, da/de” anlamlarında kullanılır. “Tek olarak kullanılan *hem* bağlacı, kendinden önce gelen ögeyi kendinden sonra gelen ögeye üsteleme yoluyla bağlayan bir pekiştirme bağlacıdır.”⁶⁴ Ancak hem bağlama edatı Tatar Türkçesinde Türkiye Türkçesinden farklı olarak zaman zaman “ve, *da/de*” bağlama edatları yerine de kullanılmıştır. İnceleme metninde örneklerine rastlanmıştır.

- ❖ Hem de Meskev'den de mallar almışım,

⁶⁴ Zeynep Korkmaz, a.g.e., s. 1117.

(Hem de Moskova'dan da ürünler aldım.) 119-21

- ❖ Yaz cittě, hem üstě.

(Baharın vakti geldi ve yetişti.)15-2,

- ❖ Cöpně cöp dip yazmalı sen hem uşandak taknı tak.

(Çifti çift diye yaz ve öylece teki de tek.) 22-13

4.2.1.3. ki

“ki” anlamında kullanılan bağlama edatı olmakla beraber, inceleme metninde karşılaştığımız örneklerde “ki” bağlama edatı cümle bağlayıcısı niteliğindedir.

- ❖ Utırmıştım ki bër pivnoyda sirra.

(Oturmuştum ki bir köşede gizlice) 107-3

- ❖ Barça kızlar aldıy, diym, hiçbërsě yuk ki aldamas;

(Bütün kızlar aldatır, diyorum, hiçbirisi yoktur ki aldatmasın;) 97-3

4.2.1.4. ye

“ve, veya, ya, yoksa” anlamlarında kullanılan bağlama edatıdır.

- ❖ Eklenërdëm bërkader min şemse ye bödre bakıp,

(Eğlenirdim bir zaman, güneşe veya aya bakarak,) 58-8

- ❖ Cırlamıydır bër maturniñ baldağın ye kalfagın!

(Söylemiyordur bir güzelin yüzüğü ve kalpağı türküsünü!) 65-17

4.2.1.5. ye ... ye

“ya ... ya” anlamında kullanılan bu edat, bağladığı öğelerin başına gelerek, iki öğeden birini seçme, tercih etme veya iki öğeyi birbiriyle karşılaştırma görevi yüklenmiştir. Bu bağlama edatının örneğine inceleme metninde az rastlanmıştır.

- ❖ Dërdëme derman benëm var: Ye eceldër, ye visal;

(Derdime derman var: Ya ecel, ya visâl;) 38-16

- ❖ Añladıñmı, iy güzel! Bes, ye canım ul ye canım al,

(Anladınmı ey güzel! Ya canım ol, ya canımı al,) 38-18

4.2.1.6. ye ... yeki

“ye ... yeki” bağlama edatı “ya ... ya da, ya ... veya” anlamlarında kullanılır. “ye ... ye, yeki” bağlama edatlarıyla işlevi bakımından aynıdır.. İnceleme metninde tek bir örneği vardır.

- ❖ Ye onıtkan ul hatın, yeki pësinë kürmegen,

(Hanım kediyi ya unutmuş ya da görmemiş,) 199-24

4.2.1.7. yeki

“veya, ya da” anlamlarında kullanılan bu edat “ye ... ye, ye ... yeki” bağlama edatlarıyla cümle içerisinde işlevi bakımından aynıdır.

- ❖ Bolarnıñ herbërë Kaf yeki Kavkaz tavları mikdar;

(Bunların her biri Kaf veya Kafkas Dağları kadardır;) 32-12

- ❖ Bër melekten yeki şeytannanmı ilhamım kile?

(İlhamım bir melekten mi ya da şeytandan mı gelir?) 144-9

4.2.2. Cümle Başı Bağlama Edatları

Cümle başı bağlama edatları, doğrudan doğruya cümleleri birbirine bağlayan, cümle bağlayıcısı niteliğinde olan bağlaçlardır. Cümlelerdeki yerleri bakımından da genellikle cümlenin başında bulunurlar.

4.2.2.1. çönki

“çünkü” anlamında kullanılan bir bağlama edatıdır. *Çünkü* bağlama edatıyla başlayan cümle, kendinden önceki verilen cümledeki iletinin açıklamasını bildirir.

- ❖ Çönki amalëñde memlü bër serayım, neyleyëm?

(Çünkü, emellerinle dolu bir sarayım, neyleyim?) 28-1

4.2.2.2. e

“e” bağlama edatı “fakat, ama, aksine, buna rağmen, yine de, oysa ... –e gelince, ise”⁶⁵ anlamlarında kullanılır. İnceleme metninde tek örneği vardır.

- ❖ E şulaymı? Akça barda bar da dust şul, baş da yar,

(Oysa öyle mi, para varsa dost da var, yar da var,)57-7

4.2.2.3. eger

“eğer, şayet, bir de”⁶⁶ anlamlarında kullanılır.

- ❖ Eger cennette kürsem ben yüzëñni,

(Eğer görsem cennette ben yüzünü,) 41-2

- ❖ Kot oçar, kürseñ eger tönle tügël köndözlerë.

(Ödün patlar, değil gece, görseñ eğer gündüzleri.) 72-2

4.2.2.4. emma

“ama, fakat, ziyadesiyle, çok fazla”⁶⁷ anlamlarında kullanılan “emma” bağlama edatının örneğine inceleme metninde az rastlanmıştır.

- ❖ Bar ağı, bardır karası, emma barmı kük sıyır?

(Var akı, vardın karası, ama var mı mavi sığır?)104-3

4.2.2.5. güya

“sözde, sanki, gibi”⁶⁸ anlamlarında kullanılan bağlama edatıdır.

- ❖ Güya megruzë dehanı ajdahayım, neyleyëm?

(Sanki, ejderhanın ağzına maruz kalmışım, neyleyim?) 28-9

- ❖ Küz yeşëm sörtërge güya nazlı cananım kile.

(Sanki, göz yaşımı silmeye, nazlı sevgilim gelir.) 145-4

⁶⁵ Mustafa Öner. (2009). *Kazan-Tatar Türkçesi Sözlüğü*. TDK, Ankara. s.77.

⁶⁶ Mustafa Öner, a.g.e. (2009),s.77.

⁶⁷ Mustafa Öner, a.g.e. (2009),s.189.

⁶⁸ Mustafa Öner, a.g.e. (2009),s.95.

4.2.2.6. güyaki

Güya bağlama edatıyla aynı anlam ve işlevde kullanılır.

- ❖ Üzëmnë güyaki ocmahta kürdëm.

(Sanki kendimi cennette gördüm.) 108-6

4.2.2.7. lekin

“lakin, ama, ancak, fakat, gerçi, ne var ki, oysa ki”⁶⁹ anlamlarında kullanılan bağlama edatıdır.

- ❖ Yap-yalangaç, nep-nezëk, lekin këşë töslë özë;

(Çırılçıplak, incecik, ancak insana benzer kendisi;) 72-3

- ❖ İdë, lekin tugrısı şul: Yalğanlamıym!

(İdi, fakat doğrusu bu, yalan söyleyemem!) 79-13

4.2.2.8. meger

“meğer, fakat, lakin, yine de, her şeye rağmen” anlamlarında kullanılan “meger” bağlama edatının örneğine inceleme metninde az rastlanmıştır.

- ❖ Meger könnerde bër kön, emr-ë trahtir,

(Meğer, günlerden bir gün meyhane adabınca,) 107-2

4.2.2.9. velekin

“velekin” bağlama edatı, *lekin* bağlama edatıyla aynı anlam ve işlevde kullanılır.

- ❖ Velekin cir kızı sendin söyëkli.

(Ancak, yeryüzü kızı senden daha sevimlidir.) 41-25

- ❖ Velekin bir zaman, ul tik bër az üssën de ir bulsın;

(Ancak günün birinde, o siraz büyüyüp de er olsun;) 62-4

⁶⁹ Mustafa Öner, a.g.e. (2009), s.182.

4.2.3. Sona Gelen Bağlama Edatları

4.2.3.1. da /de

da/de edatı inceleme metninde en sık karşılaşılan hatta bütün Türk lehçelerinde en sık karşılaşılan bağlama edatıdır. Bu bağlama edatı, bağladığı ögenin anlamını güçlendiren bir pekiştirme işlevi görür.

- ❖ Rehetlë kön de bar.

(Huzur dolu günler de var.) 17-8

- ❖ Cil de vaktında isëp, yañgır da vaktında yava.

(Rüzgar da vaktinde eser, yağmur da vaktinde yağar.) 70-11

- ❖ Şöbhesëz, sëlter kulın Mecnün de üz Leylesëne

(Şüphesiz, uzak dururdu Mecnun da Leylasından) 110-9

4.2.3.2. elë

Elë bağlama edatı; emir ve istek ifadeleriyle beraber öğüt, rica, istek veya kararlılık anlamları verir; olumsuz şekilli geçmiş zamanlar ile işin devamlılığını, tamamlanmadığını veya gelecekte olacağını gösterir; geçmiş zaman çekimiyle kullanılıp şaşırma, ne yapacağını bilmeme ifadesini verir; vakit bildiren kelimeler yanında sözün anlamını güçlendirir; “bit” şekli yanında ise belirsizlik, şüphe ifadesini güçlendirir.⁷⁰ İnceleme metninde karşılaştığımız *elë* bağlama edatı “hele” anlamında kullanılmıştır.

- ❖ Cey könën yazdım bëraz; yazmıym elë kış, közlerën,

(Yaz günlerini yazdım biraz, hele kış ve güzlerini yazmayayım,) 70-32

- ❖ Az gına sabrit elë, iy kariyëm! Hezër yazam;

(Azıcık daha sabrit hele, ey okurum! Şimdi yazarım;) 71-5

⁷⁰ Mustafa Öner, a.g.e. (2009), s.78.

4.2.3.3. elle

Elle bağlama edatı “yoksa, acaba” anlamlarında kullanılan bir bağlama edatıdır.

- ❖ Bikmöhemmet, Biktimër bërsën de bëlmiym, elle këm!

(Bikmöhemmet, Biktimir hiçbirini de bilmiyorum, kim acaba!)65-21

- ❖ Elle niçëk! Mır-mır itëp meçë çiga.

(Acaba neden! Kedi miyavlayarak çıkar.) 78-4

4.2.3.4. gına/gëne

“sadece, tek, yalnızca” anlamlarında kullanılan bağlama edatı olup, inceleme metninde karşılaştığımız örneklerde pekiştirme işleviyle kullanılmıştır.

- ❖ Tugrı kilsem, süz söyliyım salkın gına

(Karşılaşsam, sadece soğukça konuşurum)98-20

- ❖ Küp idëk bëz bılıtır, ütken köz gëne

(Geçen sene, geçen güz sadece sayımız çoktu) 128-5

4.2.3.5. iç

İç bağlama edatı “İfadenin, dinleyene pek tabii geldiğini, bunun bilindiğini anlatır.⁷¹”, “tabii ki, şüphesiz ki, elbette” anlamlarında da kullanılır.

- ❖ Şunda bar iç bik ozın hem bik yuvan bër bürene,

(Şurada var elbette pek uzun ve kalın keresteye,) 72-22,

- ❖ Dulkınlanmıy tormıy iç soñ ölken diñgëz.

(Dalgalanmadan durulmaz elbette engin deniz.) 77-17

⁷¹ Mustafa Öner, a.g.e. (2009), s.115.

4.2.3.6. *la/le*

la/le bağlama edatı “elbette, tabii ki” anlamlarında kullanılmakla birlikte, şüphe anlamını güçlendiren, şart veya emir şekillerinin yanında kullanıldığında ise ifadeyi güçlendiren bir bağlama edatıdır.

- ❖ Eytërsëñ le çıkkan bu kön ikë koyaş!

(Sanki bugün iki güneş doğmuş!) 89-21

- ❖ Ul sinëñ vafënde: “Le şerkıyye, le garbiye”, diy!

(O senin vafında, ya doğuda ya batıda, der!) 95-5

4.2.3.7. *tügël*

“değil” anlamında kullanılır. İsimlerden sonra kullanılarak olumsuzluk ifadesi verir. İnceleme metninde bağlama edatı olarak da karşımıza çıkmıştır.

- ❖ Anda bik salkın ve bik ëssä tügël, urta hava,

(Orada hava pek soğuk ve pek sıcak değil, ılık) 70-10

4.2.3.8. *ta/te*

“ta/te” bağlama edatı inceleme metninde karşılaştığımız örneklerde *da/de* bağlacıyla aynı işlevde kullanılmıştır.

- ❖ İndë kış ta kërdë,

(Şimdi kış da girdi.) 16-9

- ❖ Bençe, bunda yem de bar, lezzet te bardır, tem de bar!

(Bence bunda güzellik de var, lezzet de var, haz da var!) 67-4

4.2.3.9. *uk/ük*

“uk/ük” bağlama edatını herhangi bir anlamı olmamakla birlikte kendinden önceki kelimenin anlamını pekiştirmek için kullanılan bir bağlama edatıdır.

- ❖ Şulay uk yuk bulır yeşlëk könë de.

(Aynı şekilde yok olur gençlik günleri de.) 40-15

❖ Min, cüler, goşşak retëne yeşten ük yalğanmasam.

(Ben, deliler, aşıklar safına pek gençken bağlanmasaydım.) 96-17

4.3. ABDULLAH TUKAY'IN ŞİİRLERİNDE YER ALAN ÇEKİM EDATLARI İLE BAĞLAMA EDATLARI İNDEKSİ

4.3.1. Çekim Edatları

4.3.1.1. aldınnan: önce; -den önce; -e karşı

89-10

4.3.1.2. arı: -den sonra; -den itibaren; -den başlayarak; -dan başka; - dan öte

73-4

4.3.1.3. arkılı: vasıtasıyla; yoluyla; üzerinden; yüzünden; sayesinde; ile; -den

81-7; 98-9; 147-5; 167-3; 183-5; 232-5

4.3.1.4. artık: -den artık; -den çok; -den fazla; -den iyi; - den üstün

56-18; 82-8; 242-22

4.3.1.5. artınnan: ardından; sonra

126-3; 206-3

4.3.1.6. astında: altında; içerisinde; vasıtasıyla; dolayı

16-1; 96-14; 119-5; 135-15; 166-9; 199-9; 203-11

4.3.1.7. başka: başka; dışında; farklı

64-4

4.3.1.8. bēlen: ile; ile birlikte; ile beraber

63-2; 63-3; 63-5; 65-4; 104-15; 108-14; 109-9; 116-4; 116-10; 118-2; 118-7; 123-13; 126-9; 132-11; 135-13; 135-14; 137-4; 137-5; 142-11; 144-10; 144-17; 146-9; 147-8;

147-16; 149-6; 157-7; 161-5; 161-11; 161-12; 161-13; 162-12; 167-4; 169-10; 177-15; 177-26; 179-8; 179-12; 179-14; 179-30; 180-18; 181-23; 187-9; 198-4; 202-25; 203-10; 209-8; 211-9; 212-4; 212-16; 212-20; 214-2; 214-8; 216-5; 222-18; 224-9; 225-12; 225-13; 232-22; 235-3; 237-13; 238-16; 238-19; 238-28; 239-7; 239-11; 242-15

4.3.1.9. birlē: -den beri, -den itibaren

125-15; 136-7; 158-6; 196-18

4.3.1.10. boyunça: boyunca; süresince; vasıtasıyla; üzere; ilgili; hakkında; -e göre; bakımından; şekilde; için; yüzünden

159-7; 185-8; 225-2

4.3.1.11. bulıp: gibi; olarak

21-5; 36-15; 52-15; 60-21; 66-12; 66-14; 68-14; 68-22; 70-21; 71-10; 80-9; 89-24; 92-5; 106-4; 133-5; 133-6; 138-7; 146-20; 162-8; 162-14; 181-16; 189-11; 195-4; 200-27; 201-4; 206-16; 213-4; 214-11; 226-12; 235-10; 236-15; 237-8; 237-10; 238-7; 238-8; 238-10; 238-10; 238-33; 242-6;

4.3.1.12. buyı: boyu; boyunca

36-12; 89-14; 101-7; 126-4; 126-8; 154-4; 167-5; 170-4; 175-4; 204-3; 225-12; 237-12

4.3.1.13. buyına: boyu; boyunca

175-15

4.3.1.14. buylap: boyunca

181-31

4.3.1.15. büten: -den başka

114-15

4.3.1.16. çaklı: kadar; -e kadar; -dığı kadar; gibi

19-5; 40-7; 69-24; 171-4

4.3.1.17. hakkında/hakta: hakkında; için

18-1; 121-2

4.3.1.18. ile/ilen: ile

23-17; 24-13; 90-5; 133-3; 139-8

4.3.1.19. kadar: kadar, -e kadar, gibi, olarak

22-6, 22-7, 168-4

4.3.1.20. kaderl : kadar; -e kadar

56-2; 134-4, 233-16

4.3.1.21. karşı: - e karşı; -e doğru26-9; 32-14; 58-11; 76-1; 115-4; 134-10; 146-11; 149-6; 177-10; 178-3; 179-15;
180-11; 181-25; 189-4; 200-9**4.3.1.22. katış:** ile; bile; ile birlikte; karışık

234-7

4.3.1.23. k bi: gibi38-9; 43-8; 70-14; 70-26; 70-27; 71-31; 71-32; 103-14; 104-2; 111-14; 117-12; 117-
12; 117-13; 140-6; 141-5; 142-6; 158-28; 183-4; 183-8; 185-11; 199-16; 199-17;
201-1; 201-2; 209-11; 214-2; 214-3; 214-5; 214-8; 217-4; 217-7; 228-4; 228-7; 232-
9; 234-2; 234-3; 238-29; 240-7**4.3.1.24.  c n:** i in; dolayı50-6; 70-3; 104-17; 122-20; 132-8; 133-9; 133-10; 133-10; 138-8; 138-10; 138-12;
138-20; 149-4; 175-16; 181-22; 189-14; 195-11; 201-6; 201-7; 201-9; 212-32; 233-4;
236-13; 239-11**4.3.1.25.  st ne/ st nde/ st nнен:**  zerine; hakkında; ilgili; dolayı; i in; yanında;
yanı sıra; vasıtasıyla; esnasında

111-9; 115-9; 138-4; 149-16; 168-2; 170-2; 179-21; 186-7; 196-6; 196-12; 197-6;
201-19; 202-9; 218-5; 239-8

4.3.1.26. sayın: her; -dikça

57-5; 129-19; 170-3; 171-18; 240-19

4.3.1.27. sebeplē: dolayı; için; yüzünden; sebebiyle

203-20

4.3.1.28. sıman: gibi

132-6

4.3.1.29. şikēllē: gibi

43-11; 186-5; 214-22; 226-7

4.3.1.30. soñ: sonra; dolayı; için

85-2; 112-2; 112-3; 123-5; 156-5; 160-2; 171-17; 195-117; 201-13; 206-19;

4.3.1.31. soñra: -den sonra; -den başka

98-8; 123-5; 144-18; 168-8; 181-22

4.3.1.32. taba/tabān: -e doğru; aracılığıyla; üzerinden; -den

69-18; 165-14; 179-17; 181-15

4.3.1.33. turında/tugrıda: hakkında; konuda; ilgili

77-21; 212-9

4.3.1.34. ugrında: için; uğruna

100-14

4.3.1.35. yaktan: bakımdan; bakımından; yönünden tarafından

217-5

4.3.2. Bağlama Edatları

4.3.2.1. da /de: da, de, ve

17-8; 22-3; 22-4; 24-17; 26-3; 26-11; 31-2; 32-8; 32-10; 32-17; 33-3; 33-6; 33-8; 33-9; 33-10; 35-9; 36-4; 36-5; 36-7; 40-9; 40-19; 41-9; 43-7; 43-9; 43-17; 50-7; 51-25; 54-5; 54-15; 56-3; 56-12; 57-7; 57-8; 62-4; 64-4; 65-13; 65-15; 65-19; 65-20; 65-21; 67-1; 67-2; 67-4; 67-4; 68-11; 69-16; 70-11; 70-21; 70-11; 70-25; 70-31; 71-4; 71-6; 71-9; 71-32; 72-6; 72-9; 72-10; 72-15; 72-17; 72-20; 72-23; 72-27; 72-37; 73-5; 73-9; 76-16; 76-17; 77-11; 78-2; 78-7; 79-10; 79-11; 81-3; 81-11; 81-13; 82-5; 82-14; 83-2; 83-3; 83-6; 83-7; 83-13; 83-15; 83-10; 84-13; 86-25; 86-25; 88-1; 89-4; 89-11; 91-3; 91-6; 92-8; 92-9; 95-3; 96-4; 96-6; 97-6; 97-6; 97-8; 97-10; 98-11; 98-21; 98-28; 99-18; 100-19; 100-21; 101-4; 102-2; 103-13; 103-14; 104-10; 104-11; 105-6; 108-12; 109-3; 110-9; 110-11; 111-7; 111-23; 113-5; 113-7; 114-14; 116-8; 116-5; 116-15; 118-3; 118-7; 118-16; 119-21; 119-21; 119-23; 120-9; 120-20; 121-14; 127-7; 122-27; 124-5; 124-6; 125-3; 129-12; 129-13; 129-17; 132-15; 132-18; 132-19; 133-7; 134-12; 134-15; 134-16; 134-18; 134-19; 134-23; 135-5; 135-17; 136-4; 136-7; 137-12; 138-19; 140-9; 141-14; 149-9; 149-20; 152-18; 153-4; 154-7; 156-4; 158-26; 159-9; 164-8; 164-16; 165-7; 165-17; 166-4; 169-5; 169-7; 169-10; 170-12; 172-4; 172-6; 173-5; 173-9; 174-6; 174-7; 175-16; 175-17; 176-15; 177-5; 177-17; 177-22; 177-23; 179-5; 179-29; 180-5; 181-11; 181-17; 181-32; 182-9; 183-4; 183-9; 184-7; 186-6; 186-7; 187-10; 187-13; 188-2; 189-4; 189-11; 192-3; 192-4; 192-8; 193-13; 195-12; 195-15; 196-4; 196-6; 196-14; 196-15; 196-16; 198-3; 198-4; 198-6; 198-15; 198-17; 200-13; 200-20; 200-26; 201-2; 201-11; 202-19; 202-21; 203-7; 203-17; 203-21; 204-2; 205-4; 209-4; 210-6; 212-15; 212-24; 212-28; 214-6; 214-9; 214-15; 214-21; 215-5; 216-3; 217-13; 218-6; 218-13; 218-14; 218-15; 219-7; 222-6; 222-7; 223-4; 223-7; 225-1; 225-9; 225-11; 225-13; 225-21; 225-24; 225-25; 226-7; 226-14; 227-4; 227-8; 229-4; 229-9; 232-2; 232-7; 233-14; 233-18; 236-6; 236-8; 236-14; 239-28; 240-16; 240-23; 241-9; 241-12; 241-14; 242-1; 243-13; 244-3

4.3.2.2. çünkü: çünkü

28-11; 28-17; 32-16; 98-5; 98-13; 108-22; 122-10; 124-13; 141-17; 181-14; 189-17; 190-21; 211-14; 217-10; 219-3; 227-5

4.3.2.3. e: fakat, ama

57-7

4.3.2.4. eger: eğer, şayet, bir de41-2; 72-2; 75-2; 77-26; 90-3; 111-16; 147-5; 153-4; 158-22; 190-25; 196-4; 205-2;
205-3**4.3.2.5. elē:** hele70-32; 71-3; 71-5; 71-15; 71-16; 103-18; 106-12; 115-10; 117-2; 126-5; 126-6; 130-
6; 135-17; 152-14; 169-6; 171-11; 172-2; 174-8; 180-23; 198-16; 198-17; 200-22;
222-23; 223-2; 232-12; 239-22; 241-6**4.3.2.6. elle:** yoksa, acaba20-20; 60-16; 65-6; 65-18; 65-21; 66-12; 66-14; 71-4; 71-26; 71-28; 71-30; 78-4; 78-
14; 79-4; 98-27; 103-19; 104-17; 129-14; 129-15; 130-20; 130-21; 130-22; 131-2;
131-3; 131-4; 134-5; 134-7; 135-12; 139-3; 144-3; 145-2; 155-9; 156-3; 162-5; 173-
7; 181-19; 186-4; 197-5; 198-24; 199-3; 199-5; 199-6; 199-7; 199-9; 199-11; 201-8;
202-2; 202-9; 203-1; 203-2; 210-4; 220-3; 226-10; 227-6; 232-5; 232-13; 238-33;
240-18**4.3.2.7. emma:** ama, fakat, ziyadesiyle, çok fazla

104-3; 114-14; 165-16

4.3.2.8. gına/gēne: sadece, tek, yalnızca32-5; 34-14; 37-6; 71-5; 71-15; 71-16; 93-2; 98-20; 98-21; 116-14; 128-5; 128-6;
130-9; 133-8; 134-16; 134-19; 136-3; 138-6; 138-9; 140-7; 141-8; 141-9; 141-11;
141-14; 144-13; 148-5; 148-13; 152-12; 154-11; 157-13; 157-9; 158-5; 158-23; 165-
9; 165-11; 166-11; 176-7; 178-5; 179-3; 179-9; 179-16; 181-2; 181-7; 185-2; 185-3;
185-8; 186-7; 194-14; 195-7; 196-4; 196-13; 198-18; 198-19; 200-23; 201-7; 201-14;
201-15; 203-2; 211-11; 217-5; 218-4; 218-5; 212-22; 214-9; 215-8; 223-9; 224-17;
225-8; 225-14; 225-19; 239-13; 232-7; 233-20; 239-14; 239-16; 239-15; 239-20;
239-24

4.3.2.9. güya: sanki, gibi

28-9; 145-4; 149-17; 194-11; 195-2; 203-6; 226-15.

4.3.2.10. güyaki: sanki

108-6

4.3.2.11. hem: ve, hem de, hem ... hem, da/de

15-2; 22-12; 22-13 23-18; 26-3; 26-12; 38-8; 40-21; 43-17; 44-4; 47-3; 51-19; 56-22;
57-6; 62-5; 65-7; 65-34; 65-35; 69-21; 70-24; 71-9; 72-22; 72-38; 73-20; 75-4; 80-2;
81-13; 82-4; 82-11; 83-18; 84-6; 84-13; 90-6; 99-13; 104-9; 106-12; 111-23; 115-1;
117-5; 118-19; 118-21; 119-5; 119-18; 119-21; 121-21; 121-28; 123-16; 124-6; 127-
22; 131-8; 131-24; 132-10; 132-18; 134-21; 137-13; 146-19; 147-13; 147-18; 148-4;
158-7; 159-7; 159-9; 160-3; 162-17; 164-7; 167-9; 169-8; 170-1; 170-5; 170-16;
174-2; 174-8; 176-17; 179-19; 181-6; 182-5; 182-6; 183-4; 183-7; 184-7; 185-6;
187-13; 189-3; 192-3; 193-11; 196-21; 198-6; 198-13; 198-14; 198-19; 198-20; 198-
21; 200-1; 200-12; 200-18; 200-20; 200-26; 201-9; 201-14; 201-24; 202-15; 203-3;
203-5; 203-11; 203-18; 203-24; 204-6; 204-12; 205-3; 205-4; 205-9; 208-5; 208-9;
208-13; 209-9; 214-10; 214-13; 214-15; 214-20; 220-10; 222-7; 222-13; 222-19;
223-6; 223-7; 224-7; 225-3; 225-23; 226-3; 226-5; 229-6; 232-4; 232-15; 232-21;
233-2; 233-11; 233-14; 233-22; 234-7; 235-4; 238-12; 242-7

4.3.2.12. İç: tabii ki, elbette

72-22; 77-17; 88-7; 138-9; 199-4; 209-11.

4.3.2.13. ki: ki

25-8; 97-3; 98-14; 107-3; 107-19; 108-8; 111-15

4.3.2.14. la/le : elbette, tabii ki, ya

47-10; 89-19; 89-21; 95-5

4.3.2.15. lakin : lakin, ama, ancak, fakat, oysa ki

72-3; 79-13; 87-21; 101-6; 144-8; 176-14; 231-2; 245-2

4.3.2.16. meger: meğer, fakat, lakin

49-7; 107-2

4.3.2.17. ta/te: da/de

16-9; 40-8; 43-12; 46-6; 61-3; 62-2; 65-3; 65-15; 67-1; 67-2; 67-4; 70-24; 70-12; 70-25; 71-7; 71-8; 71-20; 76-17; 81-5; 81-9; 83-12; 93-6; 100-5; 102-9; 104-11; 106-9; 109-10; 112-9; 128-10; 130-20; 135-16; 136-1; 157-2; 157-8; 159-4; 173-8; 178-7; 180-33; 188-7; 189-2; 189-4; 191-9; 192-2; 198-9; 198-17; 199-18; 200-3; 202-14; 204-3; 207-11; 218-8; 222-7; 224-7; 229-4; 229-9; 232-3.

4.3.2.18. tügöl: değil

37-6; 57-4; 70-8; 70-10; 71-8; 71-32; 72-2; 72-5; 104-12; 118-10; 122-5; 137-9; 147-10; 162-11; 165-5; 165-12; 165-13; 175-2; 176-6; 180-2; 181-1; 189-9; 203-22; 206-21; 216-8; 225-23; 227-8; 230-9; 232-6; 232-7; 241-8

4.3.2.19. uk/ük:

40-15; 86-3; 96/17, 110-10, 112-7; 144-10; 146-4; 158-17; 180-34; 184-3 184-5; 195-5.

4.3.2.20. velekin: lakin, ama, ancak, fakat, oysa ki

42-25; 62-4; 75-1; 98-4; 112-6; 150-4; 163-2; 163-5; 163-7; 164-11; 202-24.

4.3.2.21. ye: ya, veya, yoksa

54-7; 58-8; 65-17; 66-6, 71-29; 81-12; 97-12; 117-6; 129-6; 204-6

4.3.2.22. ye ... ye: ya ... ya

38-16; 38-18; 122-29; 125-8; 141-7

4.3.2.23. ye ... yeki: ya ... veya, ya ya da

199-24

4.3.2.24. yeki: veya, ya da

32-12; 60-15; 66-5; 66-8, 96-5; 144-9; 150-5

SONUÇ

Kuzey-Batı Türk Lehçeleri grubu içerisinde yer alan Kazan-Tatar sahasında önemli bir yere sahip olan Abdullah Tukay'ın, 1905 ile 1913 yılları arasında dönemin Kazan-Tatar Türkçesi dil hususiyetleri ile kaleme aldığı şiirleri çalışmamızın temelini oluşturmaktadır. Öncelikle Tukay'ın şiirleri çeviriyazı edilerek inceleme metni oluşturulmuştur. Akabinde çekim edatları ile bağlama edatları hakkında çeşitli dil bilimcilerinin yapmış olduğu çalışmaların kaynak taraması yapılmış, daha sonra Türkiye'de Kazan-Tatar Türkçesi hakkında çalışmalar yapmış araştırmacıların eserleri incelenerek Kazan-Tatar Türkçesi'nde yer alan çekim edatları ile bağlama edatlarının tespiti yapılmıştır.

Abdullah Tukay'ın şiirlerinin oluşturduğu metinde incelediğimiz Kazan-Tatar Türkçesinde yer alan “Çekim Edatları ile Bağlama Edatları”, sadece Tatar Türkçesi için değil, büyük Türkistan coğrafyası içerisinde konuşulan Türk dili içinde oldukça kapsamlı ve önemli bir yere sahip olan dil bilgisi unsurlarıdır. Edatların bu denli önemli ve kapsamlı olmasının sebebi, onların kendi başlarına herhangi bir görev teşkil etmeyerek sözleri veya cümleleri birbirine bağlayarak bir bütünü oluşturmada yardımcı olmaları denilebilir. Daha açık tanımlamak gerekirse, ünlem edatları gibi çekim ve bağlama edatları da, tek başlarına hiçbir görevleri bulunmayan ancak kullanıldıkları sözlere önemli anlamlar yükleyen, cümle içerisinde bağlayıcı vazifeleri olan dil bilgisi unsurlarıdır.

Çalışmamızda, gramerimizde bu denli önemli bir yere sahip olan çekim edatları ile bağlama edatları, Kazan-Tatar Türkçesi çalışması kapsamında ele alınmıştır. İnceleme metninde çekim edatı olarak yalın hal ile bağlanan (aldınnan, arkılı, artınnan, astında, bëlen, boyınça, bulıp, buyı, buyına, buylap, hakkında/hakta, ile/ilen, kaderlë, katış, këbi, öçën, östëne/östënde/östënnen, sayın, sebeplë, siman,

şiköllë, taba, turında/tugrıda, ugrında, yaktan), yönelme hali ile bağlanan (çaklı, kader, karşı, taba/tabana) ve çıkma hali ile bağlanan (arı, artık, başka, birlë, bütün, soñ, sonra) 35 farklı çekim edatının örneğine rastlanmıştır. Ayrıca çalışmamızda Kazan-Tatar Türkçesinde kullanılan yükleme hali ile bağlanan çekim edatı örneğine rastlanmamıştır. İnceleme metnimizde bağlama edatı olarak ise bağlayıcı göreviyle kullanılan (da/de, hem, ki, ye, ye ... ye, ye ... yeki, yeki), cümle başı (çönki, e, eger, emma, güya, güyaki, lekin, meger, velekin) ve sona gelen (tügël, uk/ük, gına/gëne, da/de, ta/te, elle, elë, iç, la/le) 24 farklı bağlama edatı örneğine rastlanmıştır.

Sonuç olarak “Abdullah Tukay’ın Şiirlerinde Çekim Edatları ile Bağlama Edatları” isimli çalışmamızda, inceleme metninde tespit ettiğimiz çekim edatları ile bağlama edatları aşağıdaki gibi başlıklar halinde tasnif edilerek örneklerle ayrı ayrı incelenmiştir.

1. Çekim Edatları:

1. Yalın Hal İle Bağlanan Edatlar

aldınnan, arkılı, artınnan, astında, bëlen, boyınça, bulıp, buyı, buyına, buylap, hakkında/hakta, ile/ilen, kaderlë, katış, këbi, öçën, östëne/östënde/östënnen, sayın, sebeplë, sıman, şiköllë, taba, turında/tugrıda, ugrında, yaktan.

2. Yönelme Hali ile Bağlanan Edatlar

çaklı, kader, karşı, taba/tabana.

3. Çıkma Hali ile Bağlanan Edatlar

arı, artık, başka, birlë, bütün, soñ, soñra.

2. Bağlama Edatları

1. Bağlayıcılar

da/de, hem, ki, ye, ye ... ye, ye ... yeki, yeki.

2. Cümle Başı Bağlama Edatları

çönki, e, eger, emma, güya, güyaki, lekin, meger, velekin.

3. Sona Gelen Bağlama Edatları

tügěl, uk/ük, gına/gěne, da/de, ta/te, elle, elě, iç, la/le.

KAYNAKLAR

- AHANOV Kaken (2008). Dil Biliminin Esasları, (Akt. Murat Ceritoğlu), Ankara: TDK.
- ALKAYA Ercan (2007). Kuzey Grubu Türk Lehçelerinde Edatlar, Elazığ: Manas Yay.
- BANGUOĞLU Tahsin (2011). Türkçenin Grameri, Ankara: TDK.
- BURAN A., ALKAYA E. (2007). Çağdaş Türk Lehçeleri, Ankara: Akçağ Yay.
- CERİTOĞLU, Murat (2003). Kırgız Türkçesindeki Edatların Yanaştıkları Sözlerin Durumlarına Göre Sınıflandırılması ve İşlevleri, Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı 143, S. 169-188, İstanbul
- (2012). Kırgız Türkçesinin Söz Dizimi. İstanbul: Kesit Yay.
- DENY Jean (2012). Türk Dil Bilgisi,(Çev.Ali Ulvi Elöve), İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican (2007). Türk Lehçeleri Grameri, Ankara: Akçağ Yay.
- ERGİN Muharrem (2005). Türk Dil Bilgisi, İstanbul: Bayrak Yayınevi.
- GABAİN A. Von (2007). Eski Türkçenin Grameri, Ankara: TDK.
- GENCAN, Tahir Nejat (2001). Dilbilgisi, Ankara: Ayraç Yayınevi.
- GÜLENSOY, Tuncer (1994). Türkçe El Kitabı, Kayseri: Bizim Gençlik Yayınları.
- GÜLTEKİN, Elif (2006). Nehcü-l Feradis'te Yardımcı Sözcükler, Basılmamış yüksek lisans tezi, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- HACİEMİNOĞLU, Necmettin (1992). Türk Dilinde Edatlar, İstanbul: MEB.
- HAKİMCAN Ferid (1995). Tatarca Dil Bilgisi, Ankara.
- KARAAĞAÇ Günay (2009). Türkçenin Söz Dizimi, İstanbul: Kesit Yay.
- (2012). Türkçenin Dilbilgisi, Ankara: Akçağ Yay.
- (2013). Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü, Ankara: TDK.
- Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I-II, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- KORKMAZ Zeynep (2007). Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi), Ankara: TDK.
- KORKMAZ Zeynep (2010). Gramer Terimleri Sözlüğü, Ankara: TDK.
- ÖNER Mustafa (1998). Bugünkü Kıpçak Türkçesi, Ankara: TDK.
- (2009). Kazan-Tatar Türkçesi Sözlüğü. Ankara: TDK.
- ÖZÇELİK Sadettin, ERTEN Münür (2011). Türkiye Türkçesi Dilbilgisi, Ankara.
- ÖZKAN Fatma (1994). Abdullah Tukay'ın Şiirleri (İnceleme-Metin-Aktarma), Ankara: TKAE Yay.
- TOPARLI Recep (1999). Son Çekim Edatları, Türk Gramerinin Sorunları II, Ankara: TDK.
- (2000). Türk Dili ve Kompozisyon, Sivas.
- TUKAY Gabdulla (2006). Saylanma Eserler (1 Tom, Şiirler, Poemalar), Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı.
- UZUN Murat.(2013). Tukay'ın Tatarca Üzerindeki Etkileri, Turkish Studies, C.8/4 ss. 1423-1440, Ankara.

YÜZİYEV Nil (2001). Abdullah Tukay, Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, C.19 ss. 66-83, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

METİN

1905

[15] (1) MUJİK YOKISI

(2) Nik yoklıysıñ, mujik?

(3) Yaz cittä, hem üstě

(4) Çiremner yortıñda;

(5) Tor, uyan, küterěl!

(6) Üz-üzěñe kara:

(7) Këm iděñ, këm buldıñ?

(8) Nerse bar milkěñde?

(9) Indırda yuk orlık,

(10) İğěñ yuk urırlık;

(11) Atıñ bar bik naçar,

(12) Üç teñke torırlık.

(13) İğěñěñ urmagan,

(14) Kibeněñ kuymagan,

(15) Sin üzěñ de yalkav,

(16) Hıtınıñ “bulmagan”.

(17) İsěñnen çıgarma:

(18) Sině bay vaktında

- (19) Dustlarıñ maktadı
- (20) Aldında, artında;
- (21) Sin kayda barsañ da,
- (22) Urnıñ idë türde;
- (23) Akçasız küp artık
- (24) Tınıç yatuv gürde.

- (25) Sinde mal bêtkenñe
- (26) Dustlarıñ bældeler;
- (27) Aldında, artında
- (28) Kul çabıp köldeler.

- [16] (1) Urmagan arışıñ
- (2) Yata kırdı yatiym;
 - (3) Hetërëñ kalmasıñ,
 - (4) Bër-ikë süz eytiym:

- (5) Urmagan arışıñ
- (6) Bër yıllık tabışıñ;
- (7) Anı cil koyadır,
- (8) Çıpçıklar cıyadır.

- (9) İndë kış ta kërdë,
- (10) İğënnë bëtërdë;
- (11) Çanalar astında
- (12) Ak karlar şıtırdıy.

- (13) Üzënde yalkavlık,
- (14) Hatnıñda añkavlık;
- (15) Kayda kışka azık
- (16) Açlıktan saklarlık?
- (17) Kürşeler, yök töyep,
- (18) Kalara sattılar;
- (19) Hem, cıygaç küp zapas,

(20) Bot suzıp yattılar.

(21) Ciktĕler par attan,

(22) Öy salıp narattan;

(23) Sinĕñ yurttā aş yuk

(24) Tuyarlık tarakan.

(25) Sinĕñ öy balçıktan,

(26) Bökreygen karçıkta;

(27) Kimrĕp iskĕ ipi,

(28) Aşıysıñ tansıktay.

(29) Hĕtiniñ, balañ aç,

(30) Aşarga bulmagaç;

(31) Bu könnĕ kürgençĕ,

(32) Öyeñne taşlap kaç.

- [17] (1) Kürşĕler bay buldı,
 (2) Aşları may buldı;
 (3) Sin, yalkav, yoklagaç,
 (4) Yançıgıñ say buldı.

(5) İttĕler ömeler,

(6) Cıydılar gömbeler;

(7) Her miḡnet soñında

(8) Reḡetlĕ kōn de bar.

(9) Tik yatkaç, Hōdayım

(10) Birmiy mal sebepsĕz:

(11) Bişmetiñ talangan,

(12) Kūmegĕñ, sedepsĕz.

(13) Hĕk süznĕ eytkenge

(14) Kiñ küñlĕñ taraysa,

(15) Urniñnan kuzgalma,

(16) Yoklıy kür, alaysa.

[18] (1) İTTİFAK ҲАKINDА

(2) Kürëñ patşa Һezretën,
 (3) Cuydı Һalık Һesretën;
 (4) Kürgeç fëtnе kesretën,
 (5) Kiñlëk birdë, bedevam.

(6) Faydalanıyk kiñlëkten,
 (7) Vaz kiçiyk min-minlëkten,
 (8) Köçlë-köçsëz tiñlëkten
 (9) Fayda alıyk, bedevam.

(10) Tırışıyk, iy has ve gam,
 (11) Her kön üzgere zaman;
 (12) Citer, yoklamıyk hamан,
 (13) Таñnar attı, bedevam.

(14) Kızganamın sëzlernë,
 (15) Nik açmıysız küzlernë?
 (16) Kileçekte beҺëtler
 (17) Köte bëznë, bedevam.

(18) İtiyk, dustlar, ittifak,
 (19) Bëtsn, kadalsın nifak;
 (20) Tenëmëz ayırım bulsa da,
 (21) Bër can bulıyk, bedevam.

(22) Yaktı könner aldalë,
 (23) Cehël bëznë aldalıy;
 (24) Büliyk bëz bër almanı
 (25) Biş kisekke, bedevam.

- [19] (1) Cıynalıp meclës yasıyk,
 (2) Bër-bërëmëzden kaçmıyk,
 (3) Nadanlıkka yul açmıyk,
 (4) Bik küp izdë, bedevam.
- (5) Kayçanga çaklı Tatar
 (6) Uşbu uykuda yatar,
 (7) Bër-bërsëne uk atar,
 (8) İttifaksız, bedevam.
- (9) Açıyk ittifakka yul
 (10) Uşbudır iñ tugrı yul;
 (11) Sıñar ciñnen ikë kul
 (12) Çıgarıyk bëz, bedevam.
- [20] (1) YAZ GALEMETLERË
- (2) Yazlar cittä, karlar ëriy başladılar,
 (3) Tolıplılar tolıpların taşladılar;
 (4) Kiyëmsëzler irkën yöriy başladılar,
 (5) Tunsızlarga nurlı könner kildë, imdi.
- (6) Kata, çana tabannarı yal iteler,
 (7) Şıltır-şıltır yuldin arbalar kiteler.
 (8) Trantaslar, velosiped, karëtarlar
 (9) Uramnarnı çuvarlıylar bër-bër imdi.
- (10) Katkan, tuñgan agaçlarını hezër kara:
 (11) Herbërësë yaşerëşëp yafrak yara;
 (12) Bu urmannar bakça bulır bara-bara,
 (13) Her agaçta sandugaçlar sayrar imdi.
- (14) Cidë kat boz astındin çıgar baka,
 (15) Batkaklarga, balçıklarga bata-bata;

(16) Kuvı kamış arasındin baka-baka:

(17) “Baka-kaka, baka-kaka”, diyər imdi.

(18) Şul bakalar arga çıgıp bakıldışa,

(19) Bərsən bərsə añaşmıyça takıldışa;

(20) Elle nerse kiñeşeler, akıllaşa:

(21) Aħrı, mantıyk ukıgannar buylar imdi.

- [21] (1) Kışlar ütəp, yaz könnerə kilər ise,
 (2) Saħralarda yomşak saba cilə ise;
 (3) Ah, bu könner gamkin küñellernə kise,
 (4) Ütken gomər bər-bər iske töşe imdi.

(5) Deryalarda bozlar aga tav-tav bulıp,

(6) Havalarda koşlar oça bolıt-bolıt;

(7) İy Hodayım, fazlėñ bərle könnə cılıt,

(8) Ülgen dönya yaña cannar alsın imdi!

- [22] (1) İY KALEM!

(2) İy kalem! Kitsən elem, sen eyle bəznə şadıman;

(3) Bəz de sayende ulalım tugrı yula kadıman.

(4) Bəz ösarayı, kösalayı de sevk it himmetə;

(5) Kıyl tereħħəm millete kaldırma, zinhar, zillete.

(6) Refg idəb Avrupai sen garşə eglaya kader,

(7) Ne için bəznə döşərdəñ ferşə edneya kader?

(8) Milletəñ bu ħalə mektübmə kitabı ħikmetə?

(9) Monhesıyr mı anə gomrə ħalə meħzüniyete?

(10) Yaz tegalləmlerge tergıyb, eyle tekdir kedrənə,

(11) İt nadanlıklarnı tegrif, zehrənə yaz, gedrənə.

(12) Karanı yaz kara dib hem igtiraf it aknı ak;

(13) Cöpnë cöp dip yazmalı sen hem uşandak taknı tak.

(14) Bakma hiç kes ھاٲerine, milletëň derdëne bak!

(15) Beddoga yavız dogaya her zaman asma kolak.

(16) İy kalem, sendin kelür hep behtaëmëz, ikbalëmëz;

(17) Beklenür dürt küz ile lotfinda istikbalëmëz.

(18) Kiçmesën karaňgılıkta mahëmëz hem salëmëz;

(19) Gafilëz bëz, cahilëz vay ھاٲalëmëz, vay ھاٲalëmëz!

(20) Her taraf möslimleri bër-bëri ilerler ah ve vah!

(21) Ne sebeblë keldë bëzge böyle bëri behta siyah?

(22) Eyle yardım bëzge herdem, iy kalem, kıyl merhemet;

(23) Defgulınsın cömlë ھاٲesret, fekr ve ھاٲekr, meskenet.

[24] (1) ŞAGIYR VE HATİF

(2) Hatif:

(3) Nedër, şagıyr, keçer her anlari nalişlë ezmanëň?

(4) Dulu sebgı semavet hep sinëň ateşlë eھاٲzanëň.

(5) Zemine sıgmadı derdëň ki, itdëň küklerë eglıya;

(6) Nedër bu bideva ھاٲesret, nedendër böyle istiglıya?

(7) Şagıyr:

(8) Zamanıň inkılabatıyne ben her demde kalkanım;

(9) Beھاٲak ben nar saçer etrafe bëri ataşlë vulkanım.

(10) Çekem dinë möbinnëň ben tedennisëne vah-vahlar,

(11) İdem başka milletëňterekkıysëne vah-vahlar.

(12) Hatif:

- (13) Nasıl itsën tedenni din, bu din ile cihan memlü;
 (14) Bu islam Һak dorır, elbette, Һaklık bigöman yaglü.

(15) Şagıyr:

- (16) Moradımdır dimekdin “din” bu dinëñ cömle erbabı;
 (17) Kapaldıkça ehali kaplanır dinnëñ de her barı.
 (18) Gıybaret itdëler dinnë teşeyëĥ: başnı bökmekdin
 (19) Ve köffare tenezzëldin, tezellël yaşnë tükmekdin.

(20) Hatif:

- (21) Seña lazimmë aglamak, u dinnë başçılar baksın;
 (22) Tarıkı möstekıym şemgın aña yulbaşçılar yaksın.

(23) Şagıyr:

- (24) Evet şöyle, evet şöyle! Fekat çuk açıyır canım;
 (25) Ceĥimë dönyada buldırdı insafimle vöcdanım.

(26) Hatif:

- (27) Yiter, şagıyr, bu föryadıñle incëtme melaiknë:
 (28) Ki herkëm bilmeli kendi nedër şeyenëne laiknë.

[26] (1) PUŞKİNE

- (2) Nezıyrsız şagıyr uldıñ (aferrin!), Puşkin Aleksandr!
 (3) Benëm de derdë şevkıım hem senëñ derdëñle yaksandır.

- (4) Senëñ eşgarëñe, bençe, agaç, daş bile reksandır;
 (5) Agaç reks itmemek şagıyr ulan insane noksandır.

- (6) Ne çön reks itmesën, şigrëñ misalë şemsë rehşandır;
 (7) Ne şagıyrdër u këm eşgar aña mevladan ihsandır.

- (8) Kasavet kelmeyür kalbe: senëñ şigrëñ mönafıha,
 (9) Neçëk këm şemse karşı parlayur dönya ve mafıha.

- (10) K1yraet eydedem ben cömle aserem;
- (11) Kerem golzariña, ben de tenavel ittem esmarem.
- (12) Senem bakçanda gizedem, yoredem hem eydedem tayran;
- (13) Kuruben gandelibanı, tamaşa eyledem seyran.
- (14) Kelur revnek kolube suzleremdin, cane saykallar;
- (15) Dikemez böyle ulmadıkça hiçber name heykeller.
- (16) Meramem-matlabım ançak senem menzum ve mensurem;
- (17) Benem şeyenemmede teftiş ezhebemne, dine mensubem?
- (18) Evet, derdem dorur yaksan, velikin bende yuk derman,
- (19) Birer dermani de, şayat, cenabem men lehelferman.

[28] (1) DERMEND DEGELMIYEM?

- (2) DERMEND mesul udirmi? Mobtelayım, neyleyem?
- (3) Cismem canımla beraber ber belayım, neyleyem?
- (4) Neyleyem, aslım, esasem derde idmes ibtina?
- (5) Ta ezelden derde şevka mobtenayım, neyleyem?
- (6) Temre gıyşkında şehadet itseler der Gerbela,
- (7) Ben şehidem der mehebbet, der belayım, neyleyem?
- (8) Neyleyem, sarmış benem etrafemi gam gaskeri?
- (9) Guya megruzem dehanı ajdahayım, neyleyem?
- (10) DERMENDANEM cihane ben tefevvik eyledem,
- (11) Çonki herbem derde mebdeyem, mobtedayım, neyleyem?

(12) Söyle: Kürdëñmë benëm şeklëmde hiçbër derdëmend?

(13) Derde serdar ulmaga ben mostafayım, neyleyëm?

(14) Kel, inan, hanım efendëm, derdëmendëm bendeñëz;

(15) Hep senëñ kalbëm, ve kendëm möşterayım, neyleyëm?

(16) Gaklıma hiç kelmedë gomrëmde sendin ma gade,

(17) Çönki amalëñde memlü bër serayım, neyleyëm?

(18) Yuk tegali gaşyka beynel-ehali ta ebed,

(19) Sanki ben tehtëssarada bër serayım, neyleyëm?

[30] (1) ҲАТІРЕ-Ӣ “БАКИРГАН”

(2) Tulgan şeher çeyhanesë,

(3) Çeyhanesë, meyhanesë;

(4) Cömle tatar bay balası,

(5) Ben yıglamay, këm yıglasın.

(6) Kulda bilyar, kartaları,

(7) Ğçëp sıra, tarta barı;

(8) Bëtëru ciñël ata malı,

(9) Ben yıglamay, kim yıglasın.

(10) Bigrek bozık dust-işlerë,

(11) Kullarında Düşeslerë;

(12) Kürgenner kiter islerë,

(13) Ben yıglamay, këm yıglasın.

(14) Artık nadandır üzlerë,

(15) Curnallar kürmes küzlerë;

(16) Yoklap üter köndëzlerë,

(17) Ben yıglamay, këm yıglasın.

- (18) Bolar israf ite nişlep?
- (19) Kala bër kön irmën tēşlep;
- (20) Yöri urıs eşşen eşlep,
- (21) Ben yıqlamay, kēm yıqlasın.

- (22) Ataları işan asrıy,
- (23) İşan bastı bēznēñ gasrıy;
- (24) Bar himmetē şuñar ḡaslıy,
- (25) Ben yıqlamay, kēm yıqlasın.

- [31] (1) Tapkan bunlar ciñēl höner:
- (2) Kön de aşka bara unar;
 - (3) Yarlı-zarlı dimes, tunar,
 - (4) Ben yıqlamay, kēm yıqlasın.

- (5) Dustlar, tugrı yuldan kitiyk,
- (6) İşannarga höcum itiyk;
- (7) Tozakların veyran itiyk:
- (8) Tagı bër kerre kormasın!

- [32] (1) SORIKORTLARGA

- (2) Aristokrat-sorikortlar, kalın korsak, kēçēk başlar;
- (3) Aşıylar soñ biren bulgan kēşēler, nu gacep, ay-yay!
- (4) Ve herbērsē – gubernator, kikēreler dōbēr-şatır;
- (5) Tamak tuygaç tōkēr-kakır, bōtēn ēç may gına, may-may!
- (6) Çıgıp iskēnē buşatır, buşatkaç suzılıp yatır;
- (7) Könēn sartir, tōnēn sartir, mēne himmetlere, ay-hay!
- (8) Ḥalık batsın da bētsēn, tik bolarnıñ ēçlerē küpsēn;
- (9) Avızları açık bik kiñ, inēñ bar: Day suvda, day, day!

(10) Aşar bəznə de bu korsak, basar tez, bəz bolay torsak;

(11) Eya korsak, veya korsak, cihanni kapladın, vay-vay!

(12) Bolarnıñ herbərë Kaf yeki Kavkaz tavlari mikdar;

(13) Bolar ni yotmagan indë, bələmsən, Miñləbay babay!

(14) Matur bulır bu korsaklarga karşı çaralar korsak;

(15) Totıp yarsak bolarnı bəz, zaman ütkermi, kartaymay.

(16) Yarıyk, dustlar, yarıyk, dim, çönki bəznəñ behtəböz şunda;

(17) Şular yotkan bəzəm ikbaləməznə bër de kızganbay.

(18) Citer indë, citer indë, davaytë sızganıyk ciñnë;

(19) Salıp taşlık kiyəmnë: hiç ömid yuk ciñnë sızganmay.

(20) Höcum kirek işannarga sorıkort, gömbe başlarga;

(21) Bëtër! Sındır, kırıp taşla, megalurra ve bilbanzay!

[33] (1) Peygamberden kalan din urnına kilgen çegennerden

(2) Üzəne başka bër din, kaydadır islamımız, hay-hay!

(3) Ėzë de kalmagan dinnëñ, basıp kitken mecüsiler;

(4) Monı sizgen mösəlmanga çıdav mömkinmë can canmay?

(5) Aşap yatkan sorıkortka kadaldım mislə hencer min;

(6) Bolarnıñ mesleğë bəznə talav bit, bër de kotkarmay.

(7) Yaza kürme, citer, artık, Tukayev, vastrok bar bit;

(8) Kuyarlar astırıp darga, yatıp tor bër de kuzgalmay.

(9) Yazam, yuk, tuktamıym min hiç, alardan bër de kot çıkmay;

(10) Nidendër cannarım bu kurkulardan bër de sızlanmay.

(11) Çëbën canımnı çın yulda birem bëñ kerre, kızganmıym,

(12) Mınëm çön meslegëm-yulım bötënley sotsiallarday.

(13) Bu mezheb bër zeheb mezheb: felyaħı eşteseñ, fezheb;

(14) Monıñ salıklere, ülgençë, yalgannarga aldanmay.

[34] (1) KĚMNĚ SÖYERGE KİREK?

(2) Bëlü möşkil: kirek kĚmnĚ söyerge?

(3) Üzëñ avsañ da, avdarmıy söyerge?

(4) Sin ülseñ (bët!), sinë kĚm kızgana soñ?

(5) Sinëñ zehmëñge kĚmner sızlana soñ?

(6) Bu dönyada sinë kĚm irkeliy soñ?

(7) Belalerden sinë kĚm kirteliy soñ?

(8) Sinëñ soñ ħesretëñ kĚmnerge ħesret?

(9) Gamëñnëñ kesretë kĚmnerge kesret?

(10) Këşë satmas këşë tapmak asatmı?

(11) Sinë soñ kaysı dust doşmanga satmıy?

(12) Sinëñ yaktı könëñ kĚmnerge tansık?

(13) Kirekse, yeş cirëne kara kan sık!

(14) Sinë kĚmner gëne tuydırmıy bër de?

(15) Küñëlsëz ħelge kĚm kuydırmıy bër de?

(16) KĚm ülçiy barıyşın sinëñ barıyşka?

(17) Bötën süzën, eşën sinëñ karışka?

(18) Tırışma, ëzleme yuknı eremge,

(19) Tabılmas yuk! Erem cehdëñ, erem le.

(20) Siña, dustım, bu süz aıırgı süzëm:

(21) Üzëññë söy! Yarat üzëññe üzëñ!

[35] (1) TATAR KIZLARINA

(Söyem de, söymiyim de, yaratam da, yaratmıym da)

(2) Söyem sëznëñ sızılğan kaşıñızñı,

(3) Tuzılğan saçëñëznë, başıñızñı.

(4) Yaratam temlë, tatlı süzëñëznë,

(5) Zöbercet töslë yaktı küzëñëznë.

(6) Söyem kevserden eılyı irnëñëznë,

(7) Bu maktavga rizalık birdëñëzmë?

(8) Söyem kısmıyça nëçke bilëñëznë.

(9) Niçëk disem de az temsilëñëznë.

(10) Söyem bigrek, hosusen sadrëñëznë;

(11) Ni soñ ul: şemsëñëzmë, badrëñëzmë?

(12) Söyem koçmakga mermer muynıñızñı,

(13) Söyem ocmaıka biñzer kuynıñızñı.

(14) Söyem, “canım” digende, “cim”ëñëznë,

(15) Söyem, “dustım” digende, “min”ëñëznë.

(16) Söyem sëznëñ edep-insafıñızñı,

(17) Yëgët kulı tiyudin safıñızñı.

(18) Yaratkanım kilëşlë kekre kalfak,

(19) Oçı kep-kekrë kilgen, agzı yalpak.

- (20) İşan ĥezret bilet birse beña ger,
 (21) Anıñle cennete kërsem beraber,

- [36] (1) Benëm karşımda ĥur kalfak kimezse,
 (2) Beña: “Canaşım, isenmë?” dimezse,

- (3) Diyem: “Estagfirulla, anda kërmiym,
 (4) Kitem egrafe tiz, bër an de tormıym”.

- (5) Yaratmıym bër de sëznëñ cehlëñëznë,
 (6) Karañgı salëñëznë, řehrëñëznë.

- (7) Yaratmıym bër de ostabikelernë,
 (8) Sëzi aldarga osta bikelernë.

- (9) Alar sëzden balaların karata,
 (10) İdenën yusañız, bigrek yarata.

- (11) Sabak “babın nadanlık”tan alasız,
 (12) Gomër buyı nadan bulıp kalasız.

- (13) Utırıp sëz bozavlar bërle bërge,
 (14) Lıkıldıysız icëknë bërge-bërge.

- (15) Tuvıp altın bulıp, tufrak bulasız,
 (16) Megarıften sukır-çukrak bulasız.

- (17) Sëzëñ evliyadıñız sëzdey edepsëz,
 (18) Edepsëzlıkte sabit sëz, ebed sëz.

- (19) Cihanda, sanki, bër satlık tovarsız,
 (20) İmamnar kayda avdarsa avarsız.

- [37] (1) Ve sëz engam degëlsëz böyle ĥaksız,

(2) Hókuka möstehek, belki ehaksız.

(3) Vakıt kortılmaga bu pencelerden,

(4) Vakıt ıçkınmaga eşkencelerden.

(5) Işanmañız, babay Seydeş nadan ul,

(6) Tügël nadan gına anlarga han ul.

[38] (1) MEHÜV İDERMİSEN?

(2) Mehüv idermisen bu resme, dilberëm, bu şagıyri?

(3) Ülmedëkçe farig ulmazmı bu derden, şagıyli?

(4) Canım ul, fazlit beña sen, ulma canı canıma;

(5) Ben ülersem, şöbhesëz, sensëñ cinayet fagıyli.

(6) Şeyenëñezge, iy melek! Rikkat, terehheñler kerek;

(7) Sen degëlsën aylarıñ canlar alan Gazraili.

(8) Kadre göl bılbıl şinas hem kadrë cevher cevheri

(9) İtme tercih ben këbi meftünëñe bër cahili.

(10) İy cemile! Gıyşkıñızda bunça eşgar söyledëm;

(11) Zerre mikdar varsa meylëñ, kabili li kabile!

(12) Sanki gıyşkıñ bër kelise, ben anın nakusiyëm

(13) İklerëm ah-vah idëb, men nasıyri, men maili.

(14) Perden firkatle örtëlmëş bëzëm ma beynëmëz;

(15) İrfeg, Allahümme, ganna bu karangu hıaili.

(16) Derdëme derman benëm var: Ye eceldër, ye visal;

(17) Buylarıñ herbërsë memnün eyleyür bu saili.

- (18) Añladıñmı, iy güzel! Bes, ye canım ul ye canım al,
 (19) İt beni nezdēnde ũlmekle segadet naili.

[40] (1) PUŞKİNNAN

- (2) Senēñ zevcēñ, sen, iy yeş kız, maturnı,
 (3) Bēlēp kadrēñ, temēñ tatıp yatarmı?

- (4) Tagı altı ıatın alır, tagın da
 (5) Alır, tuymas, alır can bar çağında.

- (6) Bula kalsañ cedēñçē, ıel naçar, kız!
 (7) Şuñar çaklı yögēr fontanga, bar, sız.

- (8) Alıp çişme suvın tük, sip te uyna;
 (9) Veli uşbu fikērçēknē de uyla:

- (10) “Bu suv niçēk kōmēş töslē ağadır,
 (11) Ağıp barganda çüp-çapnı kagadır;

- (12) Ağıp, küzden yugalıp, bula gaib,
 (13) Gacep, kayda kite soñ bu, gacaib?”

- (14) Bu suv yuk buldı bit, çıkmıy önē de,
 (15) Şulay uk yuk bulır yeşlēk kōnē de.

- (16) Yugalıdı, aktı-kittē, kaytmıy bēr de;
 (17) Şulay kaytmıy gomērge yeş gomēr de.

- (18) Kürēnmes buldı bu suv monda böyle,
 (19) Digēn: “Kōndeş eçēnde min de şöyle

- (20) Bētem, gaib bulam, kalmıy ēzēm de;
 (21) Beñil bul, iy kiçem hem kōndēzēm de!”

[41] (1) HUR KIZINA

(2) Eger cennetde kürsem ben yüzëñni,

(3) Kürërmën ay yözënde üz yözëmni.

(4) Bëlem indë: Beni meftün idersëñ,

(5) Siğërlersëñ, beni efsün idersëñ.

(6) Senëñ hösneñ, tabigıydër, semavi,

(7) Ve her gozvë letıyfëñdër senavi.

(8) Söyermën min senë de, bik söyermën,

(9) Yaratırımın, yanarımın da köyarmën.

(10) Kalur mense benëm erzıy sorurım,

(11) Kelür cennetke maħsus bër gorurım.

(12) Senëñ herbër süzëñdër canga raħet,

(13) İder dil her süzëndin istiraħet.

(14) Senëñ cismëñ yaratılmış sema çön,

(15) Lisaniñ zikrë-tesbiħ çön, sena çön.

(16) Sesëñ egla belabiliñ sesindin,

(17) Firak ëstermë hiçbër kimse sendin?

(18) Vöcüdëñ hep mökaddes, möħteremdër,

(19) Ve lemsë böz gönahkare eremdër.

(20) Güzelsëñ sen, matursiñ sen, matursiñ,

(21) Maturlarnıñ maturındin matursiñ.

(22) Güzelsēñ sen, zöbercedsēñ, legılsēñ,

(23) Veli sen cir kızı töslē degēlsēñ.

(24) Senēñ hösneñ, dörēst, her medhi yökli,

(25) Velekin cir kızı sendin söyēkli.

[43] (1) KÖZ

(2) Küremsēz, dustlarım, köz kildē tıšta;

(3) Ozak tormas, kilēr ak tunlı kış ta.

(4) Kite başladı bēzden indē koşlar;

(5) Alar bēzden yırak cirlerde kışlar.

(6) Misalē zegfıran sargaydı urman,

(7) İğēnçēler igēnnernē de urgan.

(8) Takır kaldı tatar başı kēbi kır;

(9) Azık ēzliy, oça turgay da pır-pır.

(10) Çıgıp baş kalkıta sahrada ucım,

(11) Yeşēl hētfē şikēllē ite cem-cem.

(12) Koyaş ta yaktısın kimēttē şaktıy;

(13) Teessēf! Bastı zolmet, kittē yaktı.

(14) Kolaknı şavlata indē suvık cil,

(15) Tulp ēçke, öre, mislē kuvık, cil.

(16) Niçeytsēñ de, küñēlsēz köz, küñēlsēz;

(17) Çeçeksēz köz, ülensēz hem de gölsēz.

(18) Mezarstanga oşşap kaldı kırlar;

(19) Çiremsēzdēr tigēz cirler, çokırlar.

- (20) Ülöp torsam idě min altı ayday,
 (21) Ęrěp běr yoklasam min sarı mayday.

- [44] (1) Şulay yoklap, behar citkende torsam,
 (2) Torıp tagı yeşel cirde utırsam,
 (3) Beĥetlě Őul zaman, min bik beĥetlě,
 (4) Bulırmin Őah, beĥetlě hem teĥetlě.

*

- (5) Kaçan soñ, iy fekiyr millet, beharěñ!
 (6) Kaçan kiter keçěñ, kilěr Őeharěñ?
 (7) Kilěr melle kaběrge min sörělgeç,
 (8) Kıyamet könde min ülöp těrělgeç?

- [45] (1) GOSUDARSTAVENNAYA DUMAGA
 (Ay begrēm, Negıyme köyěne)
 (2) Nik bik tiz bėttěñ sin, Duma,
 (3) Nik cir-irėk almadın?
 (4) Aĥ sin, Duma, Duma, Duma,
 (5) ĘŐlegen eŐěñ buma?
 (6) Nik bik yeŐley kartaydıñ soñ,
 (7) Nik meñgėge kalmadıñ?
 (8) Aĥ sin, Duma, Duma, Duma,
 (9) ĘŐlegen eŐěñ buma?
 (10) Nik bėzně kızganmadıñ soñ,
 (11) Kollıktan kotkarmadıñ?
 (12) Aĥ sin, Duma, Duma, Duma,
 (13) ĘŐlegen eŐěñ buma?

- (14) Zalim başlıklarını totıp,
- (15) Nik yöregën yarmadıñ?
- (16) Aḡ sin, Duma, Duma, Duma,
- (17) Ğşlegen eşëñ buma?

- (18) Nik kuvıldıñ sin üzëñ soñ,
- (19) Nik kuvmadıñ üzlerën?
- (20) Aḡ sin, Duma, Duma, Duma,
- (21) Ğşlegen eşëñ buma?

- (22) Nik baş böktëñ zalimnerge,
- (23) Nik tıñladıñ süzlerën?
- (24) Aḡ sin, Duma, Duma, Duma,
- (25) Ğşlegen eşëñ buma?

- (26) Aç-yalangaç muciklarga
- (27) Kayda irëk, kayda cir?
- (28) Aḡ sin, Duma, Duma, Duma,
- (29) Ğşlegen eşëñ buma?

- [46] (1) Birem, didëñ, vegde birdëñ.
 (2) Kürset cirëñ? Kayda? Bir!
 (3) Aḡ sin, Duma, Duma, Duma,
 (4) Ğşlegen eşëñ buma?

- (5) Deputatlarını kuvdılar,
- (6) Çërki töslë, köş te köş!
- (7) Aḡ sin, Duma, Duma, Duma,
- (8) İtken gayretëñ buma?

- (9) Samıy vacnıy general da
- (10) Tülkë kürsettë kükëş.
- (11) Aḡ canaşım, Duma, Duma,

(12) Kıylgan gayretëñ buma?

(13) Eyde, dustlar, bër tibrenik,

(14) Aknı Teñrë yaklar bit.

(15) Añ sin, Duma, Duma, Duma,

(16) Barlık gayretëñ buma?

(17) Karanı bër kön karaltıp,

(18) Aknı bër kön aklar bit.

(19) Añ sin, Duma, Duma, Duma,

(20) Eşlegen eşëñ buma?

[47] (1) MİLLETE

(2) Cömle fikrëm kiçe-köndöz sızge gaid, milletëm;

(3) Sıyħhetëñdër sıyħhetëm hem gıylletëñdër gıyletëm.

(4) Sen mökaddes, möħterem gıyndëmde varlık nerseden;

(5) Satmazım bu kainate milletëm, milliyetëm.

(6) Beħtiyarım, bendeni gör itseler nisbet seña;

(7) Gacizane şagıyrëñ ulmakga vardır niyetëm.

(8) Lefzı milliye sever kalbëm benëm, bilmem, neden?

(9) Eyde milli, milletëm, beħşeyle memnüniyetëm.

(10) Her ħıyaldan tatlıdır millet ħıyalı, la möħal;

(11) Bu ħıyalatden kelür, ger kölse mecnüniyetëm.

(12) Eyle şagıyrlëkdë sabit ta ebed, Teñrëm, beni;

(13) Bu sebate mönħesıyr meftün ve meclübıyetëm.

- (14) İy felek! Al canımı, lik alma, zinhar, şanımi;
 (15) Bençe, ülmekdin eşed mensa ve metrükiyetem.

- (16) Ülmesen, ülsem de, namë gazicem, fevtiytmesen;
 (17) Ketmesen buşa benem cehdem ve meşguliyetem.

- (18) Bërzaman yad eylese bililtifat millet beni,
 (19) İşte budır maksadım, meëmül ve mecgudiyetem.

- (20) Eyledem garzı mehebbet ben seña, iy milletem;
 (21) Dust kürërsen sen beni de, var buña emniyetem.

[49] (1) SÖYËKLËMNËŃ KABËR TAŞINDA

- (2) Ülmedë, ülseñ de, küñlëmde senëñ derdëñ henüz;
 (3) Dustlığıñ, insanlığıñ kalbëmde kaldırdıñ henüz.
 (4) Bël ke, mevtëñ, şöbhesëz, mevtëm dorır, iy nurlı yöz;
 (5) Suretëñ çeşmemdedër, öznëmdedër savtëñ henüz.
 (6) Ah, nasıl? Bëz yar idëk: Sen ben idëñ, ben sen idëm;
 (7) Kalmadı bundan eser, kaldı meger şevkiñ henüz.

[50] (1) ÜZ-ÜZËME

- (2) Tëlem bulırğa min insanë gali,
 (3) Tële küñlëm tegali bittevali.
 (4) Küñël bërlen söyem behtën tatarnıñ,
 (5) Kürërge canlılık vaktın tatarnıñ.
 (6) Tatar behtë öçën min can atarmin:
 (7) Tatar bit min, üzëm de çın tatarmin.

- (8) Hısapsız küp minëm milletke vegdem,
 (9) Kırılasmı vavı, vallahë eglem?

[51] (1) KİÇKĖ AZAN

I

- (2) Kiçkë azan!
 (3) Kiçkë azan!
 (4) Moñnar, uylar
 (5) Kile annan;
 (6) Töşe iske
 (7) İskë zaman,
 (8) Hölusen möstemig azan.
 (9) Fi bedan
 (10) Ve begd azan.
 (11) Küñëlnë tětrete,
 (12) Keennehü tesbiğë regd azan.
 (12) Bëlemsëz niy
 (13) Diyar azan;
 (14) Kittë Kasıym.
 (15) Kittë Kazan,
 (16) Bëttë tatar.
 (17) Kırıldı ħan,
 (18) Boħar Hukand
 (19) Hem Estërħan.

II

- (20) Hännarga irëştë ħizan,
 (21) Cılıy-cılıy
 (22) Birdëler can:
 (23) Söyëmbike
 (24) De Çiñgız ħan;
 (25) Ne devlet kaldı da ne şan!

- [52] (1) Hiç kalmadı
 (2) Şannan nişan,

- (3) Kaldı dinge
- (4) Doşman işan!

III

- (5) Ah, nik soñ bēz
- (6) Buldık veyran?
- (7) Bötēn dönya
- (8) Kaldı heyran,
- (9) Gacip, niyden
- (10) Bu hanuman
- (11) Kisekten eyledē tayran?!

IV

- (12) Yuk şul bēzlerde bērleşmek;
- (13) Yuk bērge-bērge görleşmek,
- (14) Bēr can, bēr ten
- (15) Bulıp, her nēçke sērnē bērge sērleşmek.
- (16) Üttē bēzden
- (17) İndē dönya,
- (18) Can birebēz
- (19) Galelgomya.
- (20) Dönya! Aktık
- (21) Süznē tıñla:
- (22) Behil bul bēzden, iy dönya!

V

- [53] (1) Sav bul, dönya!
- (2) İndē bēttēk;
- (3) Bēterge süznē bērkēttēk;
- (4) Vaktında cirnē sēlkēttēk,
- (5) İndē bēttēk,
- (6) İndē bēttēk!

1907

[54] (1) SÖALLER

(2) Ya Ҳoday! Nige törlë-törlë kıyldıñ bendeni?

(3) Ni sebeb soñ cömle enda bendelerden ben deni?

(4) Nik beni şad idmedëñ, gam hemdemi?

(5) Yuğsa beğrë gam mesilë, mensabë de bendemi?

(6) Böyle kaynar demğı gaynëm, gaynë zekkummë? Gaceb!

(7) Ye cehemneler, ceğimler bu ötëlgen tendemi?

(8) Narë duzağdër, Һakıykat, şagıyrëñ kalbëndemi?

(9) Bu söaletëñ cavabın eşterëm ben senden, ey!

(10) Keşifëlesrar! Keşëf it, zerre yukdır bende mi;

(11) Cahilëm çön, örmezëm, bu sirri bëlmekden demi;

(12) Talıgım, beğtëm benëm her karalardan karadır!

(13) Karalık şundan sirayet eylemëş bu bendemi?

(14) Dugmamış ulsam cihanda, këm bëlür, ulmazdıy şeb;

(15) Menbegı her zolmetëñ de beğtë-bedbeğtëmdemi?

(16) Gıyl ve gıyşden ma gade ben almadım dönyada Һaz;

(17) Şöbhedër: Bedter bu nefsem şeyhë Necdiden demi?

[56] (1) TĖLENÇĖ

(2) Kış, buran, salkın hava, yafrak kaderlë kar töşe,

(3) Cil kuva karnı, haman da kar töşem dip tartışa.

(4) Sızgıra cil, ıcgıra, tik kar buranın arttıra;

(5) Şul vakıt mescəd katında döm sukır bër kart tora.

(6) Kiçe-köndöz uşbu cirde, Teñrënëñ yazmış könë,

(7) Kapçıgın totkan, sorana cey ve köz, yaz, kış könë.

(8) Kızganiç hel, kızganiç hel, bik kıyın bit, bik kıyın,

(9) Birseñzçe bër tiyën tik, teñke tügël bit, <<tiyën>>!

(10) Eytsem eytim indë sězge: Bu kేశş bik bay idë,

(11) Eçkenë baldan, şikerden, aşları tik may ide,

(12) Bërzaman totkan idë şöhretlerë de dannarı

(13) Bu sukır kartnıñ Kazan, Hankirmen, Estërhanarı.

(14) Ul kibëtler, min siñaytim, ul hisapsız malları,

(15) Kaysın alsañ, şunısı hezër: Göllörëmë, alları?

(16) Ul troyka atları, ul bik matur feytunnarı,

(17) Kayda ul tölkë tolıplar, kayda, ay-hay, tunnarı!

(18) Şep idë! Bik şep idë, min şunnan artık ni diyim?

(19) Şır yalangaç bit, küremsöz, birseñizçe bër kiyëm.

(20) Barça hezretler ideler bu babay meftünnerë,

(21) Kalmadı bu kart öçen hiç itmegen efsünnerë.

(22) Başların salındırıp hem kekre-bökrë borgalap

(23) Yördëler bu kart yanında, yurga tayday yurgalap.

[57] (1) Kayda bay helëndegë kannan söyëklë dustları,

(2) Kayda kaçkan barçası: Gaynüklerë, Ehmüşlerë?

(3) Kızganiç hel! Kızganiç hel, bik kıyın bit, bik kıyın;

(4) Birseñzçe bër tiyën tik, teñke tügël bit, tiyën!

- (5) Biş namaz sayın namaz ehlëne kul suzıp kala;
 (6) Kürmiy hem hezret bu kartnı, tik kırın küznë sala.
- (7) E şulaymı? Akça barda bar da dust şul, baş da yar,
 (8) Akça işë çıkmıy torsa, bar da yanıñnan tayar!

[58] (1) SİN BULMASAÑ!

- (2) İy matur! Min yanmas idëm, yandıruvçı bulmasañ;
 (3) Tammas idë cirge yeşler, tamdıruvçı bulmasañ!
- (4) Bër minutta taşlar idem bu tomanlı moñlarıy,
 (5) Sin minë miskin kıylıp moñlandıruvçı bulmasañ!
- (6) Mevcë-mevcë ulmazdi, bolganmazdi gıyşkıñ diñžë,
 (7) Riğë sarsar töslë, sin bolgandıruvçı bulmasañ!
- (8) Eklenërdëm bër kader min şemse ye bödre bakıb,
 (9) Anlari hösneñle leşey sandıruvçı bulmasañ!
- (10) Terk iderdëm vehşetë, tik kendëñe tartıp beni,
 (11) Kainate karşı yam-yamlandıruvçı bulmasañ!
- (12) Hıalisen kollık iderdëm Teñriye, derviş këbi,
 (13) Küñlëmi teşvişle şeytanlandıruvçı bulmasañ!
- (14) Canıma kasd eylemezdëm hesretëmden gahë gah,
 (15) Kendëmi kendëmge doşmanlandıruvçı bulmasañ!
- (16) Kayvakıt mecnün këbi kölmes ve şatlanmas idëm,
 (17) Sin agaç at östëne atlandıruvçı bulmasañ!

- (18) Şigre biñzerdi bėraz bihüde eşgarėm benėm,
 (19) Her kalem totkanda isten taydıruvçı bulmasañ!

[60] (1) YAZ

- (2) Tınıç torma, kalem, dertėññ yaz, yaz!
 (3) Tagın cittė mönevver yaz, ayaz yaz.

- (4) Yaza kür, iy kalem, yaz, gerçe az-az.
 (5) Deh bulsın, eydesėn dil ihtizaz, yaz.

- (6) Ėpėrge başladı bozlar ve karlar,
 (7) Tomannar çıktılar cirden ve parlar.

- (8) Töşere iske yaznıñ bu tomanı
 (9) Döħanı aħır, aħır zamanı.

- (10) Kisekten canlanıp bozlar agalar;
 (11) Çabalar, bėrsėnė bėrsė kagalar.

- (12) Bėlėrsėñ sin bolarnıñ meħşerė dip,
 (13) Bu bozlarnı ülekler gaskerė dip;

- (14) Örelmėş dip bėlėrsėñ sanki mögėz,
 (15) Ve yeki mögėzėn sėlkėtken ügėz.

- (16) Bolar elle bara dehşetlė sudka,
 (17) Bėlėnmiy: Kaysı cennet, kaysı utka.

- (18) Bu galemnė tota bėrtörlė kavşav.
 (19) Bötėnley bolganadır, kile şav-şav.

- (20) Bötėn saħra garip töslər aladır,
 (21) Bolıt töslė alar bulıp kaladır.

- [61] (1) Běrazdan kürseteděr çın tösən cir,
 (2) Çeç orlık, sör saban indë, bu çın cir.

- (3) Koyaş ta cıp-cılı nurlar saçadır,
 (4) Küññelsöz cir yözë küñlën açadır.

- (5) Kite, savbullaşa kış zemherirë,
 (6) Çıga cirge yeşël çirem herirë.

- (7) Tërële, canlanadır halkı galem,
 (8) Yañara halkı Havva, halkı Adem.

- (9) Şulay şul: uylata yaz törlë yaknı,
 (10) Dimek ki, bër mematnı, bër heyatnı.

- [62] (1) BİŞÛKTEGÛ BALA

- (2) Beğëtlë naraside! Tar bişëk te kiñ elë añar!
 (3) İkë at bër tiyën, diñgëz tubıktan tiñ elë añar!

- (4) Velekin bir zaman, ul tik bër az üssën de ir bulsın;
 (5) Kürënër kiñ cihan añar kabërden hem leğëttən tar.

- [63] (1) ŞİLLÛRDAN

- (2) Sin bülëş, söyseñ minë, gıylmëñ ve gıyrfanıñ bëlen,
 (3) Nerse bëlseñ de, ikev urtaklaşık anın bëlen.

- (4) Sin ise: Ëster isëñ, canımnı birërmëñ, disëñ,
 (5) Nersege canıñ miña, nişliym sinëñ canıñ bëlen?

[64] (1) MÖTEŞAGIYRGE

(2) Tëğərmen eylène; eylense de, tartılmıydır yarma;

(3) Meşekatlenme buşka köçlenëp, yul urtasın yarma.

(4) Hönerler küp cihanda, sin de monnan başka sangat tap;

(5) Çabatañ bërle, nindi menfegat bar soñ, edep taptap?

(6) Tırışma nefile cirge vaktı gaczëññë ikrarga:

(7) Siña soñ sandugaçça sayramak mömkinmë, iy karga!

(8) Teşagır itme, zinhar, kërme şagıyr bitlëğëne sin,

(9) Kiserler koyrığıñnı, kërme bılbıl çitlëğëne sin.

[65] (1) PAR AT

(2) Ciktërëp par at, Kazanga tup-turı kittëm karap;

(3) Çaptıra atlarını küçër, sukkalap ta tartkalap.

(4) Kiç idë. Şatlık bëlen nurlar çeçëp ay yaltırıy;

(5) İsken ekrën cil belen yafrak, ağaçlar kaltırıy.

(6) Her taraf tın. Uy miña tik elle ni cırlıy, ukıy;

(7) Nersedendër küz ëlëngen hem tamam baskan yokı.

(8) Bërzaman açsam küzëm, bër törlë yap-yat kır kürem;

(9) Ah, bu nindi ayrıluv? Gomrëmde bër tapkır kürem.

(10) Sav bul inde, huş, behil bul, iy minëm torgan cirëm.

(11) Min bolay, şulay item, dip, törlë uy korgan cirëm.

(12) Huş, gomër itken şeher! İndë yırakta kaldıgız;

(13) Ah! Tanış yortlar, tamam küzden de sëz yugaldıgız.

(14) Ęç poşa, yana yrek, ĥesret eĥende, uyda min;

(15) İçmasam, ipteş te yuk iĥ, tik ikev bz: Uy da min.

(16) Ah, gnahım şomlığı, bu kĥrı bik tın tağın,

(17) Cırlamıydır br maturnıñ baldağın ye kalfağın!

(18) Elle nersem yuk kbi; br nerse yuk, br nerse kim;

(19) Bar da bar, tik yuk tugannar, min yatım monda, yatım.

(20) Monda bar da yat miña: Bu Miñgali, Bikmulla km?

(21) Bikmhemmet, Biktimr brsn de blmiym, elle km!

(22) Szden ayrılıp, tugannar! Caysız, uñgaysız toru;

(23) Bu toru, eytrge mmkndr, koyaş-aysız toru.

(24) şundıy uylar brle taştay kattı kitte başlarım;

(25) Ćiřme tsl, iĥtıyarsız aktı kitt yařlerm.

(26) Br taviş kild kolakka, yañıradı brzaman:

(27) “Tor, şekrt! Cittk Kazanga, aldımızda bit Kazan.

(28) Bu taviş bik aĥtı kñlm, şatlığımnan can yana;

(29) “Eyde ĥap, kĥr, Kazanga! Atlarıñ kuv: Na! Na-na!”

(30) Eyte irteng namazga bik matur, moñlı azan;

(31) İy Kazan! Dertl Kazan! Moñlı Kazan! Nurlı Kazan!

(32) Mondadır bznñ babaylar trler, poĥmakları;

(33) Mondadır dertl kñlnñ ĥurları, ocmaĥları.

(34) Monda ĥikmet, megrifet hem monda gıyrfan, monda nur;

(35) Monda minm nĥke bilm, cennetm hem monda ĥur...

[66] (1) LEZZET VE TEM NERSEDE?

(2) Nersede lezzet iken? Çönkem yalan dönyada kem;

(3) Min leziz şeyler, ve li kaysında lezzet, kayda tem?

(4) Bër matur kızniñ nezək bilën kısıp koçmaktamı?

(5) Yeki par torga cigëp, feytun bëlen oçmaktamı?

(6) Ye sihërlë şışeden ebëlheyet eşmektemë?

(7) Mest ulıp, alamë dönyadan tamam kiçmektemë?

(8) Yeki bër işe ve ye bër kavme baş ulmaktamı?

(9) Mogteber bër şah ulıp, etrafe faş ulmaktamı?

(10) Bër işan bulmakla aştan aşka sikërmektemë?

(11) May tamak töpke kilëp, bik temlë kikërmektemë?

(12) Elle garmunçı bulıp, hertörlë köy uynavdamı?

(13) Bër köy uynap, moñlanıp, hertörlë uy uylavdamı?

(14) Elle sevdeger bulıp, tabışka şatlanmaktamı?

(15) “Şep tabış bügën, hatın!” dip, tönle maktanmaktamı?

(16) Baş ulıp bër gaskere, altın nişan yalmaktamı?

(17) Baş kisëp, kannar tügëp yörmekte, can almaktamı?

(18) Ye kabartma, susma bërlen çeylep utırmaktamı?

(19) Bik ozak, böklep ayak, korsaknı tutırmagamı?

[67] (1) Bençe, bu dönyada hiç çın tös te yuktur, yem de yuk;

(2) Hiçbërënde buyların lezzet te yuktur, tem de yuk.

(3) Tik fekat milletke hëzmetke mehebbet bende bar;

(4) Bençe, bunda yem de bar, lezzet te bardır, tem de bar!

[68] (1) “DÖNYADA TORIYMMI?” DİP KİNEŞLEŞKEN DUSTIMA

(2) Tormak yarıy: Bërtuktamıy yalğanlasaň,

(3) Tugrı süzlë insannarga yalğanmasaň,

(4) Vöcdanıñnan şeytan töslë tır-tır kaçıp,

(5) Üzëň aldap, başkalardan aldanmasaň;

(6) Kardeşëñni üz nefsëñnen alğanmasaň,

(7) Yarlılarnı burlaklar dip sangalmasaň,

(8) Tik bër yalgız korsagıñnı zuraytırga

(9) Bar gomrëñnë hëzmet ittërseň, yallasaň;

(10) Herbër baynı tehrirëň bërle avlasaň,

(11) Tekrirënde tik maylasaň da ballasaň,

(12) Bu süz korsak faydasına zarardır dip,

(13) Hıakıyatnë yaşërmekten oyalmasaň;

(14) Eçten dinsëz bulıp, tıştan “din”, “din” diseň,

(15) Yarlılarnı doşman kürmek dindin, diseň,

(16) Min mesleklë, min mezheblë, min eşlëklë,

(17) Her artıklıkñnı çışmesë “min”, “min” diseň,

(18) Çitën tormış! Kapitalga çukınmasaň,

(19) Hëzretënde tëzler çügëp ukınmasaň;

(20) Tor, rehetlen, kep-kekrëñnë “turı” diseň,

(21) İstibdadnıñ namusına tukınmasaň!

(22) Zinhar, iptëş, hıaklık söygen bulıp yörme,

(23) Yalğan söyle, kürmë zindan, kürmë törme;

(24) Tip! Dönyada aç-yalangaçlarnı bëlme,

(25) İskë dönya tuzanın it küzge sörmë!

- [69] (1) Lazəm tügəl insaf, vöcdan, bër dane de,
 (2) Hiç kirekmiy gayret itmek, merdane de;
 (3) Kilêşmedër Kor'enukuv, tesbiğ eytüv
 (4) Feğêş-veğşet bërten tulgan bër hanede.
- (5) Tor dönyada: İmanıñ sat, vöcdanıñ sat,
 (6) Şulay torsañ, gomrëñ üter bigrek ansat;
 (7) Aldavçılar, kafërlerge dönya cennet,
 (8) Gomrëñ ütsën rehet-rehet, ansat-ansat.
- (9) Meglüm indë: Min kuşkança tormıysıñ sin,
 (10) Nifak bërle yalğan söylep yörmiysëñ sin;
 (11) Cannan kurkıp, kuyan töslë dër-dër têtrep,
 (12) Çın mesleknë arlı-birlë bormıysıñ sin.
- (13) Ü! Tufraq bul, kayt aslıña, aslıñ yağşı;
 (14) Hencer bërten kükregëñe kasdıñ yağşı;
 (15) İy cir şarı! İnden, bëlmiym, ħak söygenge
 (16) Mëñ kat sinëñ östëñnen de astıñ yağşı.
- (17) ħaklık astka kümëlgen şul, östte tügël,
 (18) Şuniñ öçen astka taban tarta küñël;
 (19) ħaklık bërten meğşergeçe bërge bulır
 (20) Öçen, sin de, tiz bul, tiz bul, cirge kümël!
- (21) Beğil bul, dust! Min hem tizden mënem darga,
 (22) Tuysin aşap cansız tennë kozgın, karga;
 (23) Tormıym indë, bu dönyadan tuydım indë!
 (24) Moñar çaklı torganmın min gakıl targa.

[70] (1) ŞÜRELĒ

I

- (2) Nek Kazan artında bardır bër avıl, Kırlay diyeler;
 (3) Cırlaganda köy öçën “tavıkları cırlay” diyeler.
 (4) Gerçe anda tugmasam da, min bër az torgan idëm,
 (5) Cırnë az-mez tırmalap, çeçken idëm, urgan idëm.
 (6) Ul avılınıñ, hiç onıtmıym, heryağı urman idë,
 (7) Ul bolın, yeşël ülenner hetfedden yurgan idë.
 (8) Zur mı? Diseñ, zur tügëldër, bu avıl bik këçkëne,
 (9) Halkınıñ eçken suvı bik këçkëne, inëş këne.
 (10) Anda bik salkın ve bik ëssë tügël, urta hava,
 (11) Cil de vaktında isëp, yañgır da vaktında yava.
 (12) Urmanında kıp-kızıl kura cilek te cir cilek;
 (13) Küz açıp yomgançı, hiçşiksëz, cıyarsıñ bër çilek.
 (14) Bik huzur! Ret-ret tora, gasker këbi, çırşı, narat;
 (15) Töplerënde yatkanım bar, hel cıyıp, kükke karap.
 (16) Yuke, kayınnar töbënde kuzgalaklar, gömbeler
 (17) Bërle bërge üse allı-göllë göller, gonceler.
 (18) Ak, kızıl, al, sap-sarı, zeñger, yeşëlden çeçkeler;
 (19) Her tarafka temlë isler çeçkeli bu çeçkeler.
 (20) Üpkeliler çeçkelernë törlë töslë kübelekler,
 (21) Kilëp, kitken bulıp, tagın da şunda çügelep.
 (22) Bërvakit çuk-çuk itëp sayrıy Hodaynıñ koşları,
 (23) Kite cannarnı kisëp, yarıp sadai huşları.
 (24) Monda bulvarlar, klub hem tantsevalnaya, tsirk ta şul;
 (25) Monda orkestr, tëatrlar da şul, kontsert ta şul.
 (26) Zur bu urman: Çitlerë kürënmiydër, diñgëz këbi,
 (27) Binihaya, bihisaptır, gaskeri Çıñgız këbi.
 (28) Kılıt itëp iske töşedër namnarı, devletlerë
 (29) Kart babaylarınıñ, monı kürseñ, bötën savletlerë.
 (30) Açıla aldında tarihtan tëatr perdesë:
 (31) Ah! Diseñ, bëz nik bolay soñ? Bëz de hıkmıñ bendesë.

II

- (32) Cey könən yazdım bəraz; yazmıym elə kış, közlerən,
 (33) Alsu yözlə, kara kaşlı, kara küzlə kızların.
- [71] (1) Bu avılın min cıyın, meydan, saban tuyların
 (2) Yazmıymin kurkıp, yıraklara kiter dip uylarım...
 (3) Tukta, min yuldin adaşkanmın iken bit, kür elə,
 (4) Elle nik isten de çıkkın, süz başım bit “Şürelə”.
 (5) Az gına sabrit elə, iy kariyəm! Hezər yazam;
 (6) Uylasam avlımın, gaklımnan da min həzər yazam.

III

- (7) Bilgələ, bu kap-kara urmanda her yırtkış ta bar,
 (8) Yuk tügəl ayuv, bürə; tölkə, cihan kortkış ta bar.
 (9) Hem de bar monda kuyan, erlen, tiyən, yomran, poşi,
 (10) Oçrata avçı bulıp urmanda küp yörge kəşə.
 (11) Bik kuvı bulganga, monda cən-periler bar, diyler,
 (12) Törlə albastı, ubırlar, şürelələr bar, diyler.
 (13) Hiç gacep yuk, bulsa bulır, bik kalın, bik küp bit ul;
 (14) Kükte ni bulmas diysəñ, oçsız-kırıysız kük bit ul!

IV

- (15) Şul turıdan az gına biş-altı süz söyliyim elə,
 (16) Gadetəmçe az gına cırlıym elə, köyliym elə.
 (17) Bik matur bər aylı kiçte bu avılın bər Cəgət
 (18) Kitken urmanga utınga, yalgızı bər at cigəp.
 (19) Töz barıp citken Cəgət, eşke totingan bargaç uk,
 (20) Kise başlagan utını balta bərlen tuk ta tuk!
 (21) Ceyge tönnəñ gadetənçe tön bəraz salkın iken;
 (22) Barça koş-kort yoklagan bulganga, urman tın iken.
 (23) Şundıy tın, yaşşı havada bəznəñ utınçı ise
 (24) Alnı-artnı, uñnı-sulnı bəlmıyçe utın kise.
 (25) Baltası kulda, Cəgət eşten bəraz tuktap tora;
 (26) Tukta, çü! Yemsöz tavışlı elle nerse kışkırta.
 (27) Siskenəp, bəznəñ Cəgət katıp kala ayagüre,

- (28) Añlamastan, karşısında elle nindi “yat” küre.
 (29) Nerse bu? Kaçkınımı, cənmə? Ye örekmə, nerse bu?
 (30) Kot oçarlık, bik kiləşsəz, elle nindi nerse bu!
 (31) Borını kep-kekrə, böğəlgendər tamam karmak kəbi;
 (32) Töz tügəl kullar, ayaklar da botak-tarmak kəbi.
- [72] (1) Yaltırıy, yalt-yolt kiledər eşçe batkan küzlerə,
 (2) Kot oçar, kürseñ eger tönle tügəl köndəzlerə.
 (3) Yap-yalangaç, nep-nezək, lekin kəşə töslə özə;
 (4) Urta barmak buylığı bar mañlayında mögəzə.
 (5) Kekerə tügəldər monıñ barmakları – bik töz tözən,
 (6) Tik kiləşsəz, herbərə de yartı arşınnan ozın.

V

- (7) Bik ozak torgaç karaşıp, küznə küzge nık tērep,
 (8) Ğendeşe batır utınçı: “Ciña minnen ni kirek?”
 (9) Bēr de şiklenme, Cəğət, sin; min karak-ugrı tügəl,
 (10) Yul da kısmiyən, şulay da min bigük tugrı tügəl.
 (11) Gadetəm: Yalgız kəşələrnə kıtıklap ütərem;
 (12) Min elə, kürgeç sinə, şatlanganımnan ükərem.
 (13) Tik kıtıklarga yaralgandır minəm barmaklarım;
 (14) Bulgalıdır köldərəp adem ütərgen çaklarım.
 (15) Kil elə, sin de bəraz barmaklarıñnı səlket, iy
 (16) Yeş Cəğət! Kilçə ikev uynıyk bəraz kəti-kəti.
 (17) - Yağşı, yağşı, süz de yuktur, min karışmıy uynıyımın.
 (18) Tik sinə şartımga künmessəñ diyəp min uylyımın.
 (19) - Nerse şartıñ, söyle, iy biçara ademçəkkənem?
 (20) Tik tizük uynıykçı, zinhar, nerse kuşsañ da künem.
 (21) - Söyliyəm şartımñı siña, yağşı tıñlap tor: ene
 (22) Şunda bar iç bik ozın hem bik yuvan bər bürene.
 (23) Min de köç-yardem birərmən: Eyde, iptəş, kuzgalıyk,
 (24) Şul ağaçnı berge-berge uşbu arbaga salıyk.
 (25) Bürenenəñ bər oçında bar eçəlgen yarığı,
 (26) Şul cirənnen nık kına sin tot, iy urman sarığı!
 (27) Bu kiñeşke Şürelə de kündə, kilmiyçe kirə,

- (28) Këttë kuşkan cirge, atlap adımın irë-irë;
- (29) Kuydı iltëp avzın eçken bürenege barmagin,
- (30) Kariyëm, kürdëñmë indë yeş Cëgëtnëñ karmagin!
- (31) Sukkalıdır balta bërlen kısıtılırgan cöyge bu,
- (32) Hëylesëñë ekreë-ekrën kitëredër köyge bu.
- (33) Şürelë tıkkın kulın sëlkenmiydër, kuzgalmıdır;
- (34) Bëlmiy insan hëylesën, hiç baltaga küz salmıdır.
- (35) Sukkalıy torgaç, aşırdı çöy çıgıp, buşap kitëp,
- (36) Şürelëñëñ barmagı kaldı kısıldı şap itëp.
- (37) Sizdë eşnë Şürelë de: Kıçkırda da bakıra,
- (38) Sızlana hem yardımëne şürelëler çakıra.
- [73] (1) Hëzër indë Şürelë bëznëñ Cëgëtke yalına,
- (2) Tevbe ite eşlerënnen, izgëlëkke salına:
- (3) - Sin bëraz kızgan minë, kotkarçı, iy adem gënem;
- (4) Mondin arı üzëñe, uglıña, neslëñge tiymem.
- (5) Başkalardan da tidërmem, ul minëm dustım, diyëp,
- (6) Añgar urmanda yörëрге min üzëm kuştım, diyëp.
- (7) Bik avırtta kullarım, dustım, ciber, zinhar, ciber;
- (8) Şürelëñë rencëtüden nerse bar siña, ni bar?
- (9) Tibrene de yolkına, biçara gaklınnan şaşa;
- (10) Şul arada yeş Cëgët öyge kiterge mataşa.
- (11) At başınnan totkan ul, bu Şürelëñë bëlmiy de;
- (12) Ul monıñ föryadların asla kolakka ëlmiy de.
- (13) - İy Cëgët, hiç yuk ikendër merhëmet hissëñ sinëñ;
- (14) Eytçë, zinhar, merhëmetsëz! Këm sin? İsmëñ këm sinëñ?
- (15) İртеге kilgençë dustlar tende canım torsa ger,
- (16) Şul felen atlı këşë kısıtı, diyërmën sorsalar.
- (17) - Eytsem eytiym, sin bëlëp kal: Çın atım, Bıltır minëm.
- (18) Bu Cëgët abzañ bulır bu, bik bëlëp tor sin, ëñëm!
- (19) Şürelë föryad itedër; avdan ıçkınmak bula
- (20) Hem de, ıçkingaç, Cëgëtke bër-bër eş kılmak bula.
- (21) Kıçkırda: “Kısıtı, harap ittë yavız Bıltır minë,
- (22) Ah, ülem bit, bu beladen këm kilëp yolkır minë?”
- (23) İrtëgësën şürelëler bu fekıyrnë tirgiler:

(24) “Sin cülersěň, sin kotırgan, sin tilěrgensěn”, diyeler.

(25) Eyteler: “Kıçkırma sin, tiz yaǵşılık bėrlen tıyıl!

(26) İy cüler! Kıskaç bılıtır, kıçkırılarmı bıyıl?”

[74] (1) TĚATR

(2) Hılıkka dersė gıybrettěr tĚatr,

(3) Kũñelde yoklagan dertnė uyatır.

(4) TĚatr yaktılıkka, nurga ilte,

(5) Kirė yulga cibermiy, uñga ilte.

(6) TĚatr köldėreděr, uynatadır,

(7) Tagı ütken gömėrnė uylatadır.

(8) Kürėrsěň anda üz hėlėň, kölersěň

(9) Kölerlėk bulsa, bulmasa yıłarsıñ.

(10) Kürėrsěň tormışıñ nindi: Citėşmė?

(11) Citėş bulmasa, kay cirė citėşmi?

(12) Tözėtėrsěň şunı, teknil itersěň,

(13) Şulay şaktıy bėlėm tĚsil itersěň.

(14) Üser yaǵşılıgıñ, sin yaǵşı bulsañ;

(15) Cılı kanlı iter uy, veǵşı bulsañ.

(16) Tigėz küre bötėn canrı tĚatr:

(17) Kirek kol bul, kirekse impėrator.

(18) Mökaddes ul, böyėk ul, gali zat ul,

(19) Temam hőr ul ve bik kiñ ul, azat ul.

(20) Ve ul darël-golum, darël-edeptër,

(21) Hölöklarnı tözetmekke sebeptër.

[75] (1) Velekin şartı bar: Yahşı tözëlse,

(2) Eger himmet agaçınnan özëlse,

(3) Ul alma, möddetë tulganda pëškeç,

(4) Kızargaç hem matur bulgaç, citëškeç.

[76] (1) ALTINGA KARŞI

(2) İy Tegale! Cir yözënnen alçı bu altınını, al,

(3) Yandıruvçı bu mökaddes cirnë, bu yalkınını al!

(4) Kuş meleklerge: Cihanıñnı tazartsınнар idë,

(5) Barça altınını, cıyıp, düzeħke atsınнар idë,

(6) Sap-sarı şaytannar anlar şunda yansınнар idë,

(7) Cömle gasıylar üçën şunlardan alsınнар idë.

(8) Bu cihan İblis ve şaytannar bëlen kalır tınıç,

(9) Bëtsën idë şul sarı yöz, şundadır zur kurkınıç.

(10) Bu ħalıknı şul bozadır, şul kotırta, azdırı;

(11) Yaltırap, küzlernë çagıp, tugrı yuldan yazdırı.

(12) Mın tamam gizdëm cihannı, kayda, kayda yörmedëm,

(13) Tik şul altınnan, bela, şeytan-felan hiç kürmedëm.

(14) Her taraf, hir cirde ħalkıñ, şul mëtalnıñ bendesë;

(15) Kürmiyeler ħaknı, çön altın her ħakıykat perdesë.

(16) Bu ħalıkça: Zöhdë, tekva, tugrılık ta, din de şul!

(17) ħezreti Koren, Zebur, Tevrat ta şul, İncil de şul!

[77] (1) BĚR TATAR ŐAGIYRĚNĚŇ SÜZLERĚ

- (2) Cırlap toram, torgan cirĚm tar bulsa da,
 (3) Kurkmıym, sġygen ĥalkım bu tatar bulsa da;
 (4) Kükrek birĚp karşı toram, miña millet
 (5) ĤezĚrgĚ kön mıltık-uk atar bulsa da.
- (6) Kurkmaslıkta küñġlĚm mislĚ “es-er” minĚm,
 (7) KüñġlĚm düzek, avzımnan ut ĥeĥrer minĚm.
 (8) Dořman bozmıy fikrĚm, yĚm cemġıyetĚn,
 (9) Añar karşı kĚrpĚklerĚm gasker kĚbi minĚm.
- (10) Uñga, sulga avmıym, henüz alga baram,
 (11) Yulda manig kürsem, tibem de avdaram;
 (12) Kalem kulda bula torıp, yeş şagıyrge,
 (13) MeglumdĚr ki, kurku bĚrlen örkü ĥaram.
- (14) ŐiklenmibĚz dořmannarnıñ köĥġndin bĚz,
 (15) BügġngĚ kön Gali, Rġstemnerge tiñ bĚz;
 (16) Őagıyr gomrĚ ĥesret, kayġı kürse kürĚr,
 (17) Dulkınlanmıy Tormıy iĥ soñ ölken diñġĚz.
- (18) Yaĥşılıkka ĚrĚp kitem, balavız min,
 (19) Maktap sġyliym izġĚ ĚşnĚ, bal avız min;
 (20) BĚr yamanlık kürsem, sügem, maktıy almıym!
 (21) Ul tugrıda bik yavız, ay-hay, yavız min!
- (22) Yamanlıklar tamam minĚ kotırtalar,
 (23) Tayak bĚrle guya korsakka törteler,
 (24) “Nige bolay?”, “Yaramıy”, dip sġylendĚrĚp,
 (25) “Tfü, ĥĚrtlar! Aĥmaklar!” dip tökĚrteler.
- (26) Eger atsa naĥak cirge bĚr-bĚr rami

(27) Mině, dimiym: “Dust, bu remiñ hiç yaramıy”.

(28) “Yañlış attıñ, ipteş, kirě al, dip, ugiñ”,

(29) Dustlık item. kadalganına karamıy.

- [78] (1) Açı bulgaç küñlēm, şigrēm açı çıga,
 (2) Begzan pēşken dip uylasam da çi çıga;
 (3) Oçırmakçı bulsam bılbıl kükregēmnen,
 (4) Elle niçek! Mır-mır itēp meçē çıga.

- (5) Maktavlıdır allı-göllē nerse tösē,
 (6) Temlē nerse bula kübrek açı-töçē,
 (7) Şulay itēp, açı-töçē yazsam da min,
 (8) Çıksa kirek yahşı niyetēmñēñ oçı.

- (9) Puşkin ile Lermontovtan ürnək alam,
 (10) Ekrēn ekrēn yugarıga ürlep baram;
 (11) Tav başına mēñēp kıçkırmakçı bulsam,
 (12) Biyēk cir bit, yıglırmin dip şürlep kalam.

- (13) Maksud citer: Bara torgaç, yul kıskarır;
 (14) Elle kayda yatkan ħissiyat kuzgalır;
 (15) Bökrē tügēl, tözelērgē kabēr kötmiym,
 (16) Teñrēm feyzı minēm küñlēmge ēz salır.

- [79] (1) UTIRIŞU

- (2) Kayvakıtta kara küzlē, kara kaşlı
 (3) Matur bērlē utıramın kara-karşı;
 (4) Şunda ul kız, elle niçek süzge kitēp,
 (5) Kürgennerēn, bēlgennerēn söyliy başlıy.

- (6) Mın küzēnnen aniñ küzemñē almagaç,
 (7) Her süzēne “çın, çın” dimiyçe kalmagaç,
 (8) Mın gaşyknı süz añlıy dip uylıy indē,

(9) Kadap kuygan heykel töslë kuzgalmagaç.

(10) Kayda añlav miña! Bër süz de añlamıym,

(11) İşetmiym de, tıñlamıymın da sanlamıym,

(12) Bu eşnë ul üzë sizse açuvlanır

(13) İdë, lekin tuğrısı şul: Yalğanlamıym!

(14) Hiç yaratmıym anıñ şulay sataşuvın;

(15) Fani dönya süzë bërle mataşuvın;

(16) Tëliym, taşlap kirekmegen vak süzlernë,

(17) “Söyem, canım” lefizlarına aşuvın.

(18) Haman söyliy; Min tik irnën, tëshën karıym;

(19) Yörtem küznë: Kalkıp çıkkın tüşën karıym;

(20) Bornın, avzın, iyeklerën, bëleklerën,

(21) Kalmıy barmak, tırnak, herbër tëshën karıym.

(22) Tıñlıym, imësh! Yüriy şulay utırtamın,

(23) Küz almasın erlë-birlë oçırtamın;

(24) Ėkrën gëne sëlķense de, kuzgalsa da,

(25) Torıp kite miken elle, dip kurkamın.

(26) Min ul kızın, üz uyımça, ferështe, diym,

(27) Dönya bërle vaklanuvın hiç eştemiym;

(28) Añar küre üzëmnë bik tüben sanıym,

(29) Anıñ urnı feleklerde, garështe, diym.

- [80] (1) Minëmçe, tik yaralğan ul söylëlërge,
 (2) Söyerge hem kuanırğa, söyënërge;
 (3) Kürgen sayën, minëm töslë gaşıyklarga:
 (4) “Bu minëķë bulmas!” diyëp köyënërge.

(5) Minëmçe, ul üz kadrënë sizsën idë,

(6) Dönya bërle galakasën kissën idë;

- (7) Kaygı nige? Şatlık nige? Gomër nige?
 (8) Mondıy yuk-bar nerselerden bizsën idë.

- (9) Süz tıflagan bulıp, item yöz tamaşa;
 (10) Dertëm sıymıy eşke, tulıp tıška taşa;
 (11) Ak kulınnan totıym, totıym, ciber, diyëp,
 (12) Gaklım bërle şul vakıtta kul talaşa.

- (13) Şulay itëp segadatlë segat üte,
 (14) “Ul” da, torıp, üz urnına çıgıp kite;
 (15) Bëlmës hëlnë, yeş nerse bit, añlıy almas
 (16) Kıçkırsam da: “Koçaklaşık, tukta! tukta!”

[81] (1) SÖTKE TÖŞKEN TIÇKAN

(Bër Amerika gezitesënnen)

- (2) Niçëktër, bëlmiymën, bër kön iden astı koşı, Tıçkan
 (3) Yıgılmagan da këlette bër tabak sötke kilëp töşken.

- (4) Yözëp karıy tabakta arlı-birlë, hiç çıgıp bulmıy!
 (5) Sıyık söt bit, bata, hiç te tabaktan ıçkınıp bulmıy.

- (6) Yöri Tıçkan. yözedër, tik torıp bulmıy, yörek tüzmiy,
 (7) Yözedër arkılı, buyga, kotılmaktan ömid özmiy.

- (8) Tırışmak buşka kitmiy bit, bërızdan soñ bula uñgay;
 (9) Bu Tıçkan şulkader yözgen, kuyırgan söt te bulgan may.

- (10) Hëzër bit batmıy, Tıçkan kiyërëläp mayga ayak baskan;
 (11) Sikërge de tabaktan ul, çıgıp, üz urnına kaçkan.

- (12) İy karëndeş! Sin, kirekse, suga bat ye sötke bat!
 (13) İt sabır, kürset çıdamlık hem de it gayret, söbat!

[82] (1) ...GA

(2) İy matur! İrënmeçë, eş-ëş kına közgëge bak!

(3) Kür yözëñne: nindi nurlı, nindi alsu, nindi ak!

(4) Ul küzeñ yoldızlığın hem ul kaşñ kıygaçlığın,

(5) Ul avızññ nikader üpseñ de tıyılmaşlığın

(6) Kür de, bu şagıyr minë bigrek bëlëp maktıy, digën;

(7) Bu şigır meğnesë hezër bik açık, yaktı, digën.

(8) İhtiyarsız küñlëñ uylar, minnen artık yuk, diyëp;

(9) Sizmiy kalıp, sin sularsññ, min maturmın, uf! diyëp.

(10) Üz-üzënnen razıy bulır, yeş küñël dulkınlanır

(11) Hem diyër: Ay-hay, matur min, këm alır, tik këm alır?

(12) Şunda uylarsññ, bu şagıyr buşka ah ormıy, diyëp;

(13) Ahları, föryadları çınlap ta urınlı, diyëp.

(14) Ye, canaşım, sin de bu helde minëm yaklı bit, e?

(15) Rahı gıyşkında helak bulsam da, min haklı bit, e?

[83] (1) TUGAN CİRĖME

(2) Ayrılıp kitsem de sinnen gomrëm tañında min,

(3) İy Kazan artı! Siña kalttım söyëp tağın da min.

(4) Ul tanış kırlar, bolınnr tarttı evvel hissëmi;

(5) Tarta torgaç, kuymadı, kaydardı ağır cismëmi.

(6) Kıssa da sinde fekıyrlëkler, yetimlëkler minë,

(7) İzse de üz işlerëmnen hur ve kimlëkler minë,

- (8) Üttë indë ul zamannar, oçtılar şul koş këbi;
 (9) Uylasam, ul könnerëm tik kiçte kürgen töş këbi.

- (10) Berse de dulkınnarıñ, hiç almadı, gark itmedë;
 (11) Aldı dürt yağamrı yalkın, yakmadı, ħark itmedë.

- (12) Bu sebepten añladım min, iy tугan cirëm, sinëñ
 (13) Canga yağımlı ikendër yalkınnıñ da dulkınnıñ!

- (14) Cömleten izgë iken iç: İnëşëñ, çişmeñ, kırıñ,
 (15) Yullarıñ, avıl, evën, kibennerëñ de ındırıñ.

- (16) Her fosulı erbegeñ: Yazıñ, közëñ, cey, kış könëñ;
 (17) Barça, barça ak oyık, kindër, çabata, ıstırıñ!

- (18) Hem kötüçëñ, ëtlerëñ, ügëz, sıyır, sarıklarıñ;
 (19) Barçası yahşı: Bürë, cën, şürelë, sarıklarıñ.

[84] (1) KİTMİYBĚZ!

- (2) Kara yözler bëznë bulmas eşke teklif ittëler:
 (3) - Sëzge monda yuk irëk, soltan cirëne kit! diyler.

- (4) Kitmiybëz bëz, bëzge anda mondagıdan eş kıyın:
 (5) Mondagı un urnına ul cirde unbiş şıpon.

- (6) Mondagı töslüktër anda hem kazaklar gaskerë;
 (7) Kamçılar, - şul iskë kamçı, başkalık – tik feslerë!

- (8) Anda bit bardır ħezinenë talavçılar, şökër;
 (9) Aç mucıktan soñ kiseknë tartkalavçı bar, şökër!

- (10) Bëz cülermä, üzëbëznë ukta iltëp nik tërik?
 (11) Bu kızuv cirden çıgıp, tagın sekarge nik kërik?

(12) Běz küçerběz, iň ėlěk küçsěn bězēm emsarımız,

(13) Hem de kaytsın monda ütbergen bězēm egsarımız.

(14) Monda tudık, monda üstěk, mondadır bėznėñ ecel;

(15) Beylemėş bu cirge bėznė Teñrėběz (gıyzzė ve cel).

(16) İň böyěk maksat bězēm: Hőr memleket, hőr Rusiya!

(17) Tiz gėne kuzgalmıybiz běz, iy gėruhė ru siyah!

(18) Ap-açık bu běr cavaptır, süzde tğğl, basmada:

(19) - Esli luçşe vam,

(20) Tuda sami pocalte, gospoda!

[85] (1) BAYRONNAN

(2) Bėraz yıldan soñ ukıp bu şıgırnė,

(3) Kararsıñ, belki, bu ĥesretlė cırnı

(4) Ve uylarsıñ: Niçėk şagıyr yaratkan,

(5) Niçėk yangan, sinėñ oçėn can atkan.

(6) Bėlėrsėñ, indė şagıyr yuk diyėrsėñ;

(7) Yıgılğan ul, siyrek meħluk diyėrsėñ.

(8) Fikėr kıyl: Şunda, diy, indė ul ŗlgen,

(9) Yėregėn bu şıgır astına kŗmgen.

[86] (1) FÖRYAD

(Běr ĥatın avızınnan)

(2) Bik nık toram ŗz ĥakımnı tėlevde min,

(3) Henŗz şul uk ĥokuk kėyėn kėylevde min;

(4) Bala çaktuk tibėrçėngen, tik tormagan

(5) Enkey beylep kuygan tıgız bilevde min.

(6) Tarlıklardan küpten! Küpten! Küñlëm singan,

(7) İzeldëm küp hokıksızlık cefasınnan;

(8) İhtılalçı. yul kisüvçë bulmasam da,

(9) Un yeş tulgaç, unbër yeşten kürdëm zindan.

(10) Enkeyëm bër casus idë, etkey, jandar,

(11) Terezedin karagannı kürse anlar,

(12) Temsëz açi süzler miña yava idë,

(13) Tama idë avlak cirde küzden kannar.

(14) Gönahım ni? Nige kërdëm bu zindanga?

(15) Gaybëm hiç yuk; kërdëm ançak kız bulganga.

(16) Nindi katı ceza bit bu: Dönya kürme,

(17) Koyaş kürme, sahra kürme, hiç kuzgalma.

(18) Ansı! Ansı! Kitap bitëne küz atma,

(19) Avziñni yom, yaktılıktan süz kuzgatma.

(20) Dönya yaktı, nurlı, dime, di: Karañgı;

(21) Digën: Şulay buluv lazım meñge! Meñge!

(22) Şulay tanıy bit dönyanı sukır tıçkan,

(23) Şul imanda mulla, hezret, aħun, işan.

(24) Bëznëñ etkey-enkey indë şularga kol;

(25) Alar kuşkaç, sin de buysın, sin de işan!

[87] (1) Hezër şuñgar açulanam torıp-torıp,

(2) Kuyam begzan kükregëme orıp-orıp:

(3) Küz aldında aksın tatlı çişme sinëñ,

(4) Eçmiy torçı, susap, şunı kürëp torıp!

(5) Şul zindanda üsëp cittämsün sigëzge,

(6) Hätin buldım zur korsaklı bër simëzge.

(7) Meglum indě, aña bardım tügěl söyöp:

(8) “Yıglav, riza, deşmev riza”ga buysınıp.

(9) Öç baş hatınlı idě ul, min dürtěñçě;

(10) Cıyılıştık běr tar yortka běz dürt könçě,

(11) Kisěp eyte almıym elě, dürtěñçě, dip:

(12) Min bulganmın, belki, indě undürtěñçě.

(13) Uñaysız bit yep-yeş başka bu öç köndeş,

(14) Könleşesěñ kilmese de, köçlen, könleş;

(15) Söymiy torıp, könli-könli, kuliñni suz

(16) Şul suretke, ehlakıñ boz, kaniñni boz!

(17) Kiç bulgaçdin üzě tağı eçöp kayta,

(18) Avzı-bornı sasıp, öst-baş tıncıp kayta;

(19) Bik zur hıacı kaytkan, iměş: Eyde cögěr

(20) Dürtevlěşöp, dürt et töslě, dóběr! Dóběr!

(21) İsrěk. Lekin söye üzě sagınganı,

(22) Kuştanlıkı, haman üzěñçe bulganı;

(23) Citmiy aňgar refiklerçe mögamele:

(24) Sinnen secde tēli, söye tabınganı.

(25) Yatkızmakçı bulsañ, kuliñnan ıçkına,

(26) Temsěz süzler söyliy, sügne, kıçkırta;

(27) İkençě běr köndeş ismēn deşken bula,

(28) Şul helēnde yatu kayda tınıç kına!

[88] (1) Şav-şu bulgaç, balalar da uyanalar,

(2) Cünlě irler kürēñerge oyalalar

(3) Megsum sabıy balalarga bu hel bēlen,

(4) Mondıy naçar, mondıy yemsěz misal bēlen.

(5) Kuştanlıgıñ citken bulsa, koçak bula,

- (6) Törlë nigmet bulgan bula, ocmağ bula;
 (7) Bělëp bulmıy: Ğşënnen “la yösel” iç ul;
 (8) Kuştanlansañ da, kayçakta pıçak bula.

- (9) Kaher itse, her ıatınıñ ala kotın,
 (10) Yörek yanıp, havalarga oça tötën;
 (11) Yandıradır, yagam dise, kaldıradır
 (12) Yakmıym dise, anıñ karşında böz utın...

[89] (1) BEYREM VE SABIYLIK VAKITI

- (2) Sabıy vaktın sağınmakta her şagıyr de,
 (3) Açı- temlë hıyaldır bu her şagıyrge;
 (4) Beyrem citse, minëm de isëme töşe:
 (5) Uynamakçı bulam sıybyan bërlen bërge.
 (6) Töşe iske garefe kiç yatkan çagım,
 (7) Uylap: “Kayçan tañ?” dip, ul atmagan tañım;
 (8) Teti çitëk, teti külmek-ıştannarnı
 (9) Baş astıma öyëp kuyıp yatkan çagım;
 (10) Tañ aldınnan yañlış yoklap kitken çagım,
 (11) Töşëmde de nurlı beyrem kötken çagım;
 (12) Enkeyëmneñ tavişları kolagımda:
 (13) “Gayët cittë, tor, appagım! Tor, appagım!”
 (14) Tañ atkaçdın uram buyı çapkan çagım,
 (15) Megsumane lezzet, huzur tapkan çagım;
 (16) Korban itë, törlë temlë aş östëne,
 (17) Gayët ukıp, köle-köle kaytkan çagım.
 (18) Uylasañ ul yaktı könnë, kile küz yeş;
 (19) Huzur la soñ! İnsan öçen bu hel, bu yeş!
 (20) Beyrem könnë kükten cirge nurlar aga,
 (21) Eytërsëñ le çıkkın bu kön ikë koyaş!
 (22) Teñrë! Çigërçë yeşëmnë, sinnen sorıym;
 (23) Telegëmnë sinnen sormıy, këmnen sorıym;
 (24) Beyrem könnë gëne sabıy bulıp torıym,

(25) Rehetlenëp, sikrëp, kölëp, uynap yöriym!

1908

[90] (1) TEESSËR

(2) Gomërnëñ iñ çitën, ceysız, uñgaysız bër minutında,

(3) Eger yansam katı hesret ve kaygınıñ min utında,

(4) Ukıym tiz-tiz küñëlden bër gacaib süre Korennen,

(5) Gazaplar megnevi bër kul ilen alınadır kannan.

(6) Oça dilden bötën şik-şöbheler, hem min cılıy başlıym:

(7) Yañaklarını mökaddes küz yeşemde ëncëliy başlıym.

(8) Bötënley saflana küñlëm; ukıym iman, bulam möëmin;

(9) Kile rehet ciñëllëkler: Helas bulam avır yökdin.

(10) Hodaya! Sin tırgan eşler tamam ektag ve ebter, diym;

(11) İyem baş secdege: “Allahë hak! Allahë ekber!” diym;

[91] (1) ŞEYTANNIÑ MUYININA

(2) Söyme yukka, köyme yukka, yörmeçë şul kız bële;

(3) Bër de söymiy ul sinë, sin yukta ul sinnen köle.

(4) Kölse kölsën, şul kirek şul, anda sinëñ ni eşëñ?

(5) Eyde kölsën ul matur, dönyaga kürsetsën teşën.

(6) Tëş nurın çeçsën de dönyanı cibersën balkıtıp;

(7) Cirë, kügë yaktırıp kitsën elë bër yalt itëp!

[92] (1) ŞAGIYR

- (2) Yıllar ütöp, bara torça kartaysam da,
 (3) Bökrēm çıgıp bětse de, helden taysam da,
 (4) Künlēm minēm yep-yeş kalır, hiç kartaymas;
 (5) Canım köçlě bulıp kalır, helden taymas.

- (6) Kükregēmde minēm şıgır utım savmı?!
 (7) Küterem min, kart bulsam da, avır tavnı;
 (8) Künlēmde kön haman ayaz, haman da yaz:
 (9) Şagıyr künlëndē kış bulmıy da kar yavmıy.

- (10) Bulmamın, yuk, kartaysam da, çın kart kēbi,
 (11) Utırmam tik, yuk-bar tēlak tēli-tēli;
 (12) Menmemēn min, Hoday kuşsa, miç başına,
 (13) Şıgırlardan kilēr miña kirek cılı.

- (14) Cırlıy-cırlıy ülermēn min ülgende de,
 (15) Deşmiy kalmam Gazrailnē kürgende de;
 (16) “Bēz kiterbēz, sēz kalasız!” dip cırların,
 (17) Cesedēmnē tufrak bērle kümğende de.

[93] (1) ÇIN VE YALGAN

- (2) Evvelē dönyada cir yuk, su gına bulgan, diyeler;
 (3) Anda yözgenner, imēş, tik Çın bēlen Yalgan, diyeler.

- (4) Bu ikē doşmanga Teñrēden birēlgen bēr köyme,
 (5) Bes, utırgannar köymege bērsē karşı bērsēne.

- (6) Küp te yörmiy, Çın bēlen Yalgan çıgargannar sugış,
 (7) Bulmasa dustlık, cite bit sugışırğa bēr yuk eş!

- (8) Köçlë kulu bërle Yalgan Çınnı bër sukkan, diy de,
 (9) Çın batıp kitken, diy, çıkmaska cihanga meñgëge!

[94] (1) BËR KAYGI KÖNËNDE

- (2) Bëttëm min, yeş malay, bëttëm gomërge de;
 (3) Ğessë kan, köçlë can kaytmas gomër de.

 (4) Bar miken dönyada minnen beħëtsizler?
 (5) Hıatınım, yortum yuk, yatam nomërda.

 (6) Sargaydım, zegfrannan sarı min,
 (7) Bu çokırlı yözler tulmas gomër de.

[95] (1) ...GE

- (2) Oçragan yulda, sinë kürgen, iyëlgen ul бүгән;
 (3) Ul şuñar da şatlana bit, çın cüler tügël digën!

 (4) Kürgenëñ barmı elë Koren’degë medħiyeñi?
 (5) Ul sinëñ vASFënde: “Le şerkıyye, le garbiye”, diy!

 (6) Kük kitabınıñ sinë bëlgenlëgëne şakkatıp,
 (7) Ul hezër algan “Sabah”tan bër Kelemulla satıp.

[96] (1) ALDANDIM

- (2) Hiç ëlëkkë töslë aldıñda tübenlenmiym hezër;
 (3) Bëz yıraklaştık, işët, sin, sin hezër, min, min hezër.

 (4) İndë emër itken süzëñ de ayatë Koren tügël,
 (5) Temlë süzëñ yeki şëlteñ küñlëme soltan tügël.

 (6) Sin onıttıñ; min de irkëmnë sataşular bëlen

(7) Alımıymın almaştırıp, buşka mataşuvlar bëlen.

(8) Citsën indë, küp telef ittëm siña yıllarnı min;

(9) Hay, totalmam aħırını, bik küp kuvdım cillernë min!

(10) Eyë, tilmërtken idë şul ul su töslë küzlerëñ;

(11) Cittë küz, kul citmedë: Kükte şul ul yoldızlarıñ!

(12) Dönyada hernesseden bizgen idë bu yeş yörek.

(13) Kürdë doşman barçasın, sinë söyerge yaħşırak.

(14) Këm bële, yıglap ayak astında ütken könnerëm,

(15) Megnesëz aħlar bëlen bup-buşka ütken tönnerëm

(16) Bër-bër eş milletke birërler idë, aldanmasam,

(17) Mın, cüler, goşşak retëne yeşten ük yalğanmasam.

(18) Cismëne can örsem, ütërmes idë millet minë,

(19) Ta kıyamet zikriderdi, belki, tegzimlep menë.

(20) Nige nazlı vegdeler birgen idëñ sin ul vakıt?

(21) Nik hezërgë suretëñ kürsetmedëñ soñ şul vakıt?

(22) Kuvei şigriyemi, canımını birdëm min siña,

(23) Eytçë, iy salkın matur! Karşı ni birdëñ sin miña?

[97] (1) Huş, canım! Söyüym hezër sinë ve sinnen başkanı;

(2) Sin söye bir alda tağın bërnë, minnen başkanı!

(3) Barça kızlar aldıy, diym, hiçbërsë yuk ki aldamas;

(4) Kaysı kızlar aldamas soñ, sin ferëştem aldagaç!

(5) Kiç minë, min başını bökmiym, min üzëmçe zur hezër;

(6) Sin de bër megrure bulsañ, min de bër megrur hezër.

- (7) Bër Hodayıslık bēlen yalğanlıy başlıym indē min;
 (8) Kūz de yommıym, her kēşēnē aldıy başlıym indē min!
- (9) Yıglamıym, yeş tügesēm kilmiy hēzēr hiçkēm bēlen;
 (10) İndē min herkēm bēlen de hervakit uynıym, kölem.
- (11) Yeş kuliñ bēr mertebe artık totıp kısmak öçēn,
 (12) Tik şuñar, tügēl tagın üpmek ve ye koçmak öçēn,
- (13) Mın miña karşı, gakılsız yar! Bötēnley cir yözēn
 (14) Sugışırğa çakırırğa hēzēr idēm bērüzēm.
- (15) Aktıgı: Mın bar vöcüdēmnē siña ittēm fıda;
 (16) Bēlmedēñ le, bēlmedēñ! Kadrēm, günah, iy bivafa!

[98] (1) KIZIK GIYŞIK

- (2) Tirlep, ēssē kōnde koynırğa tēlep,
 (3) Bēr kēşē salkın su aldı bēr çilek.
 (4) Öst-başın salgan; velekin şiklene
 (5) Su salırğa tenge, çönki çirkene.
 (6) Bēr kuya cirge çileknē, bēr tota;
 (7) Nişlesēn miskin, suvık su kurkıta.
 (8) Kūp azaptan soñra gayretke kilēp,
 (9) Sunı cilke arkılı çitke sibēp
 (10) Kuydı da, sin nēçkelep bēr baksana:
 (11) “El de tenge tiymedē” dip şatlana!

*

- (12) Mın monı yazdım, bu gıyşkı mislēdēr;
 (13) Çönki gıyşkı nek minēm şul töslēdēr.
 (14) Mın söyem, hētta ki gaklımnan şaşam;
 (15) Söygenēnnen şürelē töslē kaçam.

- (16) Yulda kürsem, küz yomam, kürmiym, imëş;
 (17) Ut yotıp yatsam da, sër birmiym, imëş!
 (18) Bër şıgır yazsam da, yalğan kul kuyam,
 (19) Mın söygennë bëlmesën dip kurkudan.
 (20) Tugrı kilsem, süz söyliyım salkın gına,
 (21) Bulsa da kükrek tulı yalkın gına.
 (22) Bër heber bar: Ul hezër kitken bugay,
 (23) Şehrëne küpten barıp citken bugay.
 (24) Kayda ul minnen cibermek hat-selam?
 (25) “Bëlmiy kittë, küp şökër” dip şatlanam.

*

- (26) Bëlmiy, diym de, belki, “bëlgendër” elë!
 (27) Elle indë bëlgenën bëldërmedë?
 (28) Añlamıym, töşmiym de añlav kasdına,
 (29) Şıgrëmi ceydëm ayagı astına;
 (30) Öyëne citkençë basıp kaytsa añar,
 (31) Şagıyrë zur iltifatınnan sanar.

[99] (1) ÖMİD

- (2) Çıkçı, iy fikrëm koyaşı! Kitsën östëñnen bolıt;
 (3) Bu ülëk vöcdannı canlandır, cılıñ bërten cılıt!

 (4) Mın adaştım, tugrı yulga ul torıp kündërmese,
 (5) Dürt yagım gıysyan utı, sünmes hiç, ul sündërmese.

 (6) Bër bëtü çokrında min, yuktır necat, kotkarmasa,
 (7) Meñge totnır nerse yuktır, ul kilëp cëp salmasa.

 (8) İy minëm yaktırtuçım! Tik sin miña her cirde şem;
 (9) Nerse ul dönya koyaşı! Sin miña nur birmeseñ!

- (10) Bër yözëñ kürsetsene, tugsın güzel könner minëm;
 (11) Çeçkeler atsin ömid bakçamda al göller minëm.
- (12) Min karañgıda hezër; ütsën bu tañ atmas kiçem;
 (13) Taş yotam ikmek bëlëp, hem zehr eçem, saf su disem.
- (14) Bër tigëz cirdër disem, bassam ayagımnı bata;
 (15) Küp vakıtta sissenem, yañlış totıp koş dip baka.
- (16) Kap-karañgı. Uñnı-sulnı kürmiym astnı-östnë min;
 (17) İrkeliym doşmannı, çeñcem çın hakiykat dustnı min.
- (18) Kıskası: Cansız da, vöcdansız da min, yaktırmasañ;
 (19) Min elë kaya baram? Cuygan ëzëm taptırmasañ;
- (20) Yuk, koyaşım, min bëlem: Sin batmagansıñ meñgëge;
 (21) Sin de, vöcdan, bër torırsıñ: Yatmagansıñ meñgëge.
- (22) Yuk! Tüben kalmas bu can: Fitrette gali bulgan ul,
 (23) Kismek östënde kara koş, ittifakıy kungan ul.

[100] (1) TORMIŞ

- (2) Avırlık töşse, tüz, sër birmiy-nitmiy;
 (3) Ni celler yeş yigitke kilmiy-kitmiy?
- (4) Bu tormış këm bëlen tuktar talaştan?
 (5) Sugış sin hiç te armas-tuktamastan.
- (6) Sinëñ töslë bërev ul: Bërge-bër sëz,
 (7) Köreşkennë ciñalmıy ul kabërsëz.
- (8) Köreşmek kurkıniç, küp cellerë bar,
 (9) Veli, ciñgeç, ganimet malları bar.

(10) Kaněčkěç ul ve yırtkıç yulbarıstan;

(11) Kaçarmı yulbarıstan běr arıslan?

*

(12) Cihanda ülmiy herběr iñgıraşkan,

(13) Ve yulnı tapmıy kalmıy her adaşkan.

(14) Köreş ugrında ar, tal, tırle, imgen;

(15) Ömid itme bulışmaknı leimnen.

(16) Egerçe zerre mıskal himmetě bar,

(17) Anıñ artında tav-tav minnetě bar.

(18) Segadet talına měnseñ, uzěñ mën;

(19) Ni yardım kilse de kilsen üzěñdin.

(20) Dimes hiçkēm: “Minem arkamda mēndě,

(21) Hēzēr cūnlep selam de birmiy indě!”

[101] (1) CAVAP

(2) Şigrě Lermontov ve Puşkin. olug saf diñgiz ul,

(3) Hēzreti Puşkin ve Lermontov, Tukay oç yoldız ul.

(4) Sin de şul diñgēz yarında, iy agu yotkan köçěk!

(5) Tēllerēñ suzgan bulasıñ, citmiy, citmiy, kit küçēp.

(6) Kit hēzēr, lekin kiterde sal kolak bu süzge bēr:

(7) Barçı, ēt, gomrēñ buyı şul kükte oç yoldızga ör!

[102] (1) TĚŤLERĚ YEMSĚZ MATURGA

- (2) “Eylenemde yeş yĕĝtler eylene de eylene;
 (3) Min yaratsın dip, űzĕnĉe herbĕrĕ ıspaylana;
- (4) Nişliym indĕ, aptıradım”, dip ŝikayet eyledĕñ;
 (5) Maktanuvga oĥŝatıp, bĕr kĕn ĥikayet eydedĕñ.
- (6) Ul yĕĝtlernĕ kaĉırmak? bik uñaydır ul siña;
 (7) Kűrsetiy mĉĕ min, alaysa, bik asat bĕr yul siña:
- (8) Sin, alar kilgeĉ, tebessĕm it, fekat bir kĕl ĝĕne,
 (9) Nik ayak bassın şulay itkeĉ te bĕrsĕ bĕr ĝĕne.

[103] (1) KULIÑ

- (2) Çın beĥĕtlĕdĕr kuliñ totkan kuliñ;
 (3) Gaynĕ kodsiyet ve gıyffettĕr kuliñ.
- (4) Yaltırıydır sanki nurdan bĕr balık,
 (5) Bĕr ferĕŝte kűñlēdey paktĕr kuliñ.
- (6) Tĕrle ĥesretten agulangan kűñĕl;
 (7) İy matur kız! Zehre tiryaktır kuliñ.
- (8) Yeŝ kűñĕlnĕ totsa ıĉkındırmıy ĥiĉ,
 (9) Bĕr siĥĕrlĕ, sĕrlĕ karmaktır kuliñ.
- (10) Her beĥĕtnĕñ başı şunnan baŝlana,
 (11) Bĕr beĥĕt beĥrĕne tarmaktır kuliñ.
- (12) Min kuliñ totkaĉtan aŝtım kűkke de,
 (13) Bĕr de ĉiksĕz gali ĉarlaktır kuliñ.

- (14) Eyë, buyıñ da zifa, tuba këbi,
 (15) Şul mökaddes talga yafraktır kuliñ.

- (16) Şagıyrane süz bu, añlarsıñ üzëñ,
 (17) Bu sıyfatlardan yıragraktır kuliñ.

- (18) Tukta, bër maktıym elë dip uyladım,
 (19) Elle nik maktarga ansattır kuliñ!

[104] (1) KÜK SIYIR

I

- (2) Başka hayvannar këbi, uşbu cihanda küp sıyır:
 (3) Bar ağı, bardır karası, emma barmı kük sıyır?
- (4) Bilgëlë indë, sıyır hiç andıy töste bulmıy ul;
 (5) Yuk-yugin, yuk bulsa da, bëznëñ tarafta buldı ul.
- (6) Bar idë bëznëñ avılda kartayıp bëtken ebi,
 (7) Bër üzë, yalgız başı, yortında yuk bër ademi.
- (8) Kartı sav çaktuk gomër itken yagımlı bër meçë,
 (9) Bu ebinëñ şul idë tik ipteşë hem sërdeşë.
- (10) Bër ulı bar, ul da çit cirlerge kitken, eşte ul;
 (11) Bër de kaytalmıy avılga yaz da, köz de, kış ta ul.
- (12) Aç yalangaç tügël idë bu ebi, tik yatsa da;
 (13) Hat yaza ugli, sala az-maz kızıl, kük akça da.
- (14) Bërvakit, könnerde bër kön, hat yaza karçık ulı;
 (15) Hat bëlen bërgük utız sum akça salgan bëryulı.
- (16) Akçanı algaç, ebi kitken nidendër Etnege,

(17) Ni öçendër, bëlmiym, elle can tereze kakmaga?

(18) Kaktım-suktım, eçëldë,

(19) Teñkelerë çeçëldë;

(20) Ėtë çıktı örmege,

(21) Kızı çıktı kürmege;

(22) Ėtën aldım pıçakka,

(23) Kızın aldım koçakka.

II

[105] (1) Yuk la, min bu vak setırlarını yazam uynap bolay;

(2) “Etne” digen süznë yazgaç, cırlıysım kildë şulay.

(3) İskë bu takmak, sabıy vaktımda küp takmaklagan

(4) Takmagım bulganga, küñlëm defterëmdë saklagan,

(5) Bër utırsam yalgızım şul defterëmnë aktarıp,

(6) Şul kilëp çıktı da yazdım, kalmasın dip taptalıp.

(7) Vallahi, canday kürem min iskëlernëñ cırların,

(8) Kükregëmdë saklıym, eytërsëñ resülnëñ tırnagın.

(9) Ye, minëm kayda ĥıkeyem? Nik anı çitke boram?

(10) Yuk, zararsız; min şulay yazgan çağında yötkërem.

[106] (1) TOTSА MESKEVLER YAKAÑ!

(2) Ni kıylırsıñ, ĥaci abzam, totsa meskevler yakañ?

(3) Kak tı budëş otveçat tam, totsa meskevler yakañ?

(4) Sıgmaz irdëñ kiñ ciĥanga, malıña megrur bulıp;

(5) Daje v tyurmu, sıyarsıñ totsa meskevler yakañ!

- (6) “Tiptërëp” yördëñ teteylerde, teatrı sügëp;
 (7) “Net, knyaz, postoy!” diyërler, totsa meskevler yakañ!
- (8) Eyleneñde eylenep yörgen monafik mullalar
 (9) Eylenëp te karamaslar, totsa meskevler yakañ!
- (10) Yeşler üstënnen donos iltkende yahşy “dustlarıñ”,
 (11) Bël, üzëñnük yaptırırlar, totsa meskevler yakañ!
- (12) Bël, hezër dönya kafirge hem siña cennet elë;
 (13) “Mö’mine zindan” bulır ul, totsa meskevler yakañ!
- (14) Tıñlamsañ bu nesıyhetnë, yazu buşka fekat;
 (15) Ğş üter bit tıñlasañ da, totsa meskevler yakañ!
- (16) Citmegenmë bër hatın, öç-dürt hatın asrav nige?
 (17) Bër hatınga zar bulırsıñ, totsa meskevler yakañ!

[107] (1) ISULI KADİMÇË

I

- (2) Meger könnerde bër kön, emr-ë trahtır,
 (3) Utırmıştım ki bër pivnoyda sirra.
 (4) Kulımnı sëltedëm fani cihannan,
 (5) Ağızda papiros, aldımda sirra.
 (6) Trahtırlarıñ ul gaşyklarınnan
 (7) Tëzëldëler kilëp katıma torra.
 (8) Didëler: Këm, niçön tik ultırasıñ?
 (9) Davay garmun kitërt, bëznëñde cırla.
 (10) Kitërttëm skripka bërle garmun;
 (11) Kızıklı barça nerse kildë monda.
 (12) Fekat bër bülmede, hiçkëmse kürmes,
 (13) Kitërttëk bërneçe akşarlı kız da!
 (14) Guleyt ittëk, tamam şunda işërdëk;

- (15) Bötën bit-baş kızardı, tottı kızma.
- (16) Bërazdan sanki bëzge kildë ilham:
- (17) “Gıylëm” buldık, hezër bëz ehlë fetva.
- (18) Kërëştëk tikşërërge mullalarnı,
- (19) Ki yagni kaysı azgın, kaysı tekva.
- (20) Sügëp tëttek ceditlernë de, yagni
- (21) Alar dinsëz: şulay yazgan kitapta.
- (22) Hëram dibëz teatr, tansalarnı,
- (23) “Tëgënde tiptëru” evla ve eglä.
- (24) Küñëller kaldı saf şirk ve zalalden:
- (25) Mınutta pot ve pot dinlëlëk arta.
- (26) Bëz ocmağ koşları buldık bu cirde,
- (27) Bötën bülme tulıp kittë sevapka.

II

- [108]
- (1) Hisapsız küp ëçëlgen, melcëgenmin,
 - (2) Utırgan cirde şunda kalgıganmın.
 - (3) Şuluk helde miña bër töş kürëndë,
 - (4) Töşëmde bik gacep bër eş kürëndë.
 - (5) Söyliymmë min töşëmde, ah, ne kürdëm?
 - (6) Üzëmnë güyaki ocmağta kürdëm.
 - (7) Tëzëlgennerdër etrafımda hurlar,
 - (8) Ki aydan yaktı yözler, balkıy nurlar.
 - (9) Piçetlengen şerablar alga kilgen.
 - (10) Afisiantlar barı vildan ve gıylman.
 - (11) Eçëmlëkler bötënley besplatnıy,
 - (12) Bërev de bër tiyën akça tületmiy.
 - (13) Kızık soñ! Bër kulım bërden eçem min,
 - (14) İkençë kul bëlen hurlar koçam min.
 - (15) Këtërdep temlë pëşken ketlitë bar,
 - (16) Zakuskaga dehi koşlar itë bar.
 - (17) Bërazdan bër taraftan çıktı rizvan,
 - (18) Temam altın-kömëşke, nurga çumgan.
 - (19) Didëm: “İy hezreti bevvabı cennet,

- (20) Niden lektě miňa bu nazı-nıgmet?”
 (22) Didě: “Ocmahlısıñ, sin çönki dinlě,
 (23) Ҳimayet eyleděñ pivnoyda dinně.”

III

- (24) Töşem şul töşke citkende uyandım;
 (25) “Elě min kayda?” Yak-yakka karandım.
 (26) Utırgan dustlarımnan ciller isken;
 (27) Kěsemge kulnı salsam, taydım isten:
 (28) Ҳoday organ karaklar, uñmagannar,
 (29) Kěsemnen pırtmanıtı urlagannar.
 (30) Şuluk Һelde kilěp kěrdě afisiant,
 (31) Reһimsöz yörteděr küzlerně yalt-yalt.
 (32) Didě: “Barin, dvadtsat rubley c vas.
- [109] (1) Davaytě skorey, skoro uc ças!”
 (2) Didem: “Dingě may iptешler ukral;
 (3) Sabakılar. Oni ukral da udral.”
 (4) Afisiant küp talaşmıy kittě minnen,
 (5) İkě dane kılıçlı yanga kilgen.
 (6) İkě kuldан ikesě kildě tottı,
 (7) Afisiantı yañak töpke utırttı.
 (8) Çıgıp barganda döp-döp tipkeliler,
 (9) Yaman süzler bēlen sipkeliler.
 (10) Ozak ta ütmiçe min çaska kěrdem,
 (11) Töşemnēñ rastlıgın şul çakta kürdem.
- [110] (1) BĚR RESĚMGE
- (2) Bik matur bit, bakçı bu kıznıñ küzēne, kaşına;
 (3) Mēñ ve milyon aferin bu suretēñ nekkaşına.
- (4) Bu ozın saçnı kayan algan iken soñ bu koyaş?
 (5) Kür Ҳodaynıñ kodretēnē, bir küzēñ sal başına.

(6) İy koyaş! Yemsəzlägənnen sin oyalırsıñ, bəlem,

(7) Ger çağırtırsañ yözəñnə sin bit almasına.

(8) Kürse yañlış bu matur kızınıñ fekat resmən gəna,

(9) Şöbhesəz, səlter kulım Mecnün de üz Leylesəne.

(10) Bulsıydə ocmağ türənde evvel ük resmə monıñ,

(11) İltifat itmes idə Adem de üz Hıyvasına.

(12) Kürse Harut bərle Marut, yuldan azmaslar idə,

(13) Belki, bakmaslar idə şaytannarı igvasına.

(14) Tatlı ırnən üpse bər men, kevserəñnə nişlesəñ?

(15) Par kilər ul dönyanıñ ülmes Hozır İlyasına.

(16) Kürseydə İblis legıyn de, kayda baş tartıp yörü!

(17) Baş iyerdi secdege, kaytıp tagın Allasına.

(18) Bulmasa sayravları medh-ə senasında monıñ,

(19) Kit! Pıçak kərsən cihanniñ barça sandugaçına!

[111] (1) KİÑEŞ

(2) Yakın dustım! Siña minnen kiñeş şul:

(3) Kəşəlerge sərəñnə söylemes bul.

(4) Ğçənde nerse yanganın azəñ bəl,

(5) Üzəñ kaygır, üzəñ yıgla, üzəñ köl.

(6) Açıp yeşrən hüzineñnə yörekte,

(7) Söyleşme bər de artık süz kirekte:

(8) Kəşələr üzlerən ançak söylerler,

(9) Beğətsəzleməñ östənnen kölerler.

(10) Alar yırtkıç, alardan çitte bul sin,

(11) Alar barda bürëñ bër yakta torsın.

(12) Sërëñ bëlgeç, kızartırlar yözëñnë,

(13) “Cüler bu!” dip, açırmaslar küzëñnë.

(14) Kaça kür, koş kēbi, maktavlarınnan,

(15) Hēberdar bul ki şunda av barınnan.

(16) Eger bassa sinë bër-bër zamannı

(17) Yılamıy yomşamas hēsret ve kaygı,

(18) Utır avlakka, kayda hiç kēşë yuk,

(19) Sabıyday, temlë-temlë küz yeşë tük.

(20) Kilēp kërse bērev nek şul çagında,

(21) Siña min bër kiñeş eytim tagın da:

(22) Digēn sin: “Küzlerēm niktēr avırta,

(23) Özēlmıy yeş aga kiç hem de ırte!”.

[112] (1) ŞATLIK VE HESRET

(Pleşçeyevtan)

(2) Bolıtlap kön, yeşēn yeşnep, katı kük kükregennen soñ,

(3) Tonık, şıksız hava, küznë açalmasılık burannan soñ,

(4) Açıldı bērzamannı kük yözë: indë bolıt kittë;

(5) Küñëlge şul vakıt bērtörlë rehetlëk tulıp kittë.

(6) Ozakkamı velekin bu?... Bērazdan diñgēz östēnde

(7) Kara, yemsēz bulıtlar buldılar peyda, şul uk hinde.

- (8) Küresëñ, bu bolit bërle gomërlëkke koyaş bërge;
 (9) Şulay bërge bugay: şatlık ta Һesret, kanlı yeş bërle.

[113] (1) ULMI? UL...

- (2) Ul zıyalıdır, bëlemsöz: megrifet, Һikmet sata;
 (3) Manjet alğan un tiyënge, biş tiyënge ak yaka.
 (4) Şep sikërgëçtër üzë, nek tastımalı tansanıñ;
 (5) Ul ayaklar, min siñaytim, “trattata da trattata!”
 (6) Bër taraftan bër gazit tulğan aniñ statyası,
 (7) Çüplenëp annan da monnan törlë-törlë safsata...

[114] (1) MEҺEBBET

- (2) Cir yeşermes, göl açılmas, töşmiy yañgır tamçısı;
 (3) Kaydan alsın şigri şagıyr, bulmasa ilhamçısı.
 (4) Bër güzelden kaysı şagıyr, eytëñëz, ruһlanmagan?
 (5) Bayron'ıñ, Lermontov'ıñ, Puşkin'ıñ mı, kayısı?
 (6) Faydasız bër it kisegënnen gıybarettër yörek,
 (7) Pare pare kismese gıyşık meҺebbet kayçısı.
 (8) Tëşlerëneñ gevherënnen kabızıp aldım mäne
 (9) Min bu şigrë, eytseñëz le, ëncëden kim kay töşë?
 (10) Bu Tatar şagıyrlerën mömkendër artka kaldıru,
 (11) Alga sörsën gaşıykın ançak meҺebbet kamçısı.
 (12) Hiç Һucalıknı kabul itmem bötën dönyaga min,
 (13) Bulmaga mömkin iken gıyşık, meҺebbet yalçısı.

- (14) Emma lezzetlë de soñ yeşrën gazap, yeşrën yanu!
 (15) Bar miken, bëlmin, monıñ minnen bütän añlavçısı?

- (16) Barça eħrarë meħebbet minnen unda, zan item,
 (17) Kayda Ferhad bërle Mecnun! Min alarnıñ tañçısı!

[115] (1) TÖLKË HEM YÖZËM CİMËŞË
 (Kırlov'tan)

- (2) Nihayet karını açkaç, Tölkë dust bër bakçağa kërdë;
 (3) Ul anda citken yözëm Cimëşlerën kürdë.

- (4) Yözëmnër könge karşı yaltırıylar legıl, yakuttay,
 (5) Bolarga ħeyleker aç Tölkëñëñ küzler yaña uttay.

- (6) Yözëmnernë aşarga ürële, sikërgelep karıy;
 (7) Küre küz, citmidër buy, ul tamam ħelden töşëp arıy.

- (8) Ozak miħnetlenëp, kalgaç yözëmnernë alalmıyça,
 (9) Alalmay ħurlıgın üz östëne yöklep kadalmıyça:

- (10) “Yözëmnër çi, elë ölgërmegenner, pëşmegenner”, diy.
 (11) “Bozarsıñ aşkazanıñnı, kilëşmiy içke anlar!” diy.

[116] (1) BEYREM BÜĞËN!

- (2) Bar küñëllëlk bötën dönyada, bar bër yem büğën.
 (3) Nerseden bu? Min bëlem: beyrem büğën, beyrem büğën!

- (4) Bër mökaddes ħis bëlen herbër këşë ħeyran büğën;
 (5) Uynıy sazım da minëm beyrem köyën, beyrem büğën!

- (6) Arttıra, kürdëm, koyaş gadettegëden balkuvın;
 (7) Ul kiyingendir, didëm: beyrem büğën, beyrem büğën!

(8) His itęp her cirde de bęrtörlę huş is añkuvın:

(9) İslęmay sörtken iken dönya! Didęm: beyrem bųęęn!

(10) Bęr tęleęęnę koęaklaşkan kųręp bęr bay bęlen:

(11) Kųñlę nęękergeñ! Didęm: beyrem bųęęn. beyrem bųęęn!

(12) Yar başınnan tıñladım min bęr sunıñ dulkınnarın:

(13) Söyleşeler uzara: beyrem bųęęn, beyrem bųęęn!

(14) Tıñladım ekręn gęne iskende beyrem kün cilęn;

(15) Ansı da söyliy tağın: Beyrem bųęęn, beyrem bųęęn!

[117] (1) PĘÇEN BAZARI, YAĞUD YAĞA KİSĘKBAŞ

I

(2) Başlıyk elę süznę Kareğmet ile,

(3) Yad iterler, kęm bęle, reğmet ile.

(4) Aldımızda at kemitęn kųrelęm

(5) Hem Mikitin cemgatęne irelęm.

(6) Bu Kazanda hup-hup eşler kųp torır,

(7) Hiç monıñ tik bęri tekıy yuk torır.

(8) Đak Tegale nerse kıylsa, irke bar,

(9) Rus Mikitinnęñ Kazanda tsirkı bar.

(10) Şunda bardır bęr mösęlman pehlęvan,

(11) Bik ozın, bik köçlę, gayretlę civan.

(12) Şep batır, Zerkum kębi, Salsal kębi;

(13) Đeylege osta, Seyit Battal kębi.

(14) Bër hikeyet kildë tëlëmge arıy,
 (15) Yaşılıp söylep birëp bulsa yarıy.

(16) Tañga kalsın tirëçëler, itçëler,
 (17) Şemçëler de, mayçılar, kibëtçëler.

(18) Bërzaman bardım Pëçen bazarına,
 (19) Şunda min taptım azık yazarıma.

(20) İrte bërten kaynamakta bu bazar,
 (21) Kayda baksañ, anda tulgan sevdeger.

(22) Kaysısı satmaktadır, kaysı ala,
 (23) Bërsë aldıy, şunda bërsë aldana.

[118] (1) Her zamannı monda hëller şul iken,
 (2) Herkëm üz helë bëlen meşgul iken.

(3) Yögrëşeler sörtëne de abına
 (4) Barça möeminner “Köfër poçmagı”na.

(5) Nindi eş bulgan soñ anda, nerse bar?
 (6) Bër sugış çıkkannı elle, ye pojar?

(7) Min de çaptım şunda möeminner bëlen.
 (8) Meskevski yakka küz salsam, kürem:

(9) Tegerep yul urtasınnan taş kile,
 (10) Taş tügël le, bër kisëlgen Baş kile.

(11) Baş kile şundi katı, şundi kızıp,
 (12) Polnıy hod kilgen tramvaydan uzıp.

(13) Her taraf tulgan karavçı, yuk sanı,

(14) Baş “Köfër çatı”na citkeç tuktadı.

(15) Kürdeler bër kisëk adem başını;

(16) Aglayu kildi de tüktë yeşëne.

(17) Gevdesë yuk bër gaceyëp Baş irër;

(18) Şehit irër, ikë küzë yeş irër.

(19) Yuk ayagı, gevdesë hem yuk kulı,

(20) Bër kisëk baştır, haman söyler tëlë.

(21) Sakalı ak, hem yözënnen nur çıkar,

(22) Küz kamaşır, herköm yözëne bakar.

(23) Yözën ordı tufrakka, kıyldı zarıy,

(24) Zarıy-zarıy yıgladı şemçë Gali.

[119] (1) Başını kürgeç, ihtıyarsız can açıy:

(2) Ey canım miskinnëñ başıy?

(3) Aglıydır herköm, küzënnen yeş sıgıp,

(4) Aglıy kibëtten kelepüşler çıgıp.

(5) Hem ayak astında yatkan tirëler

(6) Barça: “Ay, miskin de, ay miskin!” diyeler.

(7) Şunda tav-tav torgan un kapçıkları,

(8) Aglıylar sailçë kız-karçıkları.

(9) Aglamaska, bër mösëlman başı bu,

(10) Her mösëlman bendenëñ canaşı bu.

(11) Aglıy Kisėkbař, moñın-zarın sėyliy,
 (12) Ak sakallar: “Nerse buldı?” dip sorıy.

(13) Kızganıçlı bėr kıyafet, yeřlė kűz
 (14) Bėrle miskin Bař bolay dip bařlıy sűz:

(15) “Bařtan űtkennė sėyliymėn, tıñlagız,
 (16) Mın ĥaci bardım ĥace tuksan tugız.

(17) Kűp tevaf ittėm Ĥicaz saĥrasını,
 (18) Cidde’sėn, hem Mekke’sėn, Sanga’sını.

(19) Mın glasnıylıkta tormışdım yane
 (20) Bu řehernėñ Dumasında un sene.

(21) Hem de Meskev’den de mallar almışım,
 (22) Sumına tuksan tiyėnnė řelmėřėm.

(23) İte irdėm kėn de bėr Kor’en ĥetėm,
 (24) Almışım gomrėmde unbişlep ĥatın.

[120] (1) Kiç barır irdėm “Teteyler retė”ne,
 (2) Ėvrėlėp kėndėz kėřė suretėne.

(3) Bar idė kartlıkta algan ĥatınım,
 (4) Bėr balam, ah, kűz nurım! Ah, altınım!

(5) Kart kėnėmde bunlar ipteşler idė,
 (6) Yaĥřı yuldaşlar ve sėrdeřler idė.

(7) Tartıp aldı bunlarıy minnen diyű,
 (8) Sėzge vacibtır miña yardım kıylu.

- (9) Anlarıy aldı da kērdē koyıga,
 (10) Kaygı kuymıy küzlerēmnē uykuga.

- (11) Kıylmasañız sēz miña yardım eger,
 (12) Sēzge minnen yevm-i meḥşer degva bar!”

II

- (13) Şunda kartlar cemgulıb kiñeşteler:
 (14) “Nişliybez soñ Aglap eş bulmas!” diyeler.

- (15) Kaysı eyte: “Patşadan soldat sorıyk,
 (16) Ul Diyünē cedre bērlen attırıyk”.

- (17) Kaysı eyte: “Sadri Maksudi bardır,
 (18) Meselenē, belki, Meclēske salır.

- (19) Bēz anıñ çön küp tırıştık şar salıp,
 (20) Aḫırında Dumaga da sayladık”.

- (21) Kaysı eyte: “Kamçılı İşan barır,
 (22) Ul Diyünēñ, belki, siḥērēn kaytarır”.

- [121] (1) Urtadan bir küp bēlēklē kart kēşē
 (2) Eyte: “Bu ḫakta minēm fikrēm şuşı:

- (3) Tıñlagız, bu tik Kareḫmet’niñ eşē;
 (4) İndē ul, meglümēñēz, köçlē kēşē.

- (5) Ul barıp alsın Diyü’neñ canını,
 (6) Kaytarır ul bu Kisēkbaş kanını”.

- (7) Barça kartlar: “Yaḫşı bu, yaḫşı!” diyeler.
 (8) “Vet mēne reḫmet! Babay taptı”, diyeler.

(9) Bu babay fikrën turı itsën Hoda!

(10) İttë bër mö”min kēşë şunda inda:

(11) “Miñlēbay! Bar, tiz KareHmet’ně çakır!”

(12) Çaptı kittë Miñlēbay çatır-çatır.

(13) Ütmegendër küz açıp yomgan zaman,

(14) Kildë de cittë Karehmet, kahrëman.

(15) Ėstedë Başnı küterep bakmaga:

(16) Gayretën ve kuvetën kürsetmege.

(17) Niçe këm zur eyledë – kütermedë,

(18) Zerre mıskal cirënnen tibretmedë.

(19) Hiç kutaralmıy anı, heyran kala;

(20) Köçlene, tirliy batır, helden taya.

(21) Ul baş eyte: Bu Karehmet şaştımı?

(22) Ul küterërlëk ciñël bër başmı bu?

(23) Bër tügël, meñlep Karehmet kilse de,

(24) Hetta Zaykin, Mëdvëdëv bër bulsa da,

[122] (1) Hiç nasıyp bulmas alarga kuzgatu,

(2) Faydasızdır kuzgatırğa küz atu.

(3) Çikmesën buşka gazapnı, bulmıy da,

(4) Çönki bar meñ pot tegassıb bu mide.

(5) Bu mide yözlep gıynad ambarı bar,

(6) Bu mide meñ pot sıranıñ parı bar.

- (7) Bu mide bardır cehalet un vagon,
 (8) “Min bëlemlëk” degvası, bër mëñ vagon.

- (9) “İskë, izgë” fikrë bardır un këlet,
 (10) “Her cedit, kafër” yëgërmë sklad...”

III

- (11) Hızırın: “Ah, nindi izgë baş!” diyeler,
 (12) “Tik yene urnına yabışmas”, diyeler.

- (13) İndë mö'minner katı kızgandılar,
 (14) Çın küñilden baş öçën sızlandılar.

- (15) Hem üre tordı batırnıñ çeçlerë,
 (16) Gazbile avzınnan utlar çeçredë:

- (17) “Min, didë, dönyada tormıym, içmasam,
 (18) Şul Diyü, zalim başını kimesem.

- (19) Barmıymın hetta Mikitin tsirkına,
 (20) Şul Diyü başına küñlëm cilkëne.

- (21) Şunsız indë bër de rehet kürmemën,
 (22) Hem Pugaç-Zaykin retëne kërmemën.

- (23) Ye ülem min, ye şunıñ muynın kisem,
 (24) Hık gıynayet eyler irse, min basam”.

- [123] (1) Bar halık ta: “Bar, Karehmet, bar”, diyeler,
 (2) “Bu Kisëkbaş hatının kotkar”, diyeler.

- (3) “Barmıylarmı? MİN baram, ilbet, baram,
 (4) Barmasam, dönya yözë bulsın heram!..”

(5) Bu rahēdten soñra Başnıñ küzlerē

(6) Yaktırıp kittē, açıldı yözlerē.

(7) Ul baş eyte: “Ey batır, reḥmet siña,

(8) Yökledēm min bik avır zehmet siña.

(9) Barça irkēñnen ve tsirkıñnan cōda

(10) Buldıñ indē, bes, siña minnen doga.

(11) Eydegēz, ey ehlē bazar, bēryulı

(12) Fatiḥa: uñsız Kareḥmetnēñ yulı!”

(13) Şul vakıt kullar bēlen tuldı sema,

(14) Çın küñēl bērlen kıyla herkēm doga:

(15) “İy Ḥoday’ım, bir Kareḥmetke medet,

(16) Uşbu yulda bir añar köç hem selet!”

(17) Bērzaman kullar salındılar tōşēp,

(18) Kürdeler: kildē tramvay citēşēp.

(19) Pehlēvan vagonga cirleştē kērēp,

(20) Aldı “peresadka” bērlen bēr bilēt.

(21) Barça mö’minner ozatıp kaldılar:

(22) “İy Ḥoday’ım, reḥmetēññē sal!” diyeler.

(23) Kuzgalıp kittē vagon, cildey bara,

(24) Baş yomarlanıp kite, cirden bara.

[124] (1) Başnı kürgeç, kuzgalıp gayretlerē,

(2) Ördē barça içtēlernēñ ētlerē.

- (3) Yögereleler aldı-artlı bër kötü
 (4) Kekerë koyrıklar! Kaya başnı citü!
- (5) Ul baradır yögrëk attan da katı
 (6) Hem ceyevden atkan uktan da katı.
- (7) Üz hëlënçe kitmedë tır-tır vagon,
 (8) Taş ata başka malaylar yalgabun.
- (9) Kaldı uñ yakta “Kitaplar hñanesë”,
 (10) Sulda, “Elislah” idarehñanesë.
- (11) Bër segat, bër kön ve öç kön kittëler,
 (12) Zur zavod Krestovnikovnı üttëler.
- (13) Cidë könë, tönë çönki kittëler,
 (14) Hagehan bër sahraya irëştëler.
- (15) Şunda citkeçtën tramvay tuktadı,
 (16) Baş yomarlanıp baradır tuktamıy.
- (17) Tuktagaç şunda sihërlë maşına:
 (18) “Nişliybëz?” didë Karehmet başına.
- (19) Ul baş eyte: “Sin vagonnan tüş hëzër,
 (20) Bik yakınlaştı kireklë tüş hëzër.
- (21) Bëz bariyk azrak ceyev alga taban;
 (22) İşte bu aldındagı küldër, Kaban.
- (23) Bar dorır külnëñ töbënde bër koyı,
 (24) Şunda kërdë ul tëgë zalim Diyü!”

- [125] (1) Süz retë kilgeç, item ezrek beyan,
 (2) Taki yeşrën kül töbë bulsın gayan.
- (3) Anda hertörlë gacepler bar da bar:
 (4) Kıp-kızıl altın şeher, ciz karyeler;
- (5) Mөгëzë mermer bolannarmı kirek,
 (6) Altı yöz başlı yılannarmı kirek.
- (7) Su anası, bik yavız, yözë kara,
 (8) Yıl da bër ye uglannı ye kızını ala.
- (9) Şul zaman, këm, këldë Meskev gaskerë,
 (10) Bu Kazan'ga tup atarga başladı.
- (11) Şul cakıt cannar, vezirler kaçtılar,
 (12) Barça malnı uşbu külge saçtılar.
- (13) Saçtılar altın, kömëşnëñ hemmesën,
 (14) Yagni “bëznëñ mal këşëge kalmasın”.
- (15) Şul zamannan birlë, këm, altın, kömëş
 (16) Kül töbënde hiç hisapsız küp, imëş.
- (17) Bërzamanda, şöbhesëz, bu kül kiber,
 (18) Dip, gakıllı zur hëkimner söyliyler
- (19) Kiptiyse, bër defga kuzgalıp barı
 (20) Kül buyınıñ medrese taliblerë.
- [126] (1) Barça baylıknı cıyaçaklar, imëş,
 (2) Hiç hönersëz bay bulaçaklar, imëş.

- (3) Yıl yıl artınnan haman ütmektedər,
 (4) Kül buyı taliblerə kötmektedər...

V

- (5) Eyde maksudka! Alar kötsən elə,
 (6) Süz Kisəkbaşka kiləp citsən elə.
- (7) Ul Karehmetnəñ bilənde bavı bar;
 (8) Bavniñ altı mēñ kolaçlı buyı bar.
- (9) Bav bəlen ul eşnə yaḥşı cayladı:
 (10) Bər oçın Başniñ tēlēne beyledē.
- (11) Bər oçın uçlap, Kabanga çumdı ul,
 (12) Tup-turı şunnan koyıga tottı yul.
- (13) Ul töşe, bər kön töşe, oç kön töşe;
 (14) Tuktamıy inmektedər köndēz-kıçe.
- (15) Bər ayagı eylenedər, bər başı,
 (16) Her minut, hirdem Hozırdır yuldaşı,
- (17) Ul ine, Alla süzən tekrar kıyla,
 (18) Tıšta agrıydır Kisəkbaş, kaygıra.
- (19) Nek töşəp kitkenge un tevlək tula,
 (20) Aḥrı cirge ayakları törtēle.
- (21) Pehlēvan, gayat arıp, eşten çıgıp,
 (22) Un minut tordı katıp, gaklın cıyıp.
- (23) Bėrvakit bėznəñ batır açtı küzən:
 (24) Bər saray aldındadır kürdē üzən.

(25) Şuhdıy yaħşıdır ki, hiç mondıy saray

(26) Salmagandır Keçiměskiy İbiray.

[127] (1) Kapka başında yeşel levhe tora;

(2) Anda işte uşbu süzler ukıla:

(3) “Monda sakın buji firka caniya,

(4) Tabiygıynner mezhebě Gaynaniya”.

(5) Tarttı kuptardı Karehmet kapkanı,

(6) Soñra tiz-tiz elgerěge atladı.

(7) Kěrdě de kurdě: sarayda bër hatın

(8) Celbiterlěk her kěşeněñ dikkatën:

(9) Yöz nuri durt yaknı enver eylegen,

(10) Teñrëněñ gıyşkı añar kar eylegen.

(11) Namaz ukır ul aħiret hatını,

(12) Ah iter, kükke ıgadır tötëně.

(13) Küz yeşě secde cirëně bolgamiş;

(14) Ul Kisěkbaşnıñ helelě bu, iměş.

(15) Üttě annan, kittě başka bülmege,

(16) Şundıy kürëněş, kızganiçtır kürmege:

(17) Anda bş yözlep mösělmannar tulı,

(18) Bağlıdır herběrseněñ ayak-kulı.

(19) “Alla, Alla! Saklıy kür utdin!” diyeler,

(20) “Kıyl şefegat, ya Bahavetdin!” diyeler.

- (21) Sikëreler, cënleneler üzlerë,
 (22) Hem akaygan, kot oçarlık küzlerë.

- (23) Çön bolar hep pehlëvannı kürdeler;
 (24) Bëravızdan böyle föryad kıyıldılar:

- [128] (1) “Merħemet it, iy Kareħmet, bëzge sin;
 (2) Bëznë kotkar, iz Diyünëñ izmesën.

- (3) Her minut ütken sayın bëz kurkuda:
 (4) Bu Diyü her kön bişer adem suya.

- (5) Küp idëk bëz biltır, ütken köz gëne,
 (6) İndë kaldı barçabız biş yöz gëne”.

- (7) Şunda bër bülme kürëndë, şaktıy kiñ,
 (8) Kürdë batır: Şunda yatkan ul legıyn.

- (9) Binihaya zur başı, gömbez kader,
 (10) Ni sebeptendër, başında fes te bar.

- (11) Salınıp töşken kilëşsëz mıyığı
 (12) Bik ozındır, mislë küsë koyırığı.

- (13) Barmakları oħşar adem gevdesë,
 (14) Küp Tatarnı imgen irdë ul gasıy.

- (15) Bilgëlë indë, Kareħmet kurıkmadı;
 (16) Ul anı “tor! tor!” diyüben törtkeliy.

- (17) Negreler bërden Diyünë uygata;
 (18) Hiç uyanmıy uykusınnan, ul yata.

(19) Törtkeli torgaç, nihayet, uygana,

(20) Kurkıncılı küzlerë uttay yana.

(21) Ul diyü uygandı, dürt yakka bakar,

(22) Köfër süzler, agzıydin utlar saçar:

(23) “Nik yürisëñ monda röhssetsëz kërëp,

(24) Hiç oyalmıy temlë uykum bozdırıp.

[129] (1) Bëlmıysëñ, maħsus koloniyam bar minëm,

(2) Meħkemem bar, avtonomiyam bar minëm.

(3) Kurkmadıñ, monda niçëk kërdën kıyıp?

(4) Bar iken yörgeñ këşë kannan tuyıp!”

(5) Yazmıymin sugış ne resme bulganın,

(6) Kaysısı ciñëlgenën ye ciñëlgenën.

(7) Görzi töşkeç, kaysı bilden batkanın,

(8) Kaysısınıñ mañgayınnan batkanın.

(9) Kariëm, itkë kanegat barına,

(10) İtmeseñ, eyde Pëçen bazarına.

VI

(11) İrte bërlen kaynamakta ul bazar,

(12) Anda da monda kızadır sevdeler.

(13) Kızsa da gadettegëçe sevdeler,

(14) Elle nik бүгән күñәлсәздәр bazar.

(15) Her mösëlman elle nige kaygılı,

(16) Nersege һемлитмеге бу kaygını?

- (17) Yuk, alarga kaygırırğa yul da bar:
 (18) Nek bër aydır, yok Kisëbaştan heber.

- (19) Cemgulıb öç-dürt kēşē her çat sayın,
 (20) Gepleşēp kaygırtalar Başnıñ helēn:

- (21) Yagni ul miskinge ni bulgan iken?
 (22) İkē yekniñ kaysısı ciñgen iken

[130] (1) Ehlē islam şul revēşçe yahzenün...

(2) Kürēne şul hel yıraktan, aḡ, vagon!

(3) Nerse bulgan? Nindi hikmet, kēm bēle?

(4) Taşbaka töslē, vagon ekrēn kile.

(5) Öç segat üttē kürēngendin birē,

(6) Yuk elē asla yakınlaşkan cirē.

(7) “Nik bolay bu?” dip gaceplengen bazar,

(8) Eylemekte passacirlar intizar.

VII

(9) Tın gına torgan vakıtta şul revēş,

(10) Kildē yemsēz, kurkıncılı bër tavış.

(11) Bik katı kük kükregen töslē bula,

(12) Cir yarılğan, tētrengen töslē bula.

(13) Bër arıslannar akinganday bula,

(14) Bër kötü işek bakırganday bula.

(15) Küz açırmaslık çıgıp komlı buran,

(16) Bastı zolmet cir yözēnē şul zaman.

(17) Her taraf zolmet, kürənmiydər koyaş,

(18) Kurkuga töştə kəşələr, kart ve yeş.

(19) Hiç kəşə bəlmıy: ni hikmet bu, ni bu?

(20) Elle çınlap ta kıyamet könmə bu?

(21) Elle bər “koyrıklı yoldız” töştəm?

(22) Elle Teñrə sur örərge kuştımı?

[131] (1) Dönyaga soñgı minutilar kildəm?

(2) Elle hannıñ mescədə cimrəldəm?

(3) Elle tevbe mapkası yabıldımı?

(4) Elle bər bay korsagı yarıldımı?

(5) Taşpulatlar cömle dər-dər səlkəne...

(6) Karşılık yoktur Hodaynıñ irkəne.

(7) Ercede çitək-kevēşler kuzgala,

(8) Hem öyöp kuygan kelepüşler ava.

(9) Tanımıy dust dustını, kardeş kardeşən,

(10) Her kəşə kurkıp ukıy “lehevle”sən.

(11) Ni bela kildə Kazannıñ halkına?

(12) Oçradıarmı Hodaynıñ kahrəne?

VIII

(13) Bes, şu resme kurkışıp torgon zaman,

(14) Çıktı añsızdan koyaş, kittə tuzan.

(15) Kürdələr: cittə kiləp meglum cagon,

(16) Tagılıp artında bər nerse tagın.

(17) Ni küreler: önmě, yalğan töşmě bu?

(18) Tagılıp kilgen tēgě feslě Diyü.

(19) İy dulıy! Melgun Diyü, iy tartıla!

(20) Akıra yemsěz katı, cir sēlkěne.

(21) Bitě-başı kanlanıp bētken yene,

(22) Eylenesěnde Kisěkbaş eylene...

(23) Söyrelěp cirden Diyü kilgen iken,

(24) Hem vagon şunnan ozak torgan iken.

[132] (1) Bu Diyüden il buran kupkan iken.

(2) Kurkıtuçı şul Hoday sukkan iken.

(3) İndě herkěm küñlěne şatlık tula,

(4) Ul Kisěkbaş yılmayıp kölgen bula.

(5) Şul minut çıktı vagonnan pehlěvan,

(6) Küterěp başını arıslan siman.

(7) Çön Pěçen bazarı halkı kürděler,

(8) Barça kürěşmek öçen yögěrděler.

(9) Cömlə běrden: “Esselam! De esselam!”

(10) Hem Karehmet: “Vegaleykěmesselam!”

(11) Her mösəlman dert bēlen kükke oça:

(12) Běr Kisěkbaş, běr Karehmetně koça.

(13) Çıktı vagonnan tagın běr ir bala,

(14) Bik çiber, kürgen kěşě heyran kala.

(15) Çıktı tagın da çapanlı bër hatın,

(16) Celbeterlëk tirëçëler dikkatën.

(17) Bë hâci şul hel hatınga küz kısa

(18) Hem de yep-yaşuk oyatsız süz kuşa.

(19) Ul Kisëkbaş kürdë de bu tekvanı:

(20) “Time hatınga!” diyëp, barmak yanıy.

(21) “Bëlmedëm min!” dip, hâci zari kıyla,

(22) Küzlerënnen yeşlerën cari kıyla.

(23) Şul vakıtta kamçılı işan kile;

(24) Ul Kisëkbaşnı totuben öşkëre.

[133] (1) Kürdëler: Baş yeş yëğët buldı yene,

(2) Kul-ayagı, gevdesë kildë yene.

(3) Bu kerametnë küz ile kürdëler,

(4) Teñrëge mëñ-mëñ şökërler kıyıldılar.

(5) Ul Diyü küzden yogaldı yuk bulıp,

(6) Oçtı Yaña biste yakka ut bulıp.

(7) Sëz bëlemsëz: ul Kisëkbaş el de bar;

(8) Kôn küre yaşşı gına, ul, sevdeger.

(9) Din yulında küp gazap kürgen öçën,

(10) Armıy-talmıy din öçën yörgen öçën,

(11) Pehlëvanga birdëler altın segat,

(12) Çılbırdı yuk, bëlmimën, nidër sebep.

(13) Fagıyletën, fagıyletën, fagıylet,

(14) Nu Pëçen bazarı halkı küñlë şat!

[134] (1) SU ANASI

(Bër avıl malayı avızınnan)

I

(2) Cey könë. Ğessë havada min suda koynam, yözem;

(3) Çeçretem, uynıym, uçmam, başım bëlem sunı sözem.

(4) Şul revëşçe bër segat, yarım kaderlë uynagaç,

(5) İndë, şayet, bër elle niden, yuk yanımda yuldaşım.

(6) Yögërëp çıktım sudan, tiz-tiz kiyëndëm ös-başım;

(7) Kurkam üzëm elle niden, yuk yanımda yuldaşım.

(8) Bërvakit kitem digende, töştë küzëm basmaga;

(9) Karasam: bër kurkıniç hatın utırgan basmada.

(10) Könge karşı yaltırıy kulındağı altın tarak;

(11) Şul tarak bërleñ utıra tuzğıgan saçën tarap.

(12) Tın da almiyça toram, kurkıp kına, tëşnë kısıp,

(13) Şunda yar buyındağı kuyı agaçlarga posıp.

(14) Saçlerën ürgeç tarap, sikërdë töştë suga ul,

(15) Çumdı da kittë, tamam yuk buldı küzden şunda ul.

(16) İndë min ekrën gëne kildëm de kërdëm basmaga,

(17) Cën onıtkan, aħrı, kalgan taragı basmada.

(18) Yak-yagımda hiç këşë de yuklıgın bëldëm de min,

(19) Çaptım avılga, taraknı tiz gëne ëldëm de min.

(20) Kürmiymën alnı ve artnı, iy çabam min, iy çabam;

(21) Aşıgam, tirlim, pëşem hem kıp-kızı uttay yanam.

(22) Bërzamannı eylenëp bakkan idëm artka taba,

(23) Ah, hırap eş! Su anası da minëm arttan çaba.

(24) Kıçkıradır: “Kaçma! Kaçma! Tukta, iy karak!

(25) Nik alasıñ sin anı, ul bit minëm altın tarak!”

[135] (1) Min kaçamın, ul kuvadır, min kaçam,

(2) Şulkaderlë kır tınıç, hiçbër kేశë yuk, içmasam.

(3) Şul revëşçe çabışıp cittëk avılga bërvakit,

(4) Su anasını kuvarga küterëldë barça ët!

(5) Vav da vav da, hav da hav, bër tuktamıy ëtler örë;

(6) Su anası, kurkıp ëtlerden, kirëge yöğëre.

(7) İndë eş caylandı, kurkudan tınıçlandım, didëm;

(8) İy yavız karçık! Taragıñnan korı kaldıñ, didëm.

(9) Öyge kayttım da: “Ëni, altın tarak taptım!” didëm;

(10) “Susadım, ardım, eni, min bik ozak çaptım”, didëm.

(11) Söylegeçten kıyssanı, aldı taragımın eni;

(12) Kurka üzë alsa da, uylıy ëçënnen elle hi...

II

(13) Yaşşı, huş. Battı koyaş. Yoklarga yattı kiç bëlen;

(14) Öy ëçë tulgan idë kiçkë hava, huş is bëlen.

(15) Yurgan astında yokıga kitmiy yatam min haman;

(16) Şık ta şık! Këmdër terezege çiyërte bërzaman.

(17) Min yatam rehet këne, tormıym da kuzgalmıym elë.

(18) Bu tavişka sissenëp, torgan yokısınnan eni:

(19) - Ni kirek? Këm bu? Kara tönde vakıtsız këm yöriy?

(20) Nerse bar soñ tönle bërleñ, iy pıçagım kërgëre!

(21) - Su anası min, kitër, kayda minëm altın tarak?

(22) Bir! Baya köndëz elıp kaçtı sinëñ uglın, karak!

(23) Töşken aynıñ şevlesë, min yurgan astınnan kariym;

(24) Kaltırıym, kurkam: “Hoday! dim, indi min kayda barıym?”

[136] (1) Hiç özëksëz şık ta şık! Bëznëñ terezenë kaga,

(2) Ul kotoçkık saçlarënnen çışme töslë su aga.

(3) Enkeyëm altın taraknı, tiz gëne ëzlep tabıp,

(4) Attı da tıška, tizük kuydı terezenë yabıp.

(5) Su anasınnan kotılgaçtın, tınıçlangaç, eni

(6) İy orıştı, iy orıştı, iy orıştı soñ minë!

(7) Min de şunnan birlë andıy eşke kıymıy başladım,

(8) “Ye iyesë yuk!” dip, eybërlerge tiymiy başladım.

[137] (1) MERHÜM MÖHEMEDZAHİR EFENDËGE

(2) Şadıman ul merkadënde! Bëz onıtmıyız sinë;

(3) Bëlmesek vaktında kadrëñ, indë kotlıyız sinë:

(4) Yaktılıkka iñ ëlëk atlav ve ëz salu bëlen,

(5) Gaybëbëzge tup-turı dustane küz salu bëlen.

(6) Gerçe “üldi” diseler de, sin bötënley ülmedëñ;

(7) Yaşşı ismëñ kaldı, sin mensi ve metrük ulmadıñ.

(8) Ah! Siněň gazmėňde behtėň karşı tormıy birse yul,

(9) Yeş yigit! Kürset eşėň, manig tügėlmėn dirse ul:

(10) İrterek milletnė sevk eyler idėň çın ızge sin!

(11) Nindi gali, nindi zur eş eşler idėň bėzge sin!

(12) Şunda da ismėň sinėň millet yeşedėkçe yeşer,

(13) Millet üsdėkçe üser hem millet aşdıkça aşar!

[138] (1) MİLLETÇĖLER

(2) Tatar halkı! Sin ülerge mehküm indė,

(3) Daru ütmes derecede mesmüm indė;

(4) Tibėrçėnme, tėrėlmiysėň, yul östėnde

(5) Yatma avnap, üzėñnė üzėň küm indė.

(6) Milletçėler sinė fekat aldıy gına,

(7) Digen bulıp: Canlanasıñ sin tiz mėne;

(8) Aldanma sin, kalgan akçañ öçėn alar

(9) Ukıylar iç baş oçında yasin gėne!

(10) Labėd siña tėrlėr öçėn korban kirek,

(11) Citmiy mır-mır hetėm, çın, saf Kor'en kirek;

(12) Köyme bata; yota torgan balık öçėn

(13) Fida bulgan mörevvetlė bėr can kirek.

(14) Milletçė bik kurkak bit ul, sudan kurka,

(15) Gerçe millet idėp avız suvın korta.

(16) Kaysı çakta küpėrse de, tiz şiñe bit

(17) Tėgė, işėg aldındağı ata kūrke.

(18) Aldanmıyça, gaziz başıñ kabėrge kėrt,

(19) Milletçėler barçası da eşşėz şekėrt;

(20) Alar öçėn barıbėr: Sin tėleseñ, bėt!

(21) Aldanma sin: şekert alar, şekert! Şekert!

(22) Dörëst süz bu, monda şik-şöbhe këmge bar?

(23) Tugrı süznë nindi fayda ketemde bar?

(24) Kürërsëñ sin şekertlernëñ sedaketën,

(25) Bër bay ülerge yatkanda, hetemge bar.

[139] (1) “Millet!” diler, ul çınmını? İhlasmını?

(2) Üz korsagın şekert alda totmas mini!

(3) Elle niçek rehmet bërle canlansañ da,

(4) Alar sinë tagın sugıp yıkmasmını?

(5) Bihüdedër! Sorıkorttan kötmek gıylac,

(6) Sin bër gali, satılmaslık irge mohtac;

(7) Hık Teñrëñëñ karşısında kilëşmiydër

(8) Teharetsëz namaz ile korbansız hac!

[140] (1) BULMASA

(2) Këm bëlër kadrëñnë, canım, dertlë küñël bulmasa?

(3) Naz iter këmnerge göl, karşında bılbıl bulmasa?

(4) Suretëñnën iñ çını, bël, şagıyrëñ küñlëndedër;

(5) Közgëlerden çın tösëñnë kürmiysëñ, ul bulmasa.

(6) Birmedë Leyle këbi mehbubege dönya beha;

(7) Ul bolay bër kız gına, karşında Mecnün bulmasa.

(8) Hiç yakıştıramam, senin gibi güzellik şahına,

(9) İçmasam, bër hışlë şagıyr de kilëp kol bulmasa.

[141] (1) ...GE

(Yebkar)

(2) Şagıyrēm! Kodsıyetēñ bulsın sinēñ küñēlēñde sēr;

(3) Dönyadan şagıyr ikenēñnē yeşēr, dustım, yeşēr.

(4) Bēlmesēnner, kaysı cirden agıla bu kodretēñ,

(5) Sin, letıyf tenner kēbi, kürsetmegēl çın suretēñ.

(6) Hervakit, her cirde sin başka kiyēmnerge törēn:

(7) Ye cüler bul, ye mezaḥçı bēr kēşē töslē kürēn.

(8) Birme sēr hiçkēmge: söyleşseñ söyleş östen gēne;

(9) Hēl, karañgı yöz birü ançak kilēşmesten gēne.

(10) Çitke bor, süz kilse karşıñda şıgırlar babına;

(11) İpteşēñ şagıyr gēne bassın ayak miḥrabiña.

(12) İtme üz tormışını; tap başka cihan, başka ḥeyat;

(13) Dönyanıñ buş şav-şuvı şagıyrge çit, şagıyrge yat.

(14) Kēm gēne bulsañ da bul, yuk ansına hiçbēr süzēm,

(15) Tik süzēm şuldır siña: saklan buludan üz-üzēñ!

(16) Bēl: kilēşmiydēr siña bu vak meğışet, vak tormış,

(17) Çönki meñgēge oçalmas, yortta küp asralsa koş.

(18) Feyzı bakıy, tacē şagıyr meñgēge bulmas siña,

(19) Vaksımp, sin töşseñ altın şıltıravı astına.

(20) Baş iyme, zur sin, bu edna canlılar dönyasına;

(21) Padişah sin! Bik kirekse, baş iysēn dönya siña

(22) Taş yörekler kırsalar küñlëññë, tüz, ëndeşme sin:

(23) Ėşlerë şul: bolgasınnar eyde zemzem çışmesën!

1909

[142] (1) KÜÑĖL

(2) İnkisar it gatetëñçe, yan, küñël, sızlan, küñël!

(3) Kúp söyëklëdër bötënnen Teñrege singan küñël.

(4) Her minut minnen tëliy dönya küñël cimëşlerëñ,

(5) Nerse pëşsën, bulsa yalkınsız küñël, süngen küñël!

(6) Alga sevk it sahibëññë, bul çıdavda taş këbi,

(7) İy feleknëñ törlë-törlë zolmëne küngen küñël!

(8) Yaltıra, yaktır, kilëşsën kalëbë saf şagıyre,

(9) İy moñarçı törlë tap-tutlarga örtëlgen küñël!

(10) Şuhdiy gali matlabıñ, mëñ can birërge urnı bar,

(11) İy yugarılık bëlen tipken ve sëlkängen küñël!

(12) İgtıla itseñ, kanatıñ aç, vakıt cittë bugay,

(13) İy tumıştan garşë eglalerge cilkëngen küñël!

(14) Sin yolarsıñ her helaketten, işanıç bar siña,

(15) Yar çitënde torganımda yardemëñ bulgan küñël!

(16) Yağşı añla: Yuk safâ insanlığıñnı cuymıyça,

(17) İy şunı cuymay yulında kúp gazaplengan küñël!

[143] (1) VASIYETĒM

(2) Kayt, iy nefšē motmainnem! Bar, yunel, kit Teñrēñe;

(3) Birden arkañmı moñarçı, indē bir bit emrēne.

(4) Dustlarım, kardeşlerēm, sēz mullalarga eytēgēz:

(5) Bu ikē yulnı, minē kümgeç, ukırlar kabrēme.

(6) Ehlē tekfer bēr gaceplensēn, kürēp aktık süzēm:

(7) Kür, ne resme tulgan iman bērle Kor'en sadrēme!

[144] (1) TEREDDĒD VE ŞÖBHE

(2) Bēr şıtırdavnı işētsem, avzıma canım kile;

(3) Uylıyımın: Şilte kıylırğa elle vöcdanım kile?

(4) Aptırıym: Yuk izgē eş yatkanda da, torganda da;

(5) Ėş kuşarga karşıma her demde şeytanım kile.

(6) Nerse kürdēm bu cihanda? Ni bētērdēm? Uylasam:

(7) Aldıma çın ėz ve yuldan çitke tayganım kile.

(8) Cırlıyımın, lekin cırımnan fayda barmı ĥalkıma?

(9) Bēr melekten yeki şeytannanmı ilhamım kile?

(10) Rast, bu şağıyrlēk bēlen min çınlap uk avrıym bugay:

(11) Bēr-bēr atlı retlenēp, meydanga divanım kile.

(12) Mın sizem: Dönya yözē düzeĥ, cehennemdēr miña;

(13) Bēr şıgır yazsam gına, cennet ve rizvanım kile.

(14) Her karaltkan kegazēmde sanki baĥ, bostan bula;

(15) Her ĥerēften karşıma vildan ve gıylmanım kile.

(16) Şigrēmeyazdım, basıldı, min tagın zur kaygıda;

(17) Fikrēme yuk-bar bēlen ismēmnē iglanım kile.

(18) Hiç riza bulmıym üzēmnen yazganımnan soñra min:

(19) Her zaman küz aldıma kimlĕk ve noksanım kile.

[145] (1) Kayvakıtlar her segadetten ömidēmnē özem,

(2) Elle kaydan şunda ikbal atlı çulpanım kile.

(3) Yaltırıy ul küklerēimde, küp ömidler arttırı:

(4) Küz yeşēm sörtēрге güya nazlı cananım kile.

[146] (1) PEYGAMBER

(Lermontov'tan üzgertēlgen)

(2) Kaçan kēm sayladı Teñrē minē bu ĥak peygamber dip,

(3) Minē fazlēne layık kürdē, fermanım tögeller dip,

(4) Şul uk segat üzēmnen, başkalardan baş-küz aldım da

(5) Söylerge başladım ĥaknı kēşēlernēñ küz aldında.

(6) Kirek bay mı, fekıyr mē, padişah mı kürsetem gaybēn;

(7) Ukıym yalkınlı ayetler, karav yuk hiçbērev keyfēn.

(8) Kērēştēm min meĥabbetke, karēndeşlĕkke önderge,

(9) Aşamıy, eçmiy köndēz, kiç bēlen baş kuymıy mēnderge.

(10) Cemıgı ekribam, dustlar, karēndeşler, zamandaşlar

(11) Miña karşı kotırdılar, rehimsēz attılar taşlar.

(12) Söylendē östēme küp iftira, böhtan, usal tēller;

(13) Sibēldē zur ĥekaret bērle ĥetta başıma köller.

(14) Ĥodayga kıylmadım üpke zolımnardan, kaherlerden;

(15) Tēlençē revşē bērlen min kaçıp çıktım şehirlerden.

(16) Mēne ĥezēr yapa-yalgız toram bēr çitte, saĥrada,

(17) İtem tagat, küzēm, küñlēm tamamen garşē eglada.

- (18) Küz aldım da kürem mēñ-mēñ kadēr yeşrēn cihannarnı,
 (19) Kürem bulgan, bulası barça yahşı hem yamannarnı.
 (20) Kürem gadēn, semudēn, bar bulıp ütken ǵalıqlarnı,
 (21) Kürem diñgēz töbēn, uynap-yözēp yörgeñ balıqlarnı.

- [147] (1) Miña kol anda bar canvar; arıslan, ǵetta kaplannar
 (2) Nebilerge timeslēknēñ mökaddes gahdēn algannar.
 (3) Dogamni tıñlıy yoldızlar, kēçēsē, zurları bēge,
 (4) Minē tegziymililer şatlıkle, uynap nurları bērle.

- (5) Eger kayçakta şav-şulı şherden arkılı ütsem,
 (6) Yanıp ruǵanıy ut bērle, aşıkkan ǵelde yul totsam,
 (7) Miña şul ǵelde kartlar, bēr ǵekaret küzlerēn yörtēp,
 (8) Ügētliyer sabıylarnı, miña barmak bēlen törtēp:

- (9) “Karañız, iy sabıylar, bu kēşēnē, sizge ǵıybret bu;
 (10) Aramızda idē küpten tügēl monnan ēlēgrek bu;
 (11) Tekebbēr ul, torası kilmedē bēznēñ aramızda.
 (12) Sabıylar! Alıñız ǵıybret, bu miskinge karañız da:

- (13) Küremsēz, nindi bētken hem arıqlangan, fekıyrlengen,
 (14) Zegıyflengen, talangan, östē-başı nindi kērlengen!
 (15) Işandırmakçı buldı ul, cüler! Biznē, imēş, Teñrē
 (16) Anıñ avzı bēlen söyliy, aña kilgen, imēş, emrē!

- (17) İmeş te, bēznē önderge añar Teñrē üzē kuşkan,
 (18) Küremsēz nindi ǵur ul, hem cihan ǵalkı añar doşman!”

- [148] (1) İSĒMDE
 (Rusçadan)

- (2) İšemde kurka kurka törlē uylar uylagan çaklar,
 (3) Gafıfane ve megsumane kölgen, uynagan çaklar;

- (4) İšemde hem eçemnen kötkenem yaktı behëtlernë,
 (5) Tëlep yeşrën gëne rehet, segadatlë vakıtlarnı,
 (6) İšemde, in ëlëkkë saf mehebbet dertë kuzgalgaç,
 (7) İlahi bër telezzëzden bërëhçë kerre tamgan yeş,
 (8) Yaratkanım, kanımniñ köygenë, hesretle yanganım;
 (9) “Söyem!” dip eytkenem, şunda kızarganım, oyalganım.
 (10) Zaman kiçtë, sular aktı, hezër yuk indë ul yalkın,
 (11) Kızı sündë yörekte, meñgëlëkke indë ul salkın.
 (12) Tınıç kaldı yörek, şav-şuv ve tavgadan tamam tındı,
 (13) Moñayıp tibrene tik bër tehattırdan gına indë.

[149] (1) KÜRSETE

- (2) Ay kēşë! Tıştan üzende izgë haslet kürsete,
 (3) Yaşığıga regbet, yaman eşlerge nefret kürsete,
 (4) Tik Hoday hezër urını saylıy ul azmak öçën,
 (5) Ehlë dönyaga tışınnan istikamet kürsete.
 (6) Emrë Hık Korsak bēlen karşıga karşı kilmese,
 (7) Ul hezër dinge ve Kor'en'ga itagat kürsete.
 (8) Balsa kilmeslëk üzene tugrı eytkennen zarar,
 (9) Ul da çınlıkni söye, süzde sedakat kürsete.
 (10) Alganı balsa bērevden, ahiyet isten çıga;
 (11) Birgenë balsa: Yanarsıñ, diy, kıyamet kürsete.

(12) Bik gorurlı ul, siña hiç iħtıyacı bulmasa;

(13) Bër eşë töşse eger, bulday fesahet kürsete.

(14) Ut kabızımıy ul, tötën eşkende, ipteşten älëk;

(15) Evvelë añgar suza, ikram ve ħörmet kürsete.

(16) Dustı östënnen eşüde bulsa sakıy ul eger,

(17) Tip-tigëz salgan bula, güya gadelet kürsete.

(18) “Min arıslan!” diy, sinëñ malnı telef itkende ul,

(19) Sin añar kalsañ: Fekıymën, diy, meħebbet kürsete.

(20) Çeñçe de ul küñlëñe yavız lisanë ħenerën:

(21) “Nige keyfëñ kittë, dustım?” diy, meħebbet kürsete.

(22) Tıñlasañ tıştan, sinëñ gaybet anıñ avzındadır;

(23) Sin kilëp kërseñ, açık, meğsum kıyafet kürsete.

[150] (1) VÖCDAN ZARARI

(2) Ciñël yözmek bu tormış diñgëzënde,

(3) Ĥefër yuk cillësënde, cilsëzënde.

(4) Velekin yökleme arkañda vöcdan,

(5) Avır ul bu yözüde kurgaşınday.

(6) Vatarsıñ sin, sinë ul töpke tartır;

(7) Bu çın süz: Tıñladiyseñ, fehmëñ artır.

[151] (1) İKË YUL

(2) İkë yul bar bu dönyada: Bërë sudır, beħët eştev;

(3) İkëñçë şul: Gıylëm gıyşkında bulmak, meğrifet eştev,

(4) Siněň kulda: Tělerseň, megrifetlě bul, beğətsöz bul;

(5) Ve yeki bik beğətlě bul, işek bul, megrifetsöz bul.

(6) İKĖ KOYAŞ

(7) Kür: Niçək, ırte koyaş çıksa, cihanda nur tula,

(8) Her küñəller nurlanadır, çıksa Gızzetullina.

(9) Bu ikevge Teñrě birgen bėrtigěz zur meretebe:

(10) Bėrsě uynıy kük yözěnde, bėrsě uynıy seğnede.

[152] (1) ĖŞTEN ÇIGARILGAN TATAR KIZINA

("Zileylük" köyäne)

(2) Söyelgensěň çatta baganaga,

(3) Yafrak töslě sarı yözlerěň;

(4) Kızganmıyça küñlēm çıdıy almıy:

(5) Bigrek moñlı karıy küzlerěň.

(6) Atılğan koş, adaştırğan ėttey,

(7) Ütkennerge meğyüs karıysıñ;

(8) Kürem, ikě ırněň sėlkėneděr:

(9) Kaysı tatar bayın kargıysıñ?

(10) Az şul bėzde buylar, kaysısı kēm

(11) Ferěşteden kanat kayımas;

(12) Alsın gına şeytan imanıñnı,

(13) Cehennemlėk bu dip kaygırmas!

(14) Kürdēm elě siněň zaliměñnė:

(15) Haman keyėf söre, tiptėre;

(16) Reğetlene, kafěr! Sině şulay

(17) Baganaga söyep kiptėre.

(18) Sizmiysěň bit sin de siněň yannan

(19) Něçke küñěl şagıyr uzganın,

(20) Sněň bolay miskinlengen helěň

(21) Anıñ küñlěn niçěk özgeněn!

[153] (1) BEGZĚ ZIYALILARIMIZ

(2) Tatar halkı arasında hisapsız küp zıyalılar,

(3) Siyrek lekin, döröst eytsem, kěşelěklě, heyalılar.

(4) Eger kürsěň kızargan yöz alarga, běr de aldanma:

(5) “Oyalgandır” dime yañlış, “cibergenděr”, diseň, evla!

[154] (1) AÇI HEKIYKAT

(Bakırgan’nan)

(2) Tatar bayı bölgüçě,

(3) Törmelerge kěrgüçě;

(4) Goměrbuyı ni kıylgan

(5) Şunda meglam bulguçı.

(6) Bay çağında kölgüçě;

(7) Gayběn-insěn kürgüçě;

(8) Tabılmıydır miskinně

(9) Tugrı yulga sörgüçě.

(10) Bay ul yalgışmıy, diyler;

(11) Her figlě yahşı, diyler;

(12) Anıñ her dürt yagına

(13) Monafiklar tulguçı.

(14) Malı, mölkě bėttise,

(15) Devlet, beħėt kittiyse,

(16) Malnıñ kadrën bëlmiy dip,

(17) Çın dustları kölgüçë.

[155] (1) GAŞIYK

(2) Sin kürërsëñ bu këşënë: Küp vakıt uynıy, köle,

(3) Ul şulaytëp ھاletë ruھın yeşëmekçë bula.

(4) Bëlmiyçe, “uynıy”, diyler, eşten niler uylaganın;

(5) Sizmiyler, çıkmıy tötën tışka, meھebbet yanganın!

(6) Ul şayarganda, kisekten kërse canaş karşına,

(7) Gaşykim citdilene, şunduk uynnan tartına;

(8) Kıp-kızıl töske këre ul, üzgeredër yözlerë,

(9) Elle nindi köçten astka salınadır küzlerë.

(10) Ul tüne, ھelsëzlene şul, oçrasa üz ھurına,

(11) ھezreti Musa teھemmëlsëz tecelli nurına.

(12) Hişlesën, canaş ھozurında añar lazëm namaz;

(13) Bër azan eytkeç, kolak kakkaç, mösëlman uynamas.

[156] (1) ŞEKSPİRDAN

(2) Kürem kayçakta: Cankemnëñ yañagına çëbën kungan,

(3) Yöriy bit şatlanıp şunda, üzënçe elle këm bulgan!

(4) Karıym da min, beھëtsëz, şul çëbënnëñ beھtënë könlüm:

(5) “ھodayım, ni sebepten bulmadım soñ şul çëbën min!” diyım.

[157] (1) KĪTAP

(Az gınası rusçadan)

- (2) Hiç te küñlēm açılmaslık eçēm poşsa,
 (3) Üz-üzēmnē kürelmiyçe, ruħım tōşse,
 (4) Cefa çiksem, yödep bētsem, bu başımını
 (5) Kuyalmıyça canga cılı hiçbēr tōşke;

- (6) Hēsret soñra hēsret kilēp almaş-almaş,
 (7) Küñēlsēz uy bēlen tamam eylense baş,
 (8) Küzlerēimde kibēp te citmegen bulsa
 (9) Hēzēr gēne sıglıp-sıglıp yılağan yeş,

- (10) Şul vakıtta min kulıma kitap alam,
 (11) Anıñ izgē seHifelerēn aktaram;
 (12) Rehetlenēp kite şunda canım, tenēm,
 (13) Şunnan gına dertlerēme derman tabam;

- (14) Ukıp bargan herbēr yulım, herbēr süzēm
 (15) Bula minēm yul kürsetküçē yulduzım;
 (16) Söymiy başlıym bu dönyanıñ vaklıkların,
 (17) Açıladır, nurlanadır küñlēm, küzēm.

- (18) Ciñēllenem, megsumlenem min şul çakta,
 (19) Rehetmet eytem ukıganım şul kitapka;
 (20) Işanıçım arta minēm üz-üzēme,
 (21) Ömid bērlen karıy başlıym bulaçakka.

[158] (1) SÖBĤANALLA, SÖBĤANALLA

- (2) Sabıy çakta ukıtında minē hēlfe,
 (3) Rehetmet añar, öyrettē bēr yaħşısı nerse:
 (4) SöbĤanalla diyēp eytü tiyēş, didē,
 (5) Bēr men yana gına tugañ aynı kürse.

- (6) Şul zamannan birlə aynıñ tujanına
 (7) Hem de altın köpçek töslə tulğanına
 (8) Karap, küñlēm kayçan minēm heyran kala,
 (9) Diyem şunda: Söbhanalla, söbhanalla!
- (10) Bu eytüvēm, heyər, minēm gadget kəne,
 (11) Bu bərtörlə dini bulgan edep kəne;
 (12) Bər vaktım bar, çın küñlēmnen ukıym monı,
 (13) Həlfem! Yavsın siña haman reħmet kəne.
- (14) Məne nerse: kürem begzan söygenəmnə,
 (15) Könner, tönner gıyşkı bərլen köygenəmnə;
 (16) Həlfə, şunda minēm tələm totlıgadır,
 (17) Əşke kuşam tağın şul uk bəlgenəmnə.
- (18) Tulğan ayga oħşaş yözə, başı anıñ,
 (19) Yaña tujan ayga oħşaş kaşı anıñ;
 (20) Küñlēm añar karap torıp heyran kala,
 (21) Ukıym çınlap: Söbhanalla, söbhanalla!
- (22) Eger kürse şul maturnı Gaynətdinner,
 (23) Gadi gəne Kotbətdinner, Şemsətdinner,
 (24) “Söbhanalla” diyü kayda alarga soñ!
 (25) Ukımağan alar, bərnerse bəlmiyler.
- (26) Eger, həlfə, min de şulay nadan bulsam,
 (27) Sinnen gıyləm alalmıyça kalgan bulsam,
 (28) Eyter idəm, şular kəbi, min gıyrfansız:
 (29) Ey-yay, bigrek matur iken, çukıngan kız!

[159] (1) ƏŞ

(2) Tınma, eşle, iy sabıy! Bəl, Teñrəden eşlerge kön,

(3) Ğşlep argaçtan, birĕlgendĕr tınıç yoklarga tön.

(4) Ğrte torgaç ta yazarga, dersĕñ ukırğa totın;

(5) Tınma, Ğşle, torma tik, tınsañ tınarsıñ comga kön.

(6) Kür, niçĕk Ğşliy koyaş: Ğrte tora, tañ attıra,

(7) Könozın kükte yöze hem kön buyınça yaktıra.

(8) Soñra, argan töslĕ, ul irnĕp kĕne tavga bata,

(9) Yoklıy rehet, yal ite hem cir yözĕn de yoklata.

(10) Sin koyaştan ũrnek alsañ, ictihad itseñ haman,

(11) Kük arasında koyaş kük yaltırarsıñ bĕrzaman!

[160] (1) MOGCİZA

(2) Peygambernĕñ vafatınnan soñ asla mogciza bulmas:

(3) Yarılmas ay ikĕge, hem kara taştan töye tugmas,

(4) Diyeler bĕznĕñ gıylĕm ehlĕ. İşanmañız, bu yalgandır:

(5) Ūzĕm kürdĕm bűgĕn, bĕznĕñ zamanda mogciza bardır:

(6) Bűgĕn irtük miña şaktıy buriçlı ipteşĕm kildĕ,

(7) Yalındırmıy, talaşmıy, vegdesĕnde akçasın birdĕ.

[161] (1) TUGAN AVIL

(2) Tav başına salıngandır bĕznĕñ avıl,

(3) Bĕr çişme bar, yakın bĕznĕñ avılga ul;

(4) Avılıbızniñ yemĕn, suvı temĕn bĕlem,

(5) Şuñar küre söyem canım-tenĕm bĕlen.

(6) Ğoday şunda can birgen, min şunda tujan,

(7) Şunda evvel Kor'en ayetĕn ukıgan;

(8) Şunda bəldəm resüləmöz Möhemmetnə,
 (9) Niçək miḥnet, cefa kürgen, niçək torgan.

(10) İsten çıkmıy monda minəm kürgennerəm,
 (11) Şatlık bəlen uynap gomər sörgennerəm;
 (12) Abıy bəlen bərgeleşep kara cirnə
 (13) Suka bəlen yırtıp-yırtıp yörgennerəm.

(14) Bu dönyada, belki, küp-küp eşler kürəm,
 (15) Bilgəsəzdər kaya taşlar bu tekdirəm;
 (16) Kaya barsam, kayda torsam, nişlesem de,
 (17) Hətərəmdə meñge kalır tujan cirəm.

[162] (1) MİLLİ MOÑHAR

(2) İşəttəm min kiçe: Birev cırlıy
 (3) Çın bəznəñçe matur, milli köy;
 (4) Başka kile uylar törlə-törlə,
 (5) Elle nindi zarlı, monlı köy.

(6) Özləp-özləp kəne eytəp birə
 (7) Tatar küñlə niler sizgenən;
 (8) Miskin bulıp torgan öç yöz yılda
 (9) Tekdir bəznə niçək izgenən.

(10) Küpmə miḥnet çikken bəznəñ ḥalık,
 (11) Küpmə küz yeşlerə tügəlgen;
 (12) Milli ḥisler bəlen yalkınlanıp,
 (13) Sızlıp-sızlıp çığa küñlənən.

(14) Həyran bulıp cırnı tıñlap tordım,
 (15) Taşlap tüben dönya uyların;
 (16) Küz aldımda kürgen töslə buldım
 (17) Bolgar hem Ak İdəl buyların.

- (18) Tüzelmedëm, bardım cırlavçıga,
 (19) Didëm: “Kardeş, bu köy nindi köy?”
 (20) Cavabında milletteşëm miña:
 (21) “Bu köy bula, didë, Ellüki!”

[163] (1) YARATIRGA YARIY

- (2) Yaratırğa yarıy kışnı, velekin zemherirë bar,
 (3) Kiyëmsëz kaltırap torgan mesakinë, fakıyrë bar.

 (4) Yaratırğa yarıy ceynë: Matur ul, anda zur yem bar,
 (5) Velekin taş binası yuk fekıyrlerge cehennem bar.

 (6) Yaratırğa yarıy dönya: Matur kırlar, matur tavlur;
 (7) Yaratmıym min velekin hiç, sebep şul: İbni adem bar!

[164] (1) KÜÑĖL YOLDIZI

- (2) Teneffërler, tehattırlar, terehğemlerde dönyadan
 (3) Gözarım, zahmedar vaslë bër hıcre mökevkebdër.
 (4) Gabdulla Cevdet

 (5) Niçaklı izse dönya, irkë bar, kurkıtmıydır bëznë;
 (6) Yılar cirde kölem min, hiç çıtıp tormıym añar yöznë.

 (7) Minëm gomrëm karañgı tön, koyaşım hem ayım tuugmas;
 (8) Şuñar da şökër item min, bu tönëm yoldızlı, yoldızlı.

 (9) Ozattılar miña kul törlë melgun köç, kara köçler,
 (10) Tëllep sündermege küñlëmde yangan izgë yoldızını.

 (11) Velekin sünmedë ul, yoldızım yaktı, hamam nurlı;
 (12) Gacepmë, yulga salsa, içmasam, bër dane yulsızını?

- (13) Küzennen kanlı yeş tüksən idə barça şeyatıynım,
 (14) Cihanda kaldırıp kitsem iken, ya Rab, güzel əznə!

- (15) Minəm küñlēm mökevkebtər ömid, həsred, teessərle;
 (16) Zarar yuk, barça kodsıyetəböz de aylı, yoldızlı!

[165] (1) SERLEVHESƏZ

- (2) Kuzgatmaqçı bulsañ ھalık küñəllerən,
 (3) Tibretmekçə bulsañ iñ nəçke kılların,
 (4) Köylev tiyəş, elbet, aç ھesret köyən,
 (5) Kirek tügəl meğnesə yuk kölkə, uyın.

- (6) Karañgıdır, küñəlsəzdər gomər yulı.
 (7) Bu dönyada kəm kilse de siña turı,
 (8) Şıksəz, anıñ cerehetlə kükregənde
 (9) Yeşrən gəne yanıp yatkan ھesret tulı.

- (10) Miskin adem! Tıştan uynıy, tıştan köle,
 (11) Yemsəz yaknı uylap kuya eşten gəne.
 (12) Bəznəñ gomər uyın tügəl, beyrem tügəl,
 (13) Hiç kaygısız kəşə bulsa, adem tügəl!

- (14) Bəraz vakıt şatlık taba isrək kəne,
 (15) Üz-üzəne aç ı agu eşrəp kəne:
 (16) “Emma dönya nindi kızık, nindi ھozur,
 (17) Bu dönyada kəmnər bar, dip, minnen de zur!”

[166] (1) TƏLEV BƏTTƏ

(Puşkin’nan moktebes)

- (2) Təlev bəttə ھezər minde təlek soñra təleklernə;
 (3) Kirə süttəm ھezər küp eşke sızgangan bələklernə.

- (4) Kürəlmim min azatlık bər de çiksəz iḥtiyarımnan;
 (5) Gacep lezzetlə, temlə bulsa da, tuydım hıyalımnan.
- (6) Fekıyr kaldım həzər: Tormuş üzənəñ birgenən aldı;
 (7) Küñəl buş: Anda kaldı tik avır həsret, aç kavgı.
- (8) Bətərdəm şındərəp törlə güzel çeçkemnə barsın da
 (9) Yavız tekdir, katı tekdir, suvık tekdirəm astında.
- (10) Ömədsəzmən: Fekat aktık dekıykamnə kötem ində,
 (11) Kötem: Kayçan taviş-tınsız gına bərkön bətem ində?
- (12) Misal bu: Köz könənəñ kışka karşı, soñgi çağında,
 (13) Tuñıp bətken ağaçnıñ yap-yalangaç bər botagında
- (14) Töşer-töşmes toradır soñga kalgan bər gəne yafrak,
 (15) “Töşem” dip kaltırıy, cil sızgırıp kitken sayın çak-çak.

[167] (1) TUGAN TĚL

- (2) İy tугan tĚl, iy matur tĚl, etkem-enkemnĚñ tĚlĚ!
 (3) Dönyada küp nerse bĚldĚm sin tугan tĚl arkılı.
- (4) İñ ělěk bu bĚlen enkem bişěkte köylegen,
 (5) Annarı tönner buyı ebkem ĥikeyet söylegen.
- (6) İy tугan tĚl! Hervakıtta yademeñ bĚrlen sineñ,
 (7) Kěçkěneden anlaşılğan şatlıgım, kavgım minĚm.
- (8) İy tугan tĚl! Sinde bulgan iñ ělěk kıylğan dogam:
 (9) Yarlıkagıl, dip, üzĚm hem etkem-enkemnĚ, Hodam!

[168] (1) ANA DOGASI

- (2) Mëne kiç. Zur avıl östënde çıktı nurlı ay kalkıp,
 (3) Kömeşlengen bötën öyler, ve sahralar tora balkıp.
- (4) Avıl tın; irteden kiçke kader hëzmet itëp argan
 (5) Hıalık yoklıy; katı, temlë ve rehet uykuga talgan.
- (6) Uramda örmıy ëtler de, avıl ülgen, tavış-tın yuk;
 (7) Avıl kırırında bër öyde fekat sünmiy tora bër ut.
- (8) Ene şul öy ëçënde yastüvënnen soñra bër karçık
 (9) Namazlıkka utırgan, bar cihannanküñlënë arçıp;
- (10) Kütergen kul dogaga, yad ite ul şunda üz uglın:
 (11) Hıodayım, diy, behetlë bulsaydë söygen, gaziz uglım!
- (12) Tamadır miskinemnëñ tamçı-tamçı küzlerënnen yeş;
 (13) Karagız: Şul dogamı indë Teñrë karşına barmas?

[169] (1) TAYAN ALLAGA

- (2) Ey behalë, ey kadërlë, ey gönahsız yeş bala!
 (3) Rehetë bik kiñ anıñ, herdem tayan sin Allaga!
- (4) Ya Hıoday, kürset, digen, uşbu cihanda yaktı yul;
 (5) Ul rehimlë; etkeñ-enkeñnen de küp şefkatlë ul!
- (6) Saf elë küñlëñ sinëñ, hiçbër bozık uy kërmegen,
 (7) Pak tëlëñ de hiç yaravsız süzler eytëp kürmegen.
- (8) Pak canıñ hem pak tenëñ – barlık vöcüdëñ pak sinëñ;
 (9) Sin ferëşte valçığısıñ, yözlerëñ ap-ak sinëñ!

(10) Kıyl doga, iħlas bēlen tēzlen de kıybla karşına;

(11) Bēl anı: Kērsēz küñēlden tugrı yul bar garşēne!

(12) Ey behalē, ey kadērlē, ey gönahsız yeş bala!

(13) Reħmetē bik kiñ aniñ, herdem tayan sin Allaga!

[170] (1) AY HEM KOYAŞ

(2) Himalaya tav östēnde altın bişēk,

(3) Koyaş yoklıy her kiç sayın şunda tōşēp;

(4) Cil tōn buyı yoklaganın saklap tora,

(5) Tirbete hem östēn-başın kaplap tora.

(6) Yokısınnan Koyaş niçēk uyandise,

(7) Cil şul vakıt cilbēr-cilbēr itēp ise;

(8) İse-ise bōtēn dōnya boyı kite:

(9) “Torıgız!...” diy, uyanırğa vakıt cite!

(10) Torıp çıkkaç şul bişēkten Koyaş agay,

(11) Anda kērēp yoklıy indē ēnēsē Ay;

(12) Yoklıy şunda yıldızlar da öyēlēşēp,

(13) Oyadağı yoklap yatkan koşçıklarday.

(14) Katı yoklap Ay bişēkte megribkeçe,

(15) Torıp çıga, kölēp cirge nurın çeçe;

(16) Koyaş hem Ay, ikē tujan agay-ēnē,

(17) Mēne şulay dustlık bērlen nevbetleşe.

[171] (1) CİR YOKISI

(2) Kırga ak kardan

(3) Yorgan yabılğan;

(4) Cir yazga çaklı

(5) Uykuga talgan.

(6) Ul tormas, yoklar,

(7) Kışlar ütmiyçe,

(8) Kıybladan koşlar

(9) Kaytıp citmiyçe.

(10) Yaznıñ ayları,

(11) Aprël, mayları,

(12) Bik matur sızlıp

(13) Atkan tañları;

(14) Urman mavlavı,

(15) Koşlar saylavı,

(16) Kükler kükrevë,

(17) Yañgır annarı.

(18) Koyınu kön sayın

(19) Koyaş nurında;

(20) Annan soñ tağın

(21) Töşken çık tönde.

(22) Bu Һeller cirge

(23) Barçası bërge

(24) Kalgan tik indë

(25) Töştë kürërge.

(26) Cir yoklıy tınıç,

(27) Kürëp temlë töş.

(28) Uyanır elë,

(29) Tukta, ütsën kış!

[172] (1) KIŞKA BĚR SŪZ

(2) Kit elĕ sin, aksakal kış! Kür, ene tavidan turı

(3) Tegeridĕr ul matur kız, yaznıñaltın feytunı.

(4) Tiz yugal, iy kış babay, sin al da tiz kaç kart başıñ,

(5) Barıbĕr, kürseñ, kaçarsıñ, yaznı, göller patşasın!

(6) Bĕr de yuk ul patşanıñ mılıtk-kılıç, almasları,

(7) Her yagında allı-göllĕ kübelekten gaskerĕ.

[173] (1) KOŞLARGA

(2) Kurıkmagız, koşlar kürĕp sĕz yanığızda min barın,

(3) Min tiymem sĕzge, fekat sayravıgıznı tıñlarım.

(4) Cırlagız sĕz küñlĕgĕzge Teñrĕ nerse salganın;

(5) Mılıtgım da yuk yanımda, yuk şulay uk, avlarım.

(6) Bik tınıçlap sayragız sĕz, min tiymiym, sĕzge tiyimim;

(7) Elle irkĕnde torunıñ kadrĕnĕ bĕlmiym mĕ min?!

(8) Kurıkmagız, yaḡşı bĕlem, min hiç te sĕznĕ avlamam;

(9) Sayragız, tıñlap torırmın, tın da almam, şavlamam.

[174] (1) SABIYGA

(2) Hiç sinĕ kurkıtmassınar şürelĕ, cĕn hem ubır;

(3) Barçası yuk süz; alarnıñ bulganı yuktır gomĕr.

(4) Cĕn-felen dip söyleşüler iskĕlerden kalgan ul;

(5) Söylevĕ yaḡşı, küñĕllĕ, şagıyrane yalğan ul.

(6) Hiç örek, albastı bulğan saḡralar, kırlar da yuk;

(7) Şürelë asrap yata torgan kara urman da yuk.

(8) Sin elë üs hem ukı küp, şunda añlarsıñ barın;

(9) Megrifet nurı açar küp nerselernëñ yalganın.

[175] (1) KARLIGAÇ

(2) Küpten tügël bëznëñ tereze kapkaçın

(3) Oya ittë minëm söygen Karlığaçım.

(4) Ul kön buyı avzı bërlen balçık taşıy,

(5) Balçık bërlen matur itëp oya yasıy.

(6) Küp eşledë irënmiyçe; bara-bara

(7) Çıgardı ul matur-matur balalar da.

(8) Açıksalar Karlığaçıñ balaları,

(9) Çëbën-çërki totıp kayta anaları.

(10) Karlığaçım yemsöz ozın kara tönde

(11) Katı yoklıy oyasında, almıy tın da.

(12) Bër kanatınıñ astına tıga başın,

(13) Uyanmıy ul, bötën kēşë tavışlansın.

(14) Kük kükresën, yaltır-yoltır kilsën yeşën,

(15) Tön buyına nindi katı cil ismesën,

(16) Ni bulsa da, barı da bër anıñ öçën,

(17) Uyanmıy ul, sëlketmiy de borın oçın.

[176] (1) KIŞKI KİÇ

- (2) Kızık sêzge, yeş balalar, kışkı kiçte!
 (3) Cılı öyde utirasız yakın miçke;
 (4) Utirasız rehetlenëp, tēzēlēšëp,
 (5) Şatlık sêzge, uñaysızlık kilmiy hiç te.
- (6) Hiçkaysız tanış tūgēl hesret bërle,
 (7) Utırgansız matur gına, ret-ret bërle;
 (8) Kışkı kiçnēñ ozınlıgım sizmiysēz de
 (9) Enkegēznēñ söylegenē ekiyat bërle.
- (10) Tıšta issēn açi ciller, tuzsın karlar,
 (11) Öy tübesē salamnarı kilsēn tar-mar,
 (12) Suvıklıktan oçar koşlar oçalmasın,
 (13) Sēznēñ urın cılı, eybet, ni kaygı bar?
- (14) Töşsin lekin isēgēzge kaysı vakıt:
 (15) Herkēmge de birēlmegen mondıy behet;
 (16) Yetim kalgan sabıylar bar, behetsezler,
 (17) Ata-anası vafat, cirsēz hem yortsızlar.
- (18) Mondıy kışkı kiçte sınıır urınnarı
 (19) Alarnıñ yuk, öşiy bitē, borınnarı;
 (20) Ülmıy kalsa yaḥşı alar salkınlıktan,
 (21) Kaybērsēnēñ şunnan bula ülēmnerē.
- (22) Oçrıy kalsa sēzge şuşındıy yarlılar,
 (23) Yeşlē küzlē, moñlangannar ve zarlılar,
 (24) Yeş balalar! Alarnı sēz yaratıgız,
 (25) Cılı süzler eytēp, söyēp yuvatıgız!

[177] (1) ĘŞ BĚTKEÇ, UYNARGA YARIY

(2) Bik matur bĕr ceygĕ kĕn: Östel yanında bĕr Sabıy

(3) Yan tereze karşısında irtegĕ dersĕn karıy.

(4) Çın küñĕl bĕrlen ukıy ul, kat-kat eytĕp her süzĕn;

(5) Bik ozak şunda utırdı, bĕr de almastan küzĕn.

(6) Şul çağında bu Sabıynı çakıra tıška Koyaş:

(7) “İy sabıy, diy, eyde tıška, taşla dersĕñ, küñlĕñ aç!

(8) Cittĕ bit, bik küp tırıştıñ, torma bĕr cirde haman;

(9) Çıkçı tıška, nindi yaktı, nindi şep uynar zaman!”

(10) Bu koyaşnıñ süzĕne karşı cavabında bala:

(11) “Tukta, sabır it, uynamıym, diy, uynasam, dersĕm kala.

(12) Kĕn ozın iç, ul uyınnıñ min haman vaktın tabam,

(13) Çıkmamın tıška uyinga, bulmıyça dersĕm tamam”.

(14) Ul, şulay dip, kimçĕlĕk birmiy ukırğa dertĕne,

(15) Bik katı iħlas bĕlen çınlap yabıştı dersĕne.

(16) Öy türĕnde şul zaman sayrıy botakta Sandugaç,

(17) Ul da şul bĕr süznĕ sayrıy: “Eyde tıška, küñlĕñ aç!

(18) Citti bit, bik küp tırıştıñ, torma bĕr cirde haman,

(19) Çıkçı tıška, nindi heybet, nindi şep uynar zaman!”

(20) Sandugaçka karşığa birgen cavabında bala:

(21) “Yuk, söyĕklĕ Sandugaçım, uynasam, dersĕm kala.

(22) Tuktalĕ, bĕtsĕn derĕs, diy, eytmeseñ de uynarım,

(23) Sin de sayrarsıñ maturlap, min avazıñ tıñlarım!”

(24) Ul, şulay dip, hiç zarar birmiy ukırğa dertëne,

(25) Bik katı iħlas bëlen çınlap kërëştë dersëne.

(26) Şul vakıtta öy türënde bakçada bër Almagaç

(27) Çakıra tıška sabıynı: “Eyde tıška, küñlëñ aç!

[178] (1) Bik küñëlsëzdër siña eşte utırmak hervakit,

(2) Eyde, çık sin bakçaga, cittä ħezër uynar vakıt!”

(3) Almagaçnıñ süzëne karşı cavabında bala:

(4) “Yuk, söyëklë Almagaçım, uynasam, dersëm kala.

(5) Tukta, sabrit az gına, diy, iy kadërlë Almagaç,

(6) Hiç uyında yuk kızık, dersëm ħezërlep kuymagaç”.

(7) Küp te ütmiy bu bala kuydı temamlap derësne,

(8) Kuydı bër çitke cıyıp defter, kitapnı, barsını.

(9) Çıktı yögrëp bakçaga: “Ye, këm çakırdı, dip, minë?”

(10) Eyde, këm uynıy? Temam ittëm ħezër min dersëmi!”

(11) Şunda añgar bik maturlap yılmayıp köldë koyaş,

(12) Şunda añgar kıp-kızıl zur alma birdë almagaç;

(13) Şunda añgar şatlanıp sayrap ciberdë sandugaç,

(14) Şunda añgar baş idëler bakçada herbër agaç.

[179] (1) KECE BËLEN SARIK ĦİKEYESE

(2) Borın zaman bër ir brlen ħatın torgan,

(3) Tormışları şaktıy gına fekıyr bulgan;

(4) Asragannar bër kece bërle bër sarık,

(5) Bolar bulgan bërsënnen de bërsë arık.

- (6) Eyte bėrkön irė: “Kara monda, Hıatın!
 (7) Üzėñ yahşı bėlesėñ bit pėçen hıakın,
 (8) Kitsėn bėzden çıgıp kece bėlen sarık,
 (9) Aşap yata buşka gına alar azık”.
- (10) Hıatın kündė, didė: “İrėm, yarar, yarar,
 (11) Bu ikėnė kumaklıkka bulsın karar;
 (12) Kece bėlen sarık hezėr kitsėn bėzden,
 (13) Alarnı soñ asrap torıp ni fayda bar?”
- (14) Nişliy indė miskin kece bėlen sarık?
 (15) Bulmıy huca kuşkanına karşı barıp.
 (16) İkęsėne bėr zur gına kapçık tėgėp,
 (17) Kittė bolar kırga taba sefer ıgıp.
- (18) Kitti bolar. Bara, haman bara, bara,
 (19) Kürėnmiydėr küzlerėne ak hem kara.
 (20) Bara bolar. Kūpmė bargaç, Alla bėle,
 (21) Yul östėnde ülgen bürė başın taba.
- (22) Kurka başnı kuzgıtırğa kece kurkak,
 (23) Kūpten indė kurkaklıkka sarık urtak,
 (24) Baş yanında bolar ikev tura kurkıp,
 (25) Eytėşeler bėbėrsėne: “Sn tot, min tot”.
- (26) Kece eyte: “Sarık abzıy, sin köçlėrek”.
 (27) Sarık eyte: “Sin, sakalbay, gayretlėrek”.
 (28) Bürė başın kulga totıp kuzgıtırğa
 (29) Yuldaşlarnıñ bėrsėnėñ de citmiy yėrek.
- (30) Ozak torgaç şunda kece bėlen sarık,
 (31) Bürė başın totalmıyça kullar barıp,
 (32) Başnı ikev totıp ikė kolagınnan,

(33) Yöneldeŕler, kapçıklaı eçene salıp.

- [180] (1) Bara bolar. Tuktalmastan haman bara.
 (2) Küre bolar: Yırak tügël bër ut yana.
 (3) Utnı kürgeç, ipteşene eyte sarık:
 (4) “Eyde, kece, kunıyk bügën şunda barıp.
 (5) Ut yanına bürëler de kilalmasılar,
 (6) Bëznëñ anda kunganlıkni bëlalmasılar”.
 (7) Sarıkniñ bu kiñeşene kece kündë:
 (8) “Eyde, ipteş, yarar, barsak barıyk indë”.
- (9) Kece, sarık ut yanına yakın barsa,
 (10) Miskinnernëñ küz aldında mène nerse:
 (11) Öç-dürt bürë utırgannar karşı utka,
 (12) Tırşıp-tırşıp pëşërmekte alar butka.
- (13) Kece, sarık, kürgeç uşbu tamaşanı,
 (14) Kaldı kurkıp, herbërsënëñ yartı canı.
 (15) “İsenmësöz, dustlar, bürë efendëler!”
 (16) Diyler bolar, kürsetmiyçe kurku helë.
- (17) Kuvanalar öç-dürt bürë, monı kürgeç,
 (18) Allarına sarık bëlen kece kilgeç:
 (19) “Aşıybız, dip, bu ikevën totabız da,
 (20) Mène niçek it taptık, dip, butkabızga!”
- (21) Kece eyte: “Kayırmagız, bözde it küp;
 (22) Ul it bërten herkaysıbız bulırbız tuk!
 (23) Ni karıysıñ? Tiz bul elë, ttiz bul, sarık!
 (24) Kapçıktağı bürë başın kitër alıp!”
- (25) Sarık şunda kapçıktağı başını ala,
 (26) Barça bürë kurkuvınnan şaşıp kala;

(27) Öç-dürt bürë heyran kalıp torgan çakta,
 (28) Kece haman gayret çeçe, açulana.

(29) Keçe eyte: “Mikikiki! Mikikiki!
 (30) Kapçıktağı bürë başı bit uniki!
 (31) Ah, uñmagan, cüler sarık, nadan sarık,
 (32) Monnan zurrak bürë başın kitër tabıp!”

(33) Sarık ta tiz añlap ala bu aldaşnı,
 (34) Kapçıktan ul alıp kile şul uk başnı.
 (35) Öç-dürt bürë çınlap indë kurkıştılar,
 (36) Bër-bërsëne küzlerënë yörtëştëler.

[181] (1) Tügël hezër bürëlerge aşav kaygı,
 (2) Tiz-tiz gëne bu urınnı taşlav kaygı.
 (3) Niçëk kaçıyk? Niçëk tabıyk kaçu yulın?
 (4) Herbër bürë şuñar salgan bötën uym.

(5) Torıp eyte şul arada ölken bürë,
 (6) Kaptaygan hem küp eşlernë ütken bürë:
 (7) “Tuktağız, diy, min gëne su kitëriym,
 (8) Suvı bik az, bëznëñ butka pëşer korı”.

(9) Şulay itëp, ölken bürë suga kite.
 (10) Kaytmıy lekin, ozak kına zaman üte.
 (11) Kaytmıy bürë, ëzë de yuk, isëde yuk,
 (12) Meclës halkı arıp bëte köte-köte.

(13) Bürëlernë tağı katı kurku bastı,
 (14) Çönki hezër başlıkları kitëp kaçtı.
 (15) Tağın bërsë suga taba kittë torıp:
 (16) “Tuktağız, min ëzlep kaytıym”, digen bulıp.

- (17) Meglüm indë, bu bürë de kaçça şulay,
 (18) Hëyle bërlen kaçarga yul açça şulay.
 (19) Kaytmıy bu da, elle niçe segat üte,
 (20) Meclës halkı köte haman, köte, köte.

- (21) Öç-dürt bürë bërsë soñra kaçça bërsë,
 (22) Öçëñçësë, annan soñra dürtëñçësë.
 (23) Bolar kaçkaç, Kece bëlen bëznëñ sarık
 (24) Kite indë rehetlenëp, irëk alıp.

- (25) Utıralar ayak böklep karşı utka,
 (26) Bolar indë temlep këne aşıy butka.
 (27) Aşap tuyıp, rehet këne, tınıç kına
 (28) Kece, sarık bu tönnerën şunda kuna.

- (29) İrte bërlen irtük torıp, tañ atkaç uk,
 (30) Kullarında bürë başı salgan kapçık,
 (31) Tagım bolar urman buylap sefer ittë.
 (32) Nerse yazıym? Hıkeyem de şunda bëttë.

1910

[182] (1) TATAR MÖHERRİRËNE

- (2) Yaz, ni yazsañ da, sinëñ bar yazganıñnıñ naşırë;
 (3) Aşlıgıñ üstiyse, bir, tayyardır anıñ gaşırë.
 (4) Tik onıtma: Bërzaman gürge kërër yalgız başıñ;
 (5) Hiçbërev bulmas yanıñda: İpteşëñ hem kardeşëñ.
 (6) Barça egzañ çirkenëç hem kurkıñıç helge kërër;
 (7) Uylagan başıñ, kalem totkan kulıñ bëрге çërër.

- (8) Dönyada bulgan kēb yazgannarıñniñaşırē,
 (9) Monda da kortlar sinēñ ülgen tenēñnēñ “naşır”ē.

[183] (1) NESİHET

- (2) İhtiyacın garz itēp kilse tēlençē kapkaña,
 (3) Katı süzler bērlē insaniyetēn sin taptama.
- (4) Sin kēbi hem ul tēlençēler de Allanıñ kolı;
 (5) Kul suza, miskin! Beħētsēzlēk ve açlık arkılı.
- (6) Kürmegēz bēr yaklı dip sēz bu vafasız dönyanı;
 (7) Ul ikē yaklı: Anıñ bardır ilek hem kün yağı.
- (8) Eylene, köpçek kēbi, baylık ve şöhet, mertebe:
 (9) Sin bügēn bay, belki şeytannan da yarlı irtege!
- (10) Balsa bir, bulmaz ise, caylap söyle bulmaslıgın!
 (11) Sizmiy kalma ak sakkallı kart Hozır İlyaslıgın!

[184] (1) ZUR BEŞARET!

- (Reħmetē ilahiye gomumi)
- (2) Beşaret sēzge, iy ehlē Peterburg!
 (3) Şulay uk sēzge de, ehlē Nıyo-York!
- (4) Beşaret sēzge de, iy Berlin ehlē!
 (5) Şulay uk sēzge şatlık, London ehlē!
- (6) Beşaret sēzge de, karsak Yaponnar!
 (7) Beşaret sēzge, Çinner hem de Finnar!

(8) Bëlemsëz, kalmıysız sëz utta meñgë,

(9) Alır sëznë yolıp Musa efendë!

[185] (1) CEYGË TAÑ HATİRESË

(Fedorov'tan moktebes)

(2) Galibane yaktırıp, ekrën gëne al tañ ata;

(3) Moñlanıp, hësretlenëp, yalkav gına ak ay bata.

(4) Bër bër artlı yuk bolıp, küklerde yıldızlar süne;

(5) Tañ cilë kuydı isëp, yafraklar az az sëlkenë.

(6) Perdeden çıktı, açıldı yem yeşël kır hem yapan;

(7) Kittë indë kap-kara kaplap yata torgan çapan.

(8) Tın gına yatkan, yalıklan, tön buyınça kön kötëp,

(9) Yaltırıp, ceylëp yata küller, sihërlë közgë kük.

(10) Şat ülenlëkler, tebbessëmde çeçekler, leleler;

(11) Sandugaçlardan yava, yañgır këbi, medhiyeler.

(12) Tuktagannar kürmegë irtük tabigat kürkenë

(13) Kükte akkoşlarday ak küçme bolıtlar törkëmë.

(14) Karşılarga iñ seza çak, iñ matur çak ceygë tañ;

(15) Şul vakıtta uyla, şagıyr: Kildë ilham, uylasañ.

[186] (1) HER YALTIRAGAN ALTIN TÜGËL

(2) Tönle bërten bakçada bër allı göllë kübelek,

(3) Oçkalap yörgende uynap, anda monda çügelep,

(4) Kürdë kırdı: Bik matur bër elle nerse yaltırıp,

(5) Nurlana, cëm cëmite yıldız şikëllë, kaltırıp.

(6) Kübelekneñ bër de çik yuk her maturga gıyşkına:

(7) Tiz gëne ul bardı da kundi matur zat östëne.

(8) Ul matur zat yulçılardan sünmiy kalgan ut idë,

(9) Kübelek buldı helak şunda kunıp, yandı, köydë.

[187] (1) MİGRAC

(2) Yartı tön bulgan çağında, kittë Mekke yaltırap:

(3) Nur totaştı cirge kükten, indë nurdan bër pıraq.

(4) Hızreti Cebril beşaret eydedë, dip: “Ya Resül,

(5) Hık Tegale hızetë tegyinledë bu kiç vösul.

(6) Möntezıyrlar, la mekanner, bar melaikler siña,

(7) Garşë egla kildë, atlansañ, ayagıñ astına”.

(8) Sadrudlı şul vakıtta Hıktanemër: Kön feyekün!

(9) Şuhdiy izgë yök bëlen garşuldı küklerge revan!

(10) Dönyada her nerse de üz aslına bër eylene:

(11) Aştı kodretlë semavetke bu kiç Kor’en yene.

(12) Behrë veħdet astı östke kildë şunda, kaynadı,

(13) Bëttë, meħv uldı zemin, hem de zamana kalmadı.

(14) Kalmadı suret, barı tebdil itëldë megnege;

(15) Evrëlep megnege, dünya secde kıyldı Mevlage.

[188] (1) Kürdë Allanı peygamber, secde kıyldı, baş idë;

(2) Uşbu cir buldı bötën mescëdlerën de mescëdë.

(3) Buldı saf saf, kıyıldılar secde melaikler barı;
 (4) Cemgulıp herbër nebi, Musa ve Gaysa cannarı.

(5) Buldı zahir, bëlmedëler cir yözë mönkirlerë:
 (6) Monda gabdiyat, gıybadetnëñ ilahi sërlerë.

(7) Ütmedë kërlek kagıp ta küz açıp yomgan zaman,
 (8) Mekkege indë, fıraşı cıp cılı irdë haman.

(9) Ne sataşmak, ne göman bu, ne hıyal, ne töş idë,
 (10) Bër ilahi vakıyga, mogciz ve sërlë eş idë.

[189] (1) ÖMİDSİZLİK

(2) Tende canım, çık ta Teñrëñe yönel, bar, kayt kirë!
 (3) Kittë cannar azığı, hem kayttı istibdad kirë.

(4) Kölme sin de bu bozık dönyaga karşı ta ebed,
 (5) İy koyaş! Meñgëge çıkma, bul kara tap, bat kirë.

(6) Yaz başı dip, başnı kalkıtmağız, iy göl-ganceler!
 (7) Bël, yanarsız: Cir hezër yalkınlı istibdad cirë!

(8) Kalmasın dustlık, mehebbet, çın söyüşmek dönyadı,
 (9) Bu cehennemdër, tügël Şirin ile Ferhad cirë.

(10) Terkë hëzmet eylegëz, ütken gakıllar, sëz dehi,
 (11) Bër de tugmaslık bulıp bët sin de, istigdad, kirë.

(12) Sëz de, iy möhlik merişzler, urnıgıznı taşlagız,
 (13) Barçagıznı möştemildër kayttı istibdad çirë.

(14) Sëz de, mezlümner görühi, hak öçen kul suzmağız,
 (15) Tik kıyamet könge kaldı haklar istirdad kirë.

(16) Gıyşë gıyşretler, muzıka, tansalar, uynay kölü,

(17) Barçası bëtsën hezër, cir çönki tik föryad cirë.

(18) İy kalem, sin hıknı yazma, küz buya, yuk başnı yaz,

(19) Bu minı soñ tugrı eşgarnı yazıp inşad cirë?

[190] (1) ÜKĒNĒÇ

(2) Ēlëkten bëlgenëm helde kēşēnēñ

(3) Tışı yaşşı, bozıklıgın eşēnēñ,

(4) Niçëk soñ min adaştım isgë yulnı,

(5) Birëp melgun, Hıdaysızlarga kulnı?

(6) Nige min, aldanıp yalğan kölüge,

(7) Nifak ittëm üzëmdegë golüge?

(8) Nige buldı zıya söygen azat baş

(9) Monafıklar karañgısında heffaş?

(10) Nige min tormadım bër çitte yalgız,

(11) Niçëk kükte yana bër dane yoldız?

(12) Şulay yansam, ni buldı, töşmiy cirge,

(13) Yakınlaşmıyça her megrur sefilge!

(14) Yanıp yalgız şulay, küp yıllar ütkeç,

(15) Süner idëm, Hıdaydan vegde citkeç.

(16) Esirmën, ıçkınılmam indë meñge,

(17) Küñëlsëz her yagım nursız, karañgı!

- (18) Monafıklar kamap hir dürt yagımnı,
 (19) Kürelmim min koyaşım him ayımnı.

- (20) Kırıldı alda izgë eşke vegdem,
 (21) Karañgıda kürënmıy çönki kegbem!

- (22) Hava yuktır, alalmıy ruħ sulış ta,
 (23) Kabaħet borküv uñ, sul, astta, östte.

- (24) Çetëñ ħel: Gayretëñ citse yırap çık,
 (25) Eger citmes ise bët, şunda tınçık!

[191] (1) TANSA

- (2) Tansa tavşısı zal eşçende tön kata,
 (3) Uynıy orkestr: “Trim-tam-tam-tam-ta-ta!”
 (4) Barça kullarda çuvar çüpler tulı:
 (5) Öç ħatın poçmakta konfetti sata.
 (6) Bik ħozur eşler, ħalık ħeyret ite,
 (7) Maktıy hirkë: “Ette-tette-tette-te!”
 (8) Maktagan sayın, idende sikreler
 (9) “Tıp ta tıp! Par yeş kece bërten teke!

[192] (1) BASKIÇ

- (2) Söyelgen, öy türënde bar idë gayet te zur baskıç,
 (3) Kırıklap basması bar, bik avır hem de ozın baskıç.
 (4) Kireklëkte beraber bulsalar da basmalar bërge,
 (5) Yugargı basma tiñleşmiy tübengë basmalar bërle.
 (6) Yugargı basma megrur: “MİN yugarı, sëz tübensëz, diy,
 (7) Niçëk gali minëm urnım, tübengëler, kürensëz?” diy.

(8) Běr adem kildě de şul çakta eylenděrdě baskıçı:

(9) Tübengě basmalar mēndě, yugargısı tüben töştě.

[193] (1) BĚR MEN

(2) İtem kayçak bötēn insanga nefret,

(3) Bu nefretten tuva küñlēmde ħesret.

(4) Tula kükrek açı, yeşrēn zeherge,

(5) Açu zehrē aga can bērlē tenge.

(6) Söyēp te, aldanıp bēr mennē canday,

(7) Çeçe zehrēn küñēl mecruĥ cılanday.

(8) Bötēn insan ve cir, kükke, nōcümge

(9) Küñēl başlıy, kotırgan kük, hōcümge.

(10) Ömēdsēzlēk, usallık, vesveseler

(11) Zegıyf cannı tēleler hem kiseler.

(12) Özēp barlık ħyatımnan ömidnē,

(13) Diymēn: “ah! Bar da bēttē, bar da bēttē!”

(14) Dimēn: “Cirde meħebbetke urın yuk

(15) Ve bulmas, bulmagandır ul borınduk!”

(16) Mēne şul çak kērēşēp eşke, gaklım

(17) Kuşadır tikşērēрге ħelnēñ aslın:

(18) - Kara, diy, eyle sin dönyaga dikkat,

(19) Bötēnley sünmegen anda meħebbet.

(20) Kara  zlep, tabarsıñ sin cihannan,
 (21) B t nley kitmegen kodsıyet annan.

(22) Cemıgı enbiyanıñ, mehd  d nya,
 (23) Ve barça evliyanıñ lehd  d nya!

[194] (1) Fekat bu s zge k hl m hiç ışanmıy
 (2) Ve nefret vehşet n hiç taşlıy almıy.

(3) M ne şul çakta hiç is itmegende,
 (4) Yavızlangan k ñ l hiç itmegende,

(5) Niekt r tabıla d nyada b r men,
 (6) Tulı k ñl  meħebbet hiç b rlen.

(7) M cessem b r k ş l k ul cılı can,
 (8) Anı tekrim ve tekdisn  t li can.

(9) Anıñ b rlen, it p soħbet, s yleşsem,
 (10) Yeř rmesten b t n k ñl mn  açsam,

(10) B ted r yarası ruħnıñ ve hiçn ñ,
 (11) Tigendey kulları g ya mesihn ñ.

(12) S yleşken s zler  g ldey tamadır,
 (13) Sulagan sulışı bad  sabadır.

(14) Tise kiy m  g ne yañlıř tan mge,
 (15) Tuvadır biħisap şatlık canımda.

(16) Bula canga ĥozur bu ultışta,
 (17) S ygen t sl  kanat b rlen fer şte.

(18) M ne şunda aı yeşler t gem min,

(19) Desise, vesveselerden çıgam min.

(20) Tiber küñlëm moñarçı bër legıynçe

(21) Tivedër “reħmetën lil-galemin”çe.

[195] (1) TÖŞ

(Hëtäden)

(2) Mın töş kürdëm, Güya min bër zur şah, imëş,

(3) Tacıma tēzgen ěncē, mercen, aħak, imëş;

(4) Sinē söyēp, ŗıgır söylep, ŗagıyr bulıp

(5) Yörülerēm bötēnley uk naħak, imëş.

(6) Taclı başım ĥozurrında iyem, imëş;

(7) “Canaŗım, min sinē söyem”, diyem, imëş;

(8) Nerse ġēne eytēr indē söygenēm dip,

(9) Ęçēmden bik yanam, imëş, köyem, imëş.

(10) Etrafımnı çolġap alġan ġaskerler de

(11) Ėöl yözēñe küzlerēñe tēkken bar da;

(12) Mınēm öçēn sinnen ŗefkat bulırmı dip,

(13) Bötēn ġasker tın da almıy intızarda...

(14) Töş ŗul töŗke citkeç, ŗagıyr uyandı da,

(15) “Yavız yazmıŗ!” diyip azrak uylandı da,

(16) Uylarġa da ölgērmedē miskin ġaŗıyk,

(17) Kaynar yeŗke ikē küzē çılandı da!

(18) Bērazdan soñ kildē añar ŗatlık yane:

(19) Yıġlasam min, yıġladım, diy, ŗaŗıp kına;

(20) Meħebbetēm haman iskē meħebbet iç,

(21) Yugaltsam min, yugalttım, diy, ŗahlık kına.

[196] (1) ÖZELGEN ÖMİD

- (2) Küz karaşımnda hezër üzgerlë eşyalar tösë;
 (3) Sizële: Üttë yeş vakıtlar, cittë gomrëm yartısı.
- (4) Küz tęgëp baksam eger de tormışımniñ kügëne,
 (5) Yeş hilal urınında anda tulgan aynıñ yaktısı.
- (6) Nindi dert bërle kalem sızsam da kegaz östëne,
 (7) Oçmy evvelgë cüler, saf, yeş mehebbet çatkısı.
- (8) İy mökaddes moñlı sazım! Uynadıñ sin nik bik az?
 (9) Sin sınasıñ, min sünemën, ayrılabız, ahrısı!
- (10) Oçtı dönya çitlëğënnen tarsınıp küñlëm koşı,
 (11) Şat yaratsa da, cihanga yat yaratkan Rabbısı.
- (12) Küpmë moñlansam kunıp milli ağaçlar östëne,
 (13) Barsı korgan, bër gëne yuk canlısı, yafraklısı.
- (14) Bulmadıñ, altın yarım, salkın yarım, sin de minëm
 (15) Bër tebbessëm bërle de tormış yulım yaktırgıcı!
- (16) Küz yeşëñ de kipmiyçe yıglap vafat bulgan eni!
 (17) Gailësëne cihanniñ nik kitërdëñ yat këşë?!
- (18) Üpkenëñnen birlë, enkey, iñ ahrıgı kerre sin,
 (19) Her işëkten sördë uglıñnı mehebbet sakçısı.
- (20) Bar küñëllerden cılı, yomşak sinëñ kabrëñ taşı,
 (21) Şunda tamsın küz yeşëmnëñ iñ açı hem tatlısı!

[197] (1) TELEHHĚF

(2) Melganet, pıçrak ve yalğan bërle tulğan bėznėň ěç;

(3) Bar naçarlıktan, bozıklıktan gıybaret bėznėň ěş.

(4) Şakkatabız tışkı zinneter, kiyėmnerge karap;

(5) Can satabız elle nindi vak “tiyėmnerge” karap.

(6) Kėlene öst-őstėne ruħ, hiç ĥozur vőcdanga yuk;

(7) Ni sebepten cir yőzėnde tenge munça, canga yuk?

1911

[198] (1) MİYAVBİKE

(2) Yokı

(3) Al ayaklarga başın kuygan da yoklıy, töş küre;

(4) Tőşte de tıçkan, küsė ĥalkı bėlen ul ěş küre.

(5) Běr küsė yörge, imėş te, bu kugan tőslė bula

(6) Hem kuvıp citken de muynınnan bugan tőslė bula.

(7) Çitterek öç-dürt pėsi çıpçıklar aylıylar, imėş;

(8) Öy tübesėnde cıyılğannar, mıravlıylar, imėş.

(9) Hiç bozuvçı yuk keyėfnė, ět te kurkıtmıy öreş.

(10) Bik tınıçlık. Tik yata ul, tőrlė temlė töş kürėş.

(11) Uyanu

(12) Tordı, isniy indė ul, bik zur itėş avzın açıp,

(13) Art ayak hem al tepilernė idenge nık basıp.

(14) Tırpayıp kitken mıyıklar hem yugararak başı;

(15) Nek duga kük bökreyėş kitken pėsinėň arkası.

(16) Küz yomık, tınlık bötën yak, bër de ul-bu yuk elë;

(17) Başta da yaḥşı-yamannan hiç te bër uy yuk elë.

(18) Bu yokı yakavlıgınnan kiyërëlöp isnev gëne,

(19) Bar pësiler hem kēşələrçe bër eş eşlev gëne.

(20) Akıllıbaşlanıp uylanu hem eserlenü

(21) Ul utırgan bik maturlap hem akıllıbaşlanıp;

(22) Uyga çumgan, cirge küz tēkken, cihannan baş alıp.

(23) Hiç bëlër ḥel yuk nilernë uylaganın gaklınıñ,

(24) Elle uylıymı terekkıysën pësiler ḥalkınıñ?

[199] (1) Üz-üzënnen nige lekmi kulga tıçkannar, dimë?

(2) Temlë koşlarga kanatlar nige çıkkannar, dimë?

(3) Elle indë, nik tiyalmiym yortta ürdek, kazga, diy?

(4) Söt eçerge kaysı çakta töşkelim iç bazga, diy?

(5) Elle indë, kiç aşagan temlë aşın uylıymı?

(6) Elle bu köngë azënëñ karnı açın uylıymı?

(7) Tukta, çu, şunda yakında elle nerse sēlkëne,

(8) Bëttë uy, indë pësinëñ avgaküñlë cilkëne.

(9) Elle tıçkanmı miç astında çıyıldap kıçkırır?

(10) Bër küsë melle idennëñ taktasın kimrëp kırır?

(11) Ürmeküç suzganmı elle şunda bër töşke cëbën?

(12) Tibrene, çır-çır itemë şunda lekken bër çëbën?

(13) Bělmiyměn ni bulğanın, bəlsən pəsiler üzlerě,

(14) Mın kürem tik: yaltııy indě pėsineň küzlerě.

(15) Něçkelep karav

(16) Nindi küzlerně zuraytkan, açkan indě şar kēbi,

(17) Şul tirede bik kireklě běr kızıık Һel bar kēbi.

(18) Běr kireklě eş pėsige şunda bar, çınlap ta bar;

(19) Ni bula indě Һezěr: Şatlık ve kaygı añar?

(20) Ut alingan öy eşçende, yaktılık alğan zalın;

(21) Bay Һatını közgě aldında tözete kalfagın.

(22) Kaydadır, kēmnerde bardır bu kiçe parlı kunak;

(23) Ul kürēnmekçě buladır şul kunakta yahşırak.

(24) Ye onitkan ul Һatın, yeki pėsine kürmegen,

(25) Ni sebeptenděr pėsige kiçkě aşın birmegen!

(26) Kaygısı bēznēñ pėsineñ tik barı şul nerseçön,

(27) Küzlerě bulğan tişerlěk her karagan nersesēñ.

[200] (1) Şatlıklı uy, Һesret hem kaygı

(2) Nindi yılmaygan avızlar! Kürsene, ul nindi şat!

(3) Kilsen astı östke dönya, hiç te itmes iltifat.

(4) Těl oçında bar bugay běr bik kızıık, ütken süzě;

(5) Ni sebeptenděr yeşergen, eytesě kilmiy üzě.

(6) Nerse bulğan soñ pėsige? Üzgere şunduk resēm:

(7) Az vakıtta kaygıru alğan çırayın, çehresen.

(8) Ul bērevnē, kēmneděr, aldarga bulgandır kölöp,

(9) Şul kölüge karşı bër kalca birërler dip bëlöp.

(10) Buşka kitken kölgene de, birmegenner kalcanı;

(11) Şul sebepten kaygıra ul, renci şunlıktan canı!

(12) Zarlanu hem gaceplenü, nameglüm bërnerseden eserlenü

(13) Karnı bik açkan pësinëñ, birmegen hiçkëm de aş,

(14) Kızganiç, moñlı miyavlıy, yıglıy, mëskën, küzde yeş!

(15) Karnı açlık hësetë, indë hëzër üzgerdë tös;

(16) Töske hëset bilgësë çıkkän hëzër nindi dörës.

(17) Nersedër çitte, yırak şunda şıtırdıy başladı,

(18) İndë ontıldı pësinëñ yıglavı hem yeşlerë.

(19) Şul şıtırdav nerse? dip tıñlıy, utırgan yaşşılav,

(20) Küzlerë çitke akaygan, hem de bik torgan kolak.

(21) Ni iken soñ ul şıtırdavçı ve nindi can iken?

(22) Ul elë yeşrën: Pësigë dust miken, doşman miken?

(23) Yuri gëne isë kitmegenge salışu

(24) Kuydılar indë şiker katkan cılı sötnë añar;

(25) Kürsete şundıy kıyafet: Ul isë kitmiy añar;

(26) Bik aşıysı kilse de hem barsa da açtan ülöp,

(27) Suzla ul aşka aşıkmiy, bik sufilangan bulıp.

[201] (1) Ul kürënmekçë bula indë tamagı tuk këbi;

(2) Küp aşav, açküzlëlek bër de üzënde yuk këbi.

(3) Çönkë ul açküzlëlekten küp kıyın algan idë,

(4) Şul kıyın küñlände ontılmas bulıp kalgan idě.

(5) Höcümge hezərlenü, tuklık yalkavlığı

(6) Artka salgan ul kolagın, cirge yatkan av öçən,

(7) Ni gëne sëlkense de, sikröp barıp avlav öçən.

(8) Elle tıçkannıñ oyadan kürdēmë koyrık oçın,

(9) Mondıy tayyarlık ve saklık nersege hem ni öçən?

(10) Östërilermë şayannar cöpke takkan bër kegaz?

(11) Nersedër bar, ul höcümën bër de yokka eşlemes!

(12) Kürsegöz küz aldığımızda bër pësi resmë şul uk,

(13) Ul yata yalkavlanıp, aştan soñ indë karnı tuk.

(14) Hël cıya rehet këne, ırnöp këne hem tın gına,

(15) Küzlerë yomlıp bara indë anıñ ekrën gëne!

(16) Yoklasın ul, iy şayannar! Sëz añar süz katmagız;

(17) Torgaç uynarsız, yokısın büldëröp uynatmagız!

(18) Analık şefkatë

(19) Nindi şefkat! Östëne baksan, küñëller nëçkere,

(20) Mondıy hël kürgeç, küñëllerde mehebbet köçlene.

(21) Üz balasın ul yuva, pakliy, tëlë bërten yalıy,

(22) “Bebkeyëm! dip, küz nurım!” dip, yeş balasın ırkeliy.

(23) Ul, citëz, yögrök pësilekten çıgıp, indë ana,

(24) Her ikë canını küñël indë söye hem kızgana.

[202] (1) Rehet kene kalıgu, gaceplenü

(2) Dikkat itken, küznë tēkken elle nindi nersege,
 (3) Ni gacep bulgan pēsige? Başta nindi mesele?

(4) Başta tulgan törlë uylar, zihnë eşliy bik katı,
 (5) Küzlerën kürgen kēşēge bilgēlēdēr dikkatē.

(6) Ul gaceplë meselenë uylıy-uyly baş arıp,
 (7) Kaldı ul indē tınıçlıkka ve rehetke talıp.

(8) Açu aralaş kurku, çın kurku

(9) Bu ikēbaş östēne elle küterēlgen tayak?
 (10) Kaysı çakta ul tuyuk tormıy pēsiler dip ayap!

(11) Bik keyf kitken pēsilerneñ, ikevlep kurkalar;
 (12) Tik bēraz bu kurkularnıñ bër-bērēnnen ferkı bar:

(13) Bër pēsi doşmanga azrak karşılaşmakçı bula,
 (14) Bērsē hiç te karşı tormıy, çitke kaçmakçı bula.

(15) Lezzetlenü hem hoşurlanu, kurkıniç hem kaherlenü

(16) Arkadan, baştan sıypıylar, iy küñēllē! İy hoşur!
 (17) İndē lezzet, irkelēkler, kür, pēside nindi zur!

(18) Zur beğētlēlēk ve şatlık añlata kölgen tösē,
 (19) Bik hoşurlıktan açılğan avzınıñ da yartısı.

(20) Keyfēneñ bik şeplēğēnnen kekreyēp kitken başı,
 (21) Küzge de kilgen olug şatlık ve rehetten yeşē.

(22) İy kızık soñ bu cihanda! Şep toramın, diy bugay;

(23) Ni kirek bulsa şuñarga aptıramıym, diy bugay.

(24) Ul şulay indë, velekin bër köyë tormıy cihan:

(25) Ul cihan şatlık bëlen Һesretnë bër cirge cıygan.

[203] (1) Bastı añsızdan, kilëp, koyırıkka şunda elle këm,

(2) Ordı kamçı arkaga hiç yokka gına elle këm.

(3) İndë hertörlë zeherler hem kahaerlerden ëçë

(4) Tup-tulı buldı pësinëñ, kayraladır her tëşë.

(5) Hem üre tordı, kabardı bar tenëññ her tögë,

(6) Uç alu dertënde güya her tögëññ börtëgë!

(7) Barsı da bëttë!

(8) Fani dönya! Nindi eşler eşliysëñ sin, şak ta kat!

(9) Şundıy şat uynap, kölëp yörgen pësi indë vafat!

(10) Bu Һeber tizlëk bëlen çitke ceyëlgendër Һezër,

(11) Hem iden astında şatlıklar ve beyremdër Һezër.

(12) Ul yöriyerdër kürsëler şatlanıp, cırlap, biyëp!

(13) “BedbeҺët, zalim pësi, sin tar kabërde yat!” diyëp.

(14) Mersiye

(15) Küçtëñ indë dönyabızdan aҺiretke, Һuş, pësi!

(16) Baylıgı bërlen imanniñ, izgëlëkte küç, pësi!

(17) Sav çağında küp zolımkıylsañ da tıçkannarga sin,

(18) Bik tınıç bul, yarlıkar Alla gafur hem gafvë kiñ.

- (19) Dönyada ittēñ zararlı nerselerge sakçılık,
 (20) Şul sebeplē defterēñde, belki, küptēr yahşılık.

- (21) Şunda da bik kızgana, merħum, sinē indē küñēl,
 (22) İndē sinnen kurkmıylar kortlar da, tıçkannar tügēl!

- (23) Kayvakıt yalgız çağımda zur yuvaniç sin idēñ,
 (24) Hem şayarıp köldēre torgan kuvaniç sin idēñ.

- [204] (1) Miç başında yoklagan çakta babay gır-gır kilēp,
 (2) Sin de yoklıdır idēñ bēr çitterek mır-mır kilēp.

- (3) Kön buyı uynıy idēk bēz; hiç te tik tormıy idēñ,
 (4) Kullarımın hiç avırttırmıy yürıy tırnıy idēñ.

- (5) Kayvakıt urlap aşasañ sin belēşler, sumsalar,
 (6) Hem sinē, nik urladıñ? dip, orsalar ye suksalar,

- (7) Şefkatēmnen min cılap yörge idēm tiz enkeme,
 (8) Yalvarıp: “Enkey, pēsige sukma hem, zinhar, time!”

- (9) Hay, gomērler üttē kittē, kayda kittē ul zaman?
 (10) Bu cihanniñ dustını dusttan ayruvı bigrek yaman.

- (11) Bulsın indē yaktı kabrēñ, birsēñ Alla yahşı hel,
 (12) Hem kıyamette minē kürseñ, mıravlap karşı al!

- [205] (1) İHTİDA

I

- (2) Eger bulsa “söyü” lefzı koçaklav kullar argançı,
 (3) Übü bulsa eger çut-çut, irēñ hem bit kabargançı,

(4) Gomër de söygenëm yuk hem söyem dip eytmemën hiç te;

(5) Söyünëñ meğnesë, minçe, bigük gali, bigük nêçke.

(6) Kêşelerçe söyünë bëlmedëm, his itmedëm asla;

(7) Söyü idealdır ul, yagni, garepçe: maksadı eksa.

(8) Tabındım, secde kıyldım min söygen canaşnıñ aldında,

(9) Ömid ittëm ve kurktım da, kızardım hem oyaldım da.

(10) Miña ul bër ve bar, köçlë ve heybetlë sanem buldı;

(11) Añar hemdëm, salatımnı irëştërgen kalem buldı.

(12) Mehebbetten ërëp şemdey üzëm, küñlëmdegë göller

(13) Yanıp cirge sıgıldılar, havaga oçtılar köller.

II

(14) Garep halkı kabul itmesten evvel dinë islamnı,

(15) İlah urnında totkannar agaç, taş, törlë esnamnı.

(16) Bërazdan soñ kilëp hak din, tamam batıyl bulıp yalğan,

(17) Gareplernëñ küzënnen dinë islam perdenë alğan.

[206] (1) Alar bar ütken eşlerge peygamberden oyalgannar:

(2) “Niçëk soñ böz tabındık potka?” dip heyrağa kalgannar.

III

(3) Kilëp çıktı hezër fikrëm koyaşı zolmet artınnan,

(4) Tügël indë vakıtlı, meğnesë yuuk hiske min korban.

(5) Şökër bulsın, hezër aldında bër nurlı heyat indë,

(6) Tëgë mezkür pot aldında tabıngannan oyat indë.

(7) Ciñël uy, yöz kızartkıç törlë hisler, sözge mëñ legnet!

(8) Yeşe, tugrı karaş, töplë gakıl, mëñner yeşe, hëzmet!

[207] (1) ÇİTĒN HĒL

(2) Ni bula tugmak sıyratın kiçmesem?

(3) Bu açu gomrēm Őerabın eçmesem?!

(4) Eylene bit, ütmiy, bētmiy gomrē de!

(5) Cey kile utlar çeçēp, sin kışlasañ.

(6) Ardım indē, kayda aktık mevkiyfēm?

(7) Cilkēnemēn bēr basarga öç basam.

(8) Karşıma çıkma, koyaş, sin kanlı tap!

(9) Ak kefēndey sin ceyēlme östke, tañ!

(10) Katlē nefsitsem, Hodaydan kurkamın,

(11) Lekmiy çir, avrıp ta bulmiy, içmasam!

[208] (1) KADĒR KIÇ

(Süreyi kadērden)

(2) Bu kadēr kiç yılda bēr kiç, barça kiçler izgēsē;

(3) Saflanır taptan bu kiç momin küñēller közgēsē.

(4) Saflanır ul, paklenēr, bik zur Hodaynıñ devletē;

(5) Hem töşer ul közgēlerge kük kapuğı Őevlesē.

(6) Şul kapugdan kündērērmēz Teñrēmēzge bēz tēlek,

(7) Bēr kadēr kiç Teñrē karşında mēñ aydan izgerek.

(8) Con, mamıktay eylenēr cirde bu kiç ervaḥ ve ruḥ;

(9) Hem ferēşte safları cirde yörēr mēñner görüh.

(10) Ul melaikler cıyarlar tol, yetimner yeşlerën,
 (11) Barça köçsözler, zegıyflernëñ ahın, kargışların.

(12) Küz yeşennen, törlë rencëşten yasap zur ëncëler,
 (13) Ul melaik garşë-körsinë bizer hem ëncëler.

(14) Tañ sızılğança yörërler, eytmıyçe hiçbër kelam;
 (15) Tik diyërler: “Barça möminge, mösëlmanga selam!”

[209] (1) SAYFİYA

(İdëlda seyahetëm hatiresë)

(2) Kilse baynıñ aç ıalıklı küzge-küz mısıkillası,
 (3) Yallıy ul, elbet, paroıod, ansı, baylar yurgası.

(4) Yarda torgan aç ıalıkka yöz de bormıy, tup-turı,
 (5) Yurgalıy ul şunda tiz-tiz, kayda bay sayfiyesë.

(6) Bu tupaslıktan kölëp torsa koyaş, kökten karap,
 (7) Nurnı kaplıy “ëssë!” dip bay, kulda bar şemsiyesë!

(8) Bay kiyëngen frant-şıklarça ıalıklı tirsë bëlen,
 (9) Batsaçı şunda üzë hem aletë nekliyesë.

(10) Ul ıezër tuktar siña, iy aç avıl, moıhtac avıl!
 (11) Cimrëk öy karşında iç ovmaıı këbi keyfiyesë.

(12) Cannarım, küz nurlarım, sëz, bu mehabetnë kürëp,
 (13) Can açıp: “Vo kak!” diysëz, mezlum muciklar sëmyasë.

[210] (1) TEMSİL

(İtaliya-Törkiya sugışı mönesebeteyle)

(2) Dust kuşıldılar arıslan bërle bërkon yulbarıs,

(3) Bër kiñeşte eşlenërge buldı eşlengen bar eş.

(4) Şul zamannı elle kaydan kildë çıktı bër meçë,
 (5) Karşılıylar: “Eyde bëzge ittifakka kër, meçë!”

(6) Balsa da süzler bërëkken, bu öçev ayırım yeşiy,
 (7) Hersërë üz tapkanın ayırım yatıp, ayırım aşıy.

(8) Yulbarıs, kürse işek-kuynı, tizük yırtıp ala;
 (9) Möttefik bëznëñ meçë tik küzlerën yörtöp kala.

(10) At-sıyr kürse Arıslan, itke tiz eylendëre;
 (11) Bedbehët bëznëñ meçë tik küzlerën maylandıra.

(12) Avlıy almıy bu meçë hiç, aç üler hëller kile;
 (13) “İttifak tuklıklımı?” dip, dustları annan köle.

(14) Zar cılıy bëznëñ meçë: “Sëz tuydıgız, diy, min aç iç!
 (15) Nige tik min aç kalırğa, min, velikiy derjav iç!”

[211] (1) KÖZGĚ CİLLER

(2) Yaktırak yoldız yanadır, tön kara bulgan sayın;
 (3) Yadıma Teñrëm töşe, behtëm kara bulgan sayın.

(Rusçadan)

(4) Közgë tön. Min yoklıy almıym. Öy türënde cil cılıy;
 (5) Cil cılamıy, aç ülëmnëñ kurkusınnan il cılıy.

(6) İñ söyëklë eşçë evladım bıyıl aç kaldı, dip,
 (7) İzgë, şefkatlë anabız, merhëmetlë cir cılıy.

(8) Kuysa monda kortkalar töşken tëshën altın bëlen,
 (9) Bër tëlëm ikmek, dip, anda nazlı nëçke bil cılıy!

(10) Běr sınık yuktan gına ülgen taza irler küröp,

(11) Can alırga kızganudan anda Gazrail cılıy.

(12) Tělměröp torsa bu açlar, bězge beyremnen ni yem?

(13) Merkaděnde çönki İbrahim ve İsmagiyl cılıy.

(14) Kölse monda tuk ve ihlassız hılık tekbirlerě,

(15) Her işetken can cırlık, andağı tekbir cılıy.

(16) Közge tön, yemsöz, karañğı... Öy türěnde cil cılıy,

(17) Cil heber ul: Aç ülěmněň kurkusınnan il cılıy.

[212] (1) KĚÇKĚNE MUZIKANT

(2) Uygı batkan, utırmakta şagıyr yazıp,

(3) Yazadır ul bar dönyanı onta yazıp;

(4) Kalem bėlen kayçak çeçěn aktargalıy,

(5) Çıgarganday törlě uylar baştan kazıp.

(6) Yaza şagıyr, kaleměně kuldı kuymıy,

(7) Běr yul yazıp taşlıy, tagın bėrně uylıy.

(8) Şulay tınıç utırganda bėzněň şagıyr,

(9) Öy turında kěmděr ise bırgı uynıy.

(10) Tınıçlıkı boza anıñ eçě tavşı,

(11) Kile annan, bar tıñlasañ, meçě tavşı,

(12) Běr tıñlasañ, çınav, běr tıñlasañ

(13) Maylamagan arba tegermeçě tavşı.

(14) Kite keyfě, şagıyr tamam heyran kala:

(15) Kaydan çıktı běr de uylanmagan bela?

(16) Kıçkırı ul açu bėlen terezeden:

(17) Tiz kit, malay, öy turımda tavışlama!

- (18) Yögröp kaçıp kittë tizük şayan malay,
 (19) Bërazga tuktagan buldı yuramalay.
 (20) Şagıyr tagın iħlas bëlen eşën eşliy,
 (21) Tavışlardan kotıldım dip, eya Hoday!

- (22) Cıyıp torgan çakta gına şagıyr helën,
 (23) Hoday organ! Birgi uynıy başlıy tagın.
 (24) Nişlerge de bëlmiy şagıyr, açuvınnan
 (25) İdenge ırgıtıp taşlıy yazgannarın.

- (26) Uynıy birgi, hiçbër vakıt tuktap tormıy,
 (27) Mëskën şagıyrnëñ kükregën, canın tırmıy.
 (28) Şagıyr, indë nişlerge de gaciz kalgaç,
 (29) Bulmas, aħrı, didë, bër-bër heyle kormıy.

- (30) Kıçkırdı ul: “Kilçë monda, çiber bala!
 (31) Yögröp kil de, mäne minëm kulga kara:
 (32) Biremën min birgıñ öçën unbiş tiyën,
 (33) Akıllı sin, şul birgıñnı satçı miña”.

1912

[213] (1) GIYBRET VE NESİHET

- (2) Nomëriñ matur bulsa, küsë bulgay,
 (3) Her maturda naçar yaknıñ bërsë bulgay;
 (4) Anısı bulıp citmese de, monısı bulgay,
 (5) Andin cırtık, mondin cırtık tunnarım bar.

- (6) Bër ademnëñ çın doşmanı küsë bulgay,
 (7) İkëñçësën yödetüçë kēşë bulgay;
 (8) Herkëmnëñ üzënçe bër eşë bulgay,
 (9) Andin sütëk, mondin cırtık tunnarım bar.

[214] (1) HÖRMETLĚ HÖSEYĚN YADKARĚ

(2) Köç bĕlen bĕrge güzelleknĕ cırgan diñgĕz kĕbi,
 (3) Ul idĕ östĕn ve kul citmes kĕşĕ, yıldız kĕbi.

(4) Evliyalarnıñ barın bĕr-bĕr kitĕrsem karşıma,
 (5) Kürmemĕn dip uylıymın bĕr yaktı yöz ul yöz kĕbi.

(6) Köçlĕ, köçsĕz, yarlı, bay buldı haman da bĕr añar;
 (7) Her karaşta ul idĕ çın “kĕrpĕğĕnnen göl tamar”.

(8) Üttĕ tormış pıçpagın gevherkĕbi vöcdan bĕlen;
 (9) Az gına kĕr kunganın da kay cirĕnnen kĕm tabar?

(10) Ul köreştĕ hem yavız ĕşke ceza birdĕ kölĕp,
 (11) Ütken aklı şul köreşke pak kömĕşten yul bulıp.

(12) Ul köreştĕ, yazda yılmaygan koyaş töslĕ belend:
 (13) Karnı-boznı ul niçĕk ĕrte kölĕp hem nur koyıp.

(14) Kürmedĕ gamı, tabıgıy, buş kuvıklar atmagaç
 (15) Hem kemitte bĕr batır da cirde yıglıp yatmagaç.

(16) Barmini bĕzde gomumen çın kĕşĕ kadrĕn bĕlü?!
 (17) Bĕz anı kaydan bĕlik, miskin ülĕp añlatmagaç?!

(18) Yene bĕr ĥatirem

(19) Min kunakçıl bĕr cıruçı, minde bar yarlı giday,
 (20) Hĕneme yeşler kile, hem sevdeger, bay uglı bay.

(21) Ul belend merĥüm de kilse, min size torgan idĕm:
 (22) Kükten iñgen, ĥaneme kilgen şikĕllĕ tulgan ay.

[215] (1) VALLAHĪ

(2) Vallahi, iy vallahi, iy vallahi,

(3) Behtë barlar kırdā ceyliy, valahi!

(4) Ak kümeç bërlen aşarlık saf hava;

(5) Cir yeşël; koşlar da sayrıy, vallahi!

(6) Ak bolıt, küçme kazaklarday küçöp,

(7) Bër kunışlık küknë saylıy, vallahi!

(8) Az gına bër cil isü bërten, ülen

(9) Cirde uynıy kaynıy-kaynıy, vallahi!

[216] (1) ÜTĒNĒÇ

(2) Yeş vakıtta yeşnedem, köçlë vakıtta kükredem;

(3) Yeşnemin de, kükremim de utsız indë kükregem!

(4) Kildë totkınlık, tübenlendë uyımnıñ kulları;

(5) Hür zaman ak kul bëlen küklerde yoldız çüpledem.

(6) Ak kügerçennë kulımnan aldılar, kozgın biröp;

(7) Ak kirek dip, pak kirek dip, küpmë küz yeş tükmedem!

(8) Ul tügël küñlëm eşennen, tik yalan kulnıñ eşë,

(9) Kızmagız bik, çıksa meydanga basılğan çüplerem.

[217] (1) DOŞMANNAR

(2) Küp “cılannar” sızgırıp çitten karıylar behtëme,

(3) Borla-sırla, bedbehtëler, ürmeliler, ürmeliler tehtëme.

(4) Az kēbi baskan bu zolmet tormışım yortın minēm,

(5) Tüzmiyler bit bër gēne yaktan açılğan yaktıma!

(6) Üzlerē... süzden tübenner, küzlerē tēzden tüben;

(7) Ėt kēbi havlap yamanım, küz yomalar yaḥşıma.

(8) Dönyadan tuydım, ömidēm yuk, alar küpsēnse de;

(9) Tik min ülgeçten, karagız, tipmesēnner negşēme!

(10) Zur canım söymiy cihannı, çönki bar dönya fena;

(11) Anda tormakka heveslēk bërle vaklar möbtela.

(12) Yaktı yöz bërleñ alam karşı avırlık, avruvın;

(13) Çüpke de saymıym yöreкке kap-kara kan savluvın.

(14) Azmı kakkannı ve sukkannı küterdēm min yetim?!

(15) Azrak üstērdē sıypap tik mañlayımnan milletēm.

[218] (1) KİÇKĖ TĖLEK

(2) Min yazam, şunda kürem: Lampam ēçēnde may kimi;

(3) Alda kegazge taşıylar, küñlēme uylar sıymıy.

(4) Yaktı bētkençe yazıym dip, sızgalıym tiz-tiz gēne,

(5) Kegaz östēnde kala tik kekrē-bökrē ēz gēne.

(6) Noktalar da törtmiymēñ, kērse yarar, dip, kirtege.

(7) Min üzēm sızgannı bik yaḥşı tanıym, dip, irtege.

(8) Küp te ütmeden utım yalt-yolt ite sēlkēne,

(9) “Gölt!” itēp aktık nurın bër kürsete, annan süne.

(10) Nişliysēñ? Her yakta zolmet. İhtıyarsızdan yatam;

(11) Min, yatıp, yatkan cirēmde törlē uylarga batam.

- (12) Mın, karañgılık eçende uylanıp yatkan köyge,
 (13) Nêçkerêp küñlêm, cılıym da bër süz eytem lampaga:
 (14) “Ni beñt! Dim, irtege kiç sin tagın da yanmasañ,
 (15) Bu yatıştan min de mehşer citmiyçe kuzgalmasam!”

[219] (1) CĖĖĖTLER

- (2) Bar cĖĖtler: Bĭk tekebbĕrlerçe totkan pozasın,
 (3) Çönki dönya bakçasınıñ kürgen ul tik pozasın;
 (4) Kürmegen ul dönyanıñ kahrĕn, usal ugrozasın,
 (5) Kürse de, kalgan “ugı”, kürgen fekat ul pozasın;
 (6) Kürmegen yazmışınıñ ul zur tukmagın ye pozgasın,
 (7) “G” kalıp, kürgen fekat ul pozganıñ da pozasın.

[220] (1) VAKSINMIYM

- (2) Sin üzĕnçe izgĕ eş eşliym digende ħalkıña,
 (3) Elle nindi bılçırak bavlار salalar gaklıña:
 (4) - Bu zaman şundiý zaman, dip bu vakıt mondıy vakıt,
 (5) Sin üzĕññĕ dönyada bĕznĕñçe yört, bĕznĕñçe tot.
 (6) Mın sıyalmıym andıy şartlar, fani dönya vaktına,
 (7) Başını böksem, zur cinayettĕr olug can ħakkına.
 (8) Aşkınamın min ebed bĕtmes urınga, meñgĕge,
 (9) Meñgĕlĕkke, meñgĕ ruħlı, meñgĕ nurlı yemlĕge!
 (10) Anda min meñgĕ köleç hem meñgĕ yeş bulmak tĕlim;
 (11) Bu koyaş sünsĕn, cirĕne min koyaş bulmak tĕlim.

- (12) Vaktını yörtër kěşeler ul zaman minnen küröp,
 (13) Faydalansın şunda minnen segatën herکہm borıp.

[221] (1) BALA OCMAŖTA

- (2) Mın hezër ocmaŖ türënde. Bër matur Һur irkeliy;
 (3) Mın cuvanmıymın, cılıymın, sin tügëlsëñ, dim, eni!
 (4) Ay tösënde nurlı gıylmannar miña taşlıy teti,
 (5) Yıgılıymın, almıym alarnı, sëz tügëlsëz, dim, eti!

[222] (1) SAGINIR VAKITLAR

- (2) Tuysa İblis tormışınnan, yad ite ocmaŖların,
 (3) Yad item, bizsem üzëmnen, min sabıylık çakların.
 (4) İy küñëlnëñ şavlap akkan çışmeden safrak çağı!
 (5) İy gomërnëñ nurlanıp üsken yeşël yafrak çağı!
 (6) Yuk gamëñ bërnerseden de, barça eşler al da göl;
 (7) Kük te kük töslë zöbercet hem de baskan cir legil.
 (8) Oçramıy yulda cihanmıñ kaygı-Һesret, ahına,
 (9) Tik biresëñ ul vakıt beygat tabıgat şahına.
 (10) Her çeçek, sëñlëñ, apañ; abzañ, üsëp torgan açaç;
 (11) Sin sabıyday neçke avaz bërle sayrıy sandugaç.
 (12) Çeçmegen cir kük, küñëlnëñ her güzelge buşlıgı,
 (13) Tik koyaşnı hem tabıgatnë söyüden Һuşlıgı!
 (14) Bar küñël Һedsëz, Һisapsız merҺemet, şefkat tulı,
 (15) Sanki küñlëñ, cirge kükten iñgüçë reҺmet yulı.

(16) Bër telençë kërse yortka, sin birelseñ bër tilëm,

(17) Ey bula canga hozur! Şatlıktan eylenmiy tëlëñ.

(18) Kiç bëlen kayçak ukıylar, tıñlıysıñ törlë kitap,

(19) Kaysısı köysöz bula hem kaysısı köylë kitap.

(20) Bër kızık köylë kitapniñ moñlı tavşı tirbetöp,

(21) Küz yomılgaç, ihtıyarsız yoklıysıñ şunduk yatıp.

(22) Yoklıysıñ rehet këne; tönle uyansañ bërzaman,

(23) Yak-yagiñ tıp-tın, elë yuk yaktılık, tañ atmagan.

(24) Şul vakıt yeşler küzëñde: Can açıp, can sızlanıp

(25) Yaglıysıñ, Can-Zöhre bërlen Can-Tahirne kızganıp.

[223] (1) AVILDA AVIRIP YATU

(2) Min elë avrıym avılda, monda kayttım kış könë;

(3) Yal ite monda agaylar, ceyde kalgan eş könë.

(4) Sızganıp min de agaylar bërle yalkavlık item;

(5) Tuydım indë hestelëkten, yaz kötem, savlık kötem.

(6) Yazganım, kışniñ buranlı hem karañgı uyları,

(7) Hem de huş isle ipi, maylı bereñgë uyları.

(8) İy bereñgë! Sin, bereñgë! Kil, bereñgë, can aşım;

(9) Sin gëne temlertesëñ bar yarlılar, baylar aşın.

(10) Küp cefa küdëñ bu cirge sin kilöp Amrikadan,

(11) Nişliysëñ, tekdir şulaydır, halkıbız şul bik nadan.

[224] (1) BEREŇGĚ VE GIYLĚM

(2) İy bereňgě! Bězge kilděň sin yırak Amrikadan;

(3) Megrifet! Sin bězge kilděň mondarak, Yevropadan.

(4) İy bereňgě! Sin kürënděn evvela kürněške çit;

(5) Şavladı, kürgeç sině, barlık mucik: Ul dip, “cedit!”

(6) Ul bereňgěne kitěrgen dip bu cirge dehriler

(7) Hem eşçende ul bereňgěneň, iměş, dip zehrě bar.

(8) İy bereňgě, küp ezalarga siněň sabrıň bėlem,

(9) Taşladı yoklıp mucik halkı töběň-tamrıň bėlen,

(10) Ul bereňgěne aşavçımı ora dip Allası,

(11) Sin ataldıñ ul zaman “kafēr ve şeytan alması!”

(12) İy bereňgě! İndě şatlan, kiçtě baştan ul çağıñ;

(13) Sin, ciñep, ittěň mekan indě mucikniñ korsagın.

(14) Sin kikěrtseň, ul hezēr: “Elhemdělilia!” dip kuya;

(15) “Küp şökēr, diy, bu ciměşne birdě Mevla!” dip kuya.

(16) Sin, alıp ürněk sabırlı bu bereňgěden, gıylēm!

(17) Az gına nurlandıra başla muciklarnıñ miyěn!

[225] (1) YOLDIZDAN DA KURKA

(2) Kaydadır yörge idě kırlar buyınça běr kuyan,

(3) Dürt ayaklı hem kanatlı doşmanınnan kurkudan.

(4) Şaktıy cir kitkeç, bėrazdan tugrı kildě běr suga:

(5) Kaltırıy bebkem minēm, her egzası běr kurkuda.

(6) - İndë nişliym? dip, kuyan torganda gaklınnan şaşıp,

(7) Töştələr yardan suga barlık bakalar: “şıp ta şıp!”

(8) Miskinëm kürgeç bu həlnë, az gına arttı köçë:

(9) - Min kuyannan da cihanda bar iken, dip, kurkuçı!

*

(10) Avlıma kaytıšta min bër çit avılga tuktadım;

(11) Tön idë, kërdëm de şunda bër agayda yokladım.

(12) Küz yomalmıy tön buyı törlë isep, uylar bëlen,

(13) İrte torganga agayım, min de tordım tañ bëlen.

(14) Tiz gëne çeynë ëçëp, bakmıy cilëne, davlına,

(15) Yulga çıkmakçı bulamın, tiz citim, dip, avlıma.

(16) Min, kiçe kiç monda çeçken barça eybërnë cıyıp,

(17) İndë kitmekçë bulam, tışkı kiyëmner në kiyëp.

(18) Şul vakıt kürdëm: agay, sumkamnı röhsetsëz açıp,

(19) Nersedër şunda sala tiz-tiz gëne, minnen kaçıp.

(20) - Nişliysëñ, abzıy? didëm. Şunda agayım aptırıy:

(21) Kurkınp kitken tössä, kullar da dër-dër kaltırıy.

(22) - Min, diy, saldım sumkaña, yortımda kalgan, diy, “geçit”,

(23) Min tügël, diy, abzaravnıy hem tügëlmën, diy, cedit.

(24) Almadım min ul gezitnë, kalganın da bik bëlem,

(25) Bu baka, hetta ki, “Yıldız”dan da kurka dip kölem!

[226] (1) BURAN

- (2) Tik këne torganda kaplandı tomanga bar hava;
 (3) Kar oça, kar səbrəle, kar kortına hem kar yava.
- (4) Kar bere yözge reħemsəz, küz açıp bulmıy karap;
 (5) Her kara nerse bürə hem her mayak buldı karak.
- (6) Karnı ciñgen kük, töşe cirge tonık ay yaktısı;
 (7) Ay da kurkıngan şikəllə: Bər sarı, bər ak tösə.
- (8) Kön buyə yatkan idə, ülgen cılan kük, yul tınıç;
 (9) Çıktı soñ kaydan adaştırgıç buran, bu kurkıniç?
- (10) Elle ıçkınganmı bavdan Kaf tav artı cənnerə?
 (11) Ye tişəlgenmə Ĥodaynıñ biħisap zur mänderə?
- (12) Kar bulıp cirde oçamı uşbu mänder connarı?
 (13) Yögrəşəp can avlıy melle Kaf tav artı cənnerə?
- (14) Sukranam min, kar arasınnan karıy da ay köle,
 (15) Mın fekıyr miħnette, güya çarlagınnan bay köle!

[227] (1) KÖLKƏ TÜGƏL

- (2) Kölkə bulsa kayvakıt şigriyetəmnəñ kıyssası,
 (3) Anda bar bər canlı Ĥesret, kanlı legnet Ĥıyssası.
- (4) Uyly torgaç, min üzəmnəñ can açımnan da kölem,
 (5) Çönki ində kaygıralmıym, kaygırıp argan bulam.
- (6) Ĥesretəm, elle minəm nurlı kabıklı bər cılan?
 (7) Kurkınrda cılmayalar, ni beħətlədər cılan!

- (8) Yuk, tögəl, herhelde de Һesret yazu revşəm şulay,
 (9) Nersege şiblit kiyesəñ? Min diymən: Kevşəm şulay!

[228] (1) EHLAKSIZLIK

- (2) Bik yugartın küz salırğa başladık ehlakka bəz,
 (3) Kər küñelde küpləğənnen barmıybız ak yakka bəz.
 (4) Tik Һezər, yöz sumnı urlap kilgüçə ugrı kəbi,
 (5) Küz salabız çın süz eytərdən ələk yak-yakka bəz.
 (6) Bər süz eytərge saranlansak gakıllı yarlıga,
 (7) Göl kəbi süzler çeçebəz akçalı aһmakka bəz.

[229] (1) PUŞKİN VE MİN

- (2) Һezreti Puşkin avılda yazdı üz “Yevgəniyən”,
 (3) Mın ise cırlıym fekat monda bereñgəneñ köyən.
 (4) Şunda da kürmiym üzəmnə hiç te Puşkinnan tüben;
 (5) Tugrı küz salsañ eşəne, ul üzə minnen tüben:
 (6) Bərvakit ontır cihan Puşkinnı hem “Yevgəniyən”,
 (7) Yevmə meһşersəz onıtmaslar bereñgəmnə minəm.
 (8) Yazganıñ bulsa bekalı, ul bekaga tartala;
 (9) Mın de buldım hiç te omtılmas kəşə şul arkada.

[230] (1) MÖNTEKIYD

(Kıytga)

- (2) Küp söyləndəm. Yaһşı ində, mönekkıydlər sükmese,
 (3) Bərsə barlık yazganımnı çitke səbrəp tükmesə.

(4) Ul kavēmnen bulmıydr teħrirçeden hičkēm tınıç,

(5) Bërsë bar, dustım minëm, herbër süzë ütken kılıç:

(6) Cil tęgërmenën küre de: “Ah, suvı yuk!” dip kuya,

(7) Su tęgërmenën küre de: “Par, buvı yuk!” dip kuya.

(8) Ul tota at koyrıgın da: “Bu ozın saç!” dip kuya.

(9) “Tik nige başta tügël, tenkıytke moħtac!” dip kuya.

(10) Ul sukaçını küre de: “Cir boza bit!” dip kuya,

(11) “Şundıy zur eşke kalem ehlë tüze bit!” dip kuya.

(12) Ul küre kuy koyrıgın da: “Nindi şüşken!” dip kuya.

(13) “Rus tabibke bu tatarlar nindi doşman!” dip kuya.

[231] (1) MEĞEBBET ŞERĖĖ

(2) Min: “MeĖebbetsëz”, didëm, lekin meğebbet törlëçe;

(3) Yoldız ul kükten atılğan cirge, Hënriħ Hëynëçe.

(4) Tugrı kilgen urnı çüplëkke, tirëslëkke aniñ:

(5) Kaplap alğan törlë şakşı, törlë pëslëk her yağın.

(6) Şunda kıtkıldıy eteç, mırkıldıy şunda duñgızı;

(7) Şundıy ħurlıkta, ħekarete meğebbet yoldızı.

(8) Yoklıy yoldız şul tübenlëkte, ozın töşler kürëp,

(9) Her töşëne bakçalar, göller, güzel isler kërëp.

[232] (1) KAZAN VE KABAN ARTI

I

(2) Kay zamanda, kaysı tëlde bulsa da mezkur Kazan,

(3) İske kërmiy kalmıy hiç te şundagı bër kül, Kaban.

(4) Bu şeherne hem bu külnë cırlıdır millet tëlë

(5) Bik yaratıp, elle indë iske şöhet arkılı.

(6) Ul şeher, gadi şeher, altın, kömëş, gevher tügël;

(7) Kül de tøk bër kül gëne, elbette, ul kevser tügël.

(8) Nêçkelep baksañ, bu külnëñ bar bugay şigriyetë,

(9) Bar kêbi millet hıyalında anıñ sirriyetë.

(10) Bërvakıtlar min, suzıp anda Kisëkbaşıñ cëbën,

(11) Bër töşep mëndëm, bötënley tikşërëp baktım töbën.

(12) Çıkkanıñ yuk tik elë niktër bu külnëñ artına,

(13) Elle min yalkavlanammı? Elle küñëlëmtartına?

(14) Tik söyliy kürgenkëşë anda garaıblar kübën,

(15) Teñrë kılğan, diy, gacep bu külnëñ artın hem töbën.

II

(16) Bar, imëş, diy ul kül artında ubırınıñ karçığı,

(17) Yortlı-cirlë, diy, üzë; akça tulı, diy, yançığı.

(18) Ul kül artında adaşsa kiçke kalğan kız bala,

(19) İhtıyarsız, diy, ebinëñ yortına ul küz sala.

(20) Ul ebinëñ balkıgan tışka utı bik yaktı, diy;

(21) Hem ul ut çiksëz matır: Küklë, kızılı, aklı, diy.

(22) Kiç bëlen karçıkka şundıy küp adaşkan kız kërëp,

(23) Çıkmıylar, diy, yuk bulalar, diy, tamam boz kük ërëp.

[233] (1) Bër-ikë kiçnë tarıylar, diy, alar karçık saçın

(2) Hem kaşıylar, diy, uvalar, diy, ayagın, arkasın.

- (3) Çeç tararga bër pëçenlëkten alingan tırma, diy,
 (4) Arkasın massaj öçën, bër at cigëlgen arba, diy.

- (5) Ul yata, diy; şunda garmun uynıy, diy, garmunçılar;
 (6) Ul kırım salgan kepeçler uynıy, diy, bik moñ, çiber.

- (7) Gayfi abzıy! Kayda kürdëñ? Sin alarnı maktadıñ;
 (8) Kürmëysëñ tiz uynasa Һette, didëñ, barmakların!

III

- (9) Baş taralgaç, başlıy, diy, ul indë, melgun kasdına:
 (10) Һebsite, diy, barça kızlarını idennëñ astına.

- (11) Ul yabıp mezlumalernë mislë bılbıl hem tavık,
 (12) Taşlıy, diy, kızlar simërsënner dip, anda çiklevëk.

- (13) Şunda uk, kızlar simërgeç, ul yaga, diy, bër kiçën
 (14) Bar temugdan, bar cehennemnen de kiñ hem zur miçën.

- (15) Şul vakıt bër kız ala, diy, ul çeçënnen östërep,
 (16) Bër kulında, diy, aniñ dönya kaderlë zur körek.

- (17) Eyte, diy, ul: “Bu körekke sin utır, kuştan kızım!”
 (18) Taşlıy, diy, miçke, utırğaç, bër de çıtmastan yözën.

- (19) Ul öyaldında Һisapsız, diy, imëş, kız tüşkesë,
 (20) Möslime, diy, barçası, yuk bër gëne Katyuşke’së.

- (21) Bër çöyde torsa Pabiga, Gayşe, Meryem tüşkesë,
 (22) Şunda, diy, bërgük ëlëngen duñgızı hem çuçkası.

- (23) Şunda kıtkıldıy eteç, mırkıldıy şunda duñgızı;
 (24) Şundıy Һurlıkta, Һekarette meħebbet yoldızı.

[234] (1) KAZAN VE KAZAN ARTI

(2) İy Kazan şeħrë, torasıñ tavda zur şeħdel këbi,
 (3) Mescëdëñ, çirkevlerëñ, her çaslarıñ şeħner këbi.

(4) Sin, üzëññë çornagan herbër öyezge nur çeçëp,
 (5) Bik mehabetlë torasıñ, barçaga yul kürsetë.

(6) Nur ala sinnen bötën yak: Çistopol, Spas, Tetëş
 (7) Hem Çabaksarga, Mamadışlarga Çar, Malmij katış.

(8) Bër borıl da, iy Kazan, sin bu Kazan artın kara:
 (9) Nur çeçesëñ bar öyezge, üz öyezëñ kap-kara.

(10) “Üz töbëne töşmiy, diy, şeħ-lampanıñ hiçbër nurı”,
 (11) Şul mekal monda dörës şul, aħ, anı cën orgırı!

[235] (1) TATAR YEŞLERË

(2) Dikkate layık ħezërgë kön tatarnıñ yeşlerë:
 (3) Añlamak, bëlme, terekkiy, megrifet, ħikmet bëlen

(4) Eylenëp hem nurlanıp tormakta herdem başları.
 (5) Mondiy kürnëş söynëçënnen indë min aldan bëlem:

(6) Tik bolar bëzge kirek diñgëz töbë gavvasları.
 (7) Östte bu yemsëz bolıt baştan kiter, yañgır yavar,

(8) Cirge reħmet kük töşer yeşlernëñ izgë kasları.
 (9) Şavlap akkan su bulır tav başları, tav astları.

(10) Kük bulıp kükrer havada ħör yeşev davlaşları,
 (11) Yaltırar izgë köreşnëñ ħencerë, alması.

(12) Yörmesən begrë özëk millet kiyëp kaşsız yözëk,

(13) Bëz anıñ bik zur feħërlë, çın brilliant kaşları!

1913

[236] (1) ŞİHAB HİZRET

(2) Herbër imam bëzde koyrık bulgan çakta,

(3) Koyrık süzë bëzge boyrık bulgan çakta,

(4) Felan selef felen eytken, felen bul, dip,

(5) Cahil mulla emër boyrıp torgan çakta,

(6) Çıktı aħrı bëzden de bër bötën këşe,

(7) Yaħşı añlap, tekdir itü çitën këşë;

(8) Tatar da gıyrfan utı kabıngannı

(9) Kürsetërge küterëlgen tötën këşë.

(10) Kirek bulsa, eytëp birem: Ul şep hëzret,

(11) Tulgan ay kük balkıp çıkkan Şıhab hëzret,

(12) Megarifke evvel başlap adım salgan,

(13) Millet öçen beha citkes kıybat hëzret.

(14) Ul itse de hëdis, ayetnë küp nekıl,

(15) Bulıp bëtmiy anıñ gaklı nekılge kol;

(16) İnsan digen şereflë bër meħlukta ul

(17) Bar dip bële hëkim gakıl ve hër gakıl.

(18) Delil ite “Tezekkerü!” ayetlerën,

(19) Ravşan ite şul ayetnëñ her yakların;

(20) “Tezekkerü!” ayatlerën tayak ite

(21) Tik bëlgüçë mullalarga tamakların.

- [237] (1) Aňlangaçtın Kor'endegě bik küp sërler,
 (2) Üz-üzëñnen agaralar dini kërler;
 (3) Bu eşlerge Şihab Һezret sebep diyëp,
 (4) Dahi kulın übe başly küp mönkirler.
- (5) Këmnen aldık din fikrënde istiklalnë?
 (6) Këm taşyttı uşbu beħët, bu ikbalnë?
 (7) Niçëk özdëk “uylavda da” kollık cëbën?
 (8) “Һezret”ten ul bëzge miras bulıp kaldı.
- (9) Çıktı, elbet, bu dahige sefil doşman;
 (10) Çıkkın doşman meglüb bulıp çıktı eşten.
 (11) Oluglıkta, östënlëkte Şihab Һezret
 (12) Ėtler buyı citalmaslık cirge kiçken.
- (13) Bër can bëlen tizden millet ite beyrem,
 (14) Şerafetlep, tугan könnë bu möħterem;
 (15) Cismë ülëk, ismë tërëk bu Һezretnë
 (16) Meħşergeçe tëller söyler, yazar kalem!

[238] (1) SUVİK

I

- (2) Rus mevlüdë ütëp kittë, könnër suvık,
 (3) Kolaklarda, borinnarda örle kuvık;
 (4) Cılı miçsëz kibëtlerde satuçılar
 (5) Malın sata, biyi-biyi kulın uvıp.
 (6) Baylar kigen tiyën tolıp, tölkë kürkë bulıp;
 (7) Üz fikrënçe, Pëçen bazar kürkë bulıp;
 (8) Kullar suzu, yalangaçlık, yırtık cilen
 (9) Kürne añar kızık bulıp, kölkë bulıp.
 (10) Һuligannar gruhlana kazënkaga,
 (11) Suvık çönki sızly arka hem cilke de;
 (12) Uşbu Һalık, kabak niçëk açılgaç ta,

- (13) Bik nık suga gönahı yuk butılkara,
 (14) Diyöp añar: “Ėçendegě suvıñ ıgar,
 (15) Anıñ bēlen bēznē cılıt, bēznē sugar;
 (16) Ėçten bēzge bişmet kiyört, ıkmen kiyört,
 (17) Kōçlē ĥemēr! Sinēñ kulda zur iĥtıyar”.
 (18) Şekört bēlen şkolniklar tiz-tiz atlıy,
 (19) Yörge alar, kolakların saklıy-saklıy;
 (20) Doşman şekört, şkolniklar arasında
 (21) Bu ĥel, suvık mecbür itken ittifak, diy.

II

- (22) Yulga ıkısañ, ciller karşı, turı bula,
 (23) Buran ıkısa, adaştırgıç yulı bula;
 (24) Kinet kēne cikken atıñ tuktap kala,
 (25) Canıñ kurka: Karak oçrıy, bürē bula.
 (26) - Monda kara, yavız, usal, melgun bürē!
 (27) Tamagıña küsek bēlen lom kērgērē;
 (28) Muciklarınıñ tırma tēşē kēbi tēşēñ
 (29) “Megıyşetçē” miyē mislēnde çērgērē!
 (30) Nige soñ sin miskin mecbür muciklarını
 (31) Talavında bēlelmisēñ ĥed-iklernē?
 (32) Mujik elle siña azık bulıp tuvıp,
 (33) Ciren atın siña bulsın dip cikkenmē?

III

- [239] (1) Suvık indē: Kaban külē ımlap kattı:
 (2) Yurgalarga başlar indē baylar atı;
 (3) Kōn yurgala, tōn yurgala, tik yurgala,
 (4) Uzalmassıñ “akıllı baş” İşmoratnı.
 (5) Evkatlēnē tēşliy almıy salkın, suvık,
 (6) Çērēk külde, bērsēn bērsē kuvıp-kuvıp,
 (7) Cēgēt bēlen kızlar yōri şarkıldaşıp,
 (8) Boz östēnde timērayak bērlen şuvıp.

IV

- (9) Niktër kiçe ozak yördem uramda min,
 (10) Gaciz buldim eşem-tışım tuňganga min;
 (11) Cılınır öçen bërev bëlen sugşıym, dimën,
 (12) Yulda torıp, kışş saylıym sugarga min.
 (13) Kürdëm şunda: Bërev bara taza gına,
 (14) Östë-başı çiber gëne, yaña gına;
 (15) Çitke gëne karap bargan çağı idë,
 (16) Min “çalt!” itëp mënëp tıştëm yañargına.
 (17) Sizdëm şunda: Tenëm cılınıp kittë, kızıp,
 (18) Döp! Döp! İte minë sıylap tışken yozırık;
 (19) Yavız tagın artık cılıp kuymasın dip,
 (20) Bëz bendegëz bik tiz gëne torıp “sızdık”.
 (21) Çitke kitkeç, gayretlenem min abzıyga:
 (22) “Tukta elë, birërmën, dim, min avzıña!”
 (23) Tagı kilëp abzam bërnë birmesën dip,
 (24) Atlıym üzëm artka haman az-az gına.

V

- (25) Rus kardeşler bigrek katı kıyıldı beyrem,
 (26) Bik küp semya başı eşep uldı erem;
 (27) Bılıtır, heyër, bëznëñ kaysı beyremdedër,
 (28) Tatarlar da üldë eşep bëren-seren.
 (29) Eçe halık suvık dip te, beyrem dip te,
 (30) Eçe halık helel dip te, heram dip te;
 (31) “Kıtayskiy eflisunnar yeşnëkte”, dip,
 (32) Eçmiy ütken yeşlëk gomrë erem, dip te.

- (33) Halık Cırı
 (34) Kıtayskiy eflisun
 (35) Kile, diyler, yeşnëkte;
 (36) Kartaygaçdin ükënërsëñ,
 (37) Tiptërëp kal yeşlëkte.

[240] (1) HESTE HELĚ

- (2) Kün tuva. Her könnĚ hikmet, megneden buş ěş kürem;
 (3) Küz yomalımıym tön buyı, yomsam, kotoçkıç töş kürem.
- (4) Yuk yanımda çın kěşě, bulganda da, min çit kürem;
 (5) Bělmeděm kapşap, fekat her yözde kegaz bit kürem.
- (6) Běttě iman merħemet, şefkat, meħebbetke tamam;
 (7) Beylě korbanlık kěbi, alda kızıl kan, it kürem.
- (8) Bar ĥeyatım salkınınnan tuñdı can, kattı küñěl;
 (9) Her yagında bar cihanniñ zemherirden çik mürem.
- (10) Kışta oçkan kübelek töslě güzel kızlar miña;
 (11) “Nik yöriyeler?” dim, kireksěz běr çuvarlık dip kürem.
- (12) Cirge nik basımıym, ayak astımda yomşaklık kürem;
 (13) İy ülěm! Min sinde běr ĥesret ve běr şatlık kürem.
- (14) Akımıy tışka megneler, kipken küñělněñ çişmesě;
 (15) Kalgan urnında helaket çokrı, batkaklık kürem.
- (16) Yuk necat, fikrěm çöyěrsem de üzěmnen üzgege;
 (17) Kozgın, islam gevdesěnde, kegbesěnde pot kürem.
- (18) Tik bolay běr avrumınmı? Elle Oblomovtamı?
 (19) Kōn sayın sulsa sulsın, canda nik kıtlık kürem?
- (20) Avru canniñ bişmetě-teně devanıñ törlěsě
 (21) Běrle her könně yamıym, irten tağın yırtık kürem,
- (22) Bar idě yalgız kalıp, cırlap yuvangan çaklarım,
 (23) Yartı cırda indě kükrekně totam da yōtkěrem!

[241] (1) DAHİGE

- (2) Küz karaşında siněň dönya kürëndě meňgě tön;
 (3) Kittěň ężlep sin, anı yaktırtmaga, iděal utın.
- (4) Gayret ęttěň, armıy-talmıy yörděň uşbu yulda sin,
 (5) Çın söbatle alga bardıñ, bakmıy uñga-sulga sin.
- (6) Min elě heyran haman da, bělmeděm ni bulganın;
 (7) Nersege artka karıysıñ, utka kalgaç běr adım?
- (8) Yaltırav kürděñmě artta? Ut tügěl ul, altın ul;
 (9) Yuk mökaddes nur da anda, yuk cılılık-salkın ul.
- (10) İzgě yulnı hervakit aldap şulay kısıkarta ul,
 (11) Sin satılmassıñmı dip, fikrěň üzěne tarta ul.
- (12) Artka bakma, dahiyěm, ideal haman da alda ul;
 (13) Alga bargannarga tik tabıla tabılsa: Alla ul!

[242] (1) OLUG YUBİLEY MÖNESEBETĚ BĚLEN HĀLIK ÖMİDLERĚ

I

- (1) Kardan ak, sötten de agrak, aktan ak
 (2) Padişah açtı “Mönafsi” nam kanat.
 (3) Cıyla halkı şul kanatıñ astına,
 (4) Tuldı öç yöz yıl Romanov neslěne.

II

- (5) Her kürěngende şimalden ak bolıt,
 (6) Běz kötěp tordık ömidler, şat bulıp,
 (7) Dip anı ul padişah hem tehtěděr,
 (8) Dip şuşında běz tatarnıñ behtěděr,

- (9) Dip garib başlarga ěncüler tōşer,
 (10) Meņge miņnet, meņgē rencüler kiçer.

III

- (11) Rus cirēnde bēz eserlē, ězlē bēz,
 (12) Tariĥında bēr de tapsız közgē bēz.
 (13) Rus bēlen tormış kiçērdēk sayraşıp,
 (14) Tēl, lōgat, gadet ve eĥlak almaşıp.
 (15) Bērge tormış, bērgelēk çikten aşıp,
 (16) Bēz şayarıştık, vakıtlar almaşıp.

IV

- (17) Hiç bētermē tariĥi bu bērgelēk?
 (28) Bēz tujan bēr cēpke bērge tērkelēp.
 (19) Bēz sugıšta yulbarıstan köçlēbēz,
 (20) Bēz tınıçta attan artık eşliybēz.
 (21) Şul ĥalıklıñmı ĥokukka ĥakkı yuk?
 (22) Ĥakkıbız urtak vatanda şaktıy uk!

V

- [243] (1) Padişah, bu köngē parlak beyremēñ
 (2) Kotlıdır yözlerçe milon ademēñ.
 (3) Cıyła ĥalkıñ ak kanatıñ astına,
 (4) İĥtiramen zatıña, zur neslēñe,
 (5) Tōşşēn ezrek, dip, külenke bēzge de,
 (6) Belki, kipmesmə bu yeş, dip, küzde de.
 (7) Hervakit “Yukmı mönafis?” süzlerē,
 (8) Tēlmēre ězlep ciñēllēk küzlerē.
 (9) Bēr süzēñ, miñ kanlı kollar gafvēdēr,
 (10) Bēr işareñ, mēñ cinayet meĥvēdēr.
 (11) Zur “Mönafis” bērle canlansın ĥalık,
 (12) Bar monıñ, barlık zarın östen salıp.

(13) Kardan ak, sötten de agrak, aktan ak

(14) Padişah açtı “Mönafis” nam kanat.

(15) Cıyla halkı şul kanatniñ astına,

(16) Tuldı öç yöz yıl Ramonov neslëne.

[244] (1) KIYTGA

(2) Köçlerëmnë min kara könnerge saklıy almadım,

(3) Könnerëmnëñ hiçbërën de çönki ak diy almadım.

(4) Buldı yulda kirteler, ëtten kübeydë doşmanım,

(5) Çönki zalimnë, östënnë yaklıy almadım.

(6) Kaytmadı üç, bëttë köç, sındı kılıç, şul buldı eş:

(7) Kërlenëp bëttëm üzëm, dönyanı pakliy almadım.

[245] (1) ŞÖHRET

(2) Yaz yuzu, lekin kızııkma hiçvakıt şöhetke sin;

(3) Bik törënme irtegük artık bulır çüprekke sin.

(4) Tapmasam şöhet, sizelmesler dime küñlëmdegën,

(5) Zur tereze bar dip aña dönyaga kükrekte sin.

ÖZGEÇMİŞ

Mutlu DEMİR, 1986 yılında Adana’da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Kozan Atatürk İlköğretim Okulu’nda tamamladıktan sonra lise eğitimini Kozan Lisesi’nde 2003 yılında tamamladı. 2005 yılında kazandığı lisans eğitimini Ankara Gazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümünde tamamlayarak 2009 yılında mezun oldu. Mutlu DEMİR, 2011 yılında Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında yüksek lisansa başladı. Evli ve bir çocuk babası.

VITAE

Mutlu DEMİR was born in Adana in 1986. After he completed primary and secondary education in the Atatürk Elementary School, he completed his high school education in Kozan High School in Ankara in 2004. He studied Gazi University Department of Turkish Language and Literature Faculty of art and science in Ankara between 2005-2009 years. He started to do master degree in Institute of Social Sciences in University of Gaziantep in 2011. Married father of one child.